

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 33/ 23. avgusta 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice – v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem.

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Živa Drole, Milena Štrajnar, Tone Urbas, Bojana Žokalj-Jesih
Milenko Strašek

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelek:
Miklošičeva 24/1, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/1, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Milenko Strašek

Titovi kraji – naši kraji

str. 3

Tone Urbas

Je morje za delavce predrago, za bogatine prepoceni?

str. 5

Janez Jeram

Lekarniška služba med NOB na območju 9. korpusa

str. 6

Bojana Jesih-Žokalj

S Sicilije v Grčijo in k makedonskim borcem

str. 9

Tone Kebe

»Klativitezi« v Kunejevem gradišču

str. 12, 13

Petnajsti avgust – praznik obmejnih enot JLA, smo v Sloveniji proslavili v vseh karavlah. Še posebno prijetno pa je bilo na osrednji slovesnosti v karavli pod Pečjo v Ratečah, ki so jo poimenovali po Edvardu Kardelju-Krištofu, ki je sem večkrat prihajal na obisk.

Ob tej priložnosti so odkrili velikemu revolucionarju tudi doprski kip, ki ga je ob prisotnosti najvišjih starešin ljubljanskega armadnega območja in uglednih predstavnikov družbeno-političnega življenja občine, republike in federacije, odkril generalpolkovnik Franc Tavčar-Rok.

Vojaki, mladinci in številni pohodniki, ki so sklenili na karavli Edvarda Kardelja svoj 15-dnevni pohod po stezi graničarjev, ki so vodile od Mure do Jadrana, so k spomeniku položili sveže šopke planinskega cvetja.

Gostje so si zatem ogledali še spominsko sobo, ki so si jo uredili v preurejeni karavli. Na trati pod karavlo pa so vojaki iz Postojne, Kranja in Maribora ter mladina jeseniške občine presenetili goste z uspešnim recitalom posvečenim Edvardu Kardelju.

Foto TONE URBAS

Naša opredelitev za neuvrščenost izhaja iz naše revolucije in je neločljivo povezana s celotnim družbenim ustrojem, sistemom socialističnega samoupravljanja in odnosi enakopravnosti vseh narodov in narodnosti Jugoslavije. Zato je neuvrščenost trajen in celovit temelj vseh naših akcij v mednarodnih odnosih. Zaradi tega je Jugoslavija tudi pridobila takšen ugled, kakršnega ima v gibanju neuvrščenih in v svetovnih razmerah.

Upravičeno smo občutljivi na vse poskuse, ki bi zmanjšali in okrnili vlogo politike in gibanja neuvrščanja pri reševanju pomembnih mednarodnih vprašanj ali da bi njegove

Trajen in celovit temelj

politične oblike in akcije preusmerili v to ali ono smer. Vseskozi smo se z drugimi neuvrščenimi državami zavzemali za to, da bi neuvrščenost kot politika in gibanje ostala močan in neodvisen dejavnik nacionalne gospodarske in družbene emancipacije.

Kot je znano potekajo v naši domovini že dalj časa obsežne politične in druge priprave za šesto konferenco v Havani. Koordinacijska komisija, ki jo vodim, skrbi za celotne priprave. Sicer pa so programska izhodišča za naše sodelovanje obravnavali in sprejeli pristojni politični in družbeni faktorji v republikah, pokrajinah in federaciji. Prav tako smo imeli tudi koristna srečanja z državniki precejšnjega števila neuvrščenih držav.

Kar zadeva naše pobude, sem o tem že govoril. Jasno je, da se bomo tako kot doslej zavzemali, da bi politiko in gibanje neuvrščenosti, ki izhajata iz izvirnih in temeljnih načel in na krepitvi enotnosti, še bolj usposobili za izpolnjevanje velikih nalog, ki jih ima mednarodna skupnost. Pomembno je, da vsi nenehno upoštevajo zgodovinsko misijo našega gibanja kot samostojnega in nenadomestljivega dejavnika v boju za mir, neodvisnost, enakopravnost, ekonomski razvoj in družbeni napredek.

Iz razgovora predsednika Tita za »Borbo« pred vrhunskim srečanjem neuvrščenih v Havani

Iz pogovora Budislava Šoškića v
»Večernjih novostih«:

Na tiru samouprave

Kaže, da samoupravno organiziranje ni delano samo za redne, običajne okoliščine, temveč tudi za najtežje, najbolj zapletene. V tem našem položaju ne samo, da ta tok ni prekinjen, marveč se, nasprotno, še bolj utrjuje in razvija.

V vseh zakonih, ki smo jih doslej sprejeli v skupščini, in tistih, ki jih pripravljamo, izhajamo iz tega, da so nosilci dela in odgovornosti samoupravne organizacije in skupnosti, skupščine občin, samoupravne interesne skupnosti... Povezano s tem, so nosilci programa obnove in sanacije vsi tisti subjekti, ki bi to bili tudi v redni situaciji. Nihče ne more odločati, niti sedaj, v imenu delovnih ljudi, delovnih kolektivov.

Zveza komunistov in družbenopolitične organizacije se morajo zoperstaviti vsakemu poskusu, da v imenu »učinkovitejšega« reševanja problemov posamezniki ali neformalni sestavi prevzemajo oblast, da se samoupravljanje premakne s svojega tira, razmah v ekonomski in družbeni moči pa dobivajo mnopolitične skupine. Naš veliki izpit je v tem, da v tej izredno komplicirani situaciji samoupravno organiziranje družbe precizno deluje, da krepimo obveznost in odgovornost, da ne izgubimo ritma v uporabi zakona o združenem delu ali drugih sistemskih rešitev. Do sedaj se je pokazalo, da je to neizogibno in najbolj učinkovito.

Veljko Milatović:

Videl je več od današnjega dne

»Tovariš Budo je pripadal tisti vrsti ljudi, ki svoje težave in tesnobe zadrže zase, a z drugimi dele ljubezen, toplino in razumevanje,« je ob smrti uglednega revolucionarja ter predsednika republiške skupščine in člana predsedstva ter CK ZK Črne gore dejal Veljko Milatović, predsednik predsedstva SR Črne gore. »Nepričakovana smrt ga je iztrgala iz naših vrst, iz prve vrste borcev za napredek in socializem.

Med nami ne bo več človeka, ki je svoje neumorno, dosledno, z delom bogato, a relativno kratko življenje vzdikal v temelje naše družbe in naše samoupravne socialistične skupnosti. Graditeljsko in do poslednje moči je vnašal sebe v našo revolucijo in ustvarjalno pot, vztrajno in brezkompromisno trudeč se za Titovo linijo bratstva in socialističnega samoupravljanja. Pripadal je tisti generaciji naših skojevcev, najmlajši bojvniški generaciji borcev naše revolucije, tisti generaciji borcev naše revolucije, ki je v izgradnjo naše dežele vnesla vse najboljše in najvrednejše, kar se je naučila od svojega ljudstva in gibanja, ki mu je pripadala. Tovariš Buda je svoje osebne težnje in potrebe vselej podrejal skupnim interesom – graditvi nove socialistične družbe in tako oblikoval svojo osebnost na najboljši in najbolj humani vsebini naše revolucije. Zavoljo tega je bil, ne le somišljenik, temveč tudi ustvarjalec novega tako v mladinski organizaciji kot v zvezi komunistov in v državnih organih, v časnikarstvu, v socialistični misli in praksi... Vedno si je prizadeval narediti korak dlje in videti več od današnjega dne, pri čemer je v svoja prizadevanja vnašal svoj izredni občutek za demokracijo in humanizem, za načrtnost in premišljenost, za doslednost in zavzetost.«

Komentar

Pozornost ne več kot beseda

So stvari, ki se jih ne da urediti z nikakršnimi predpisi, deklaracijami, odloki ali zakoni in spričo katerih smo največkrat nemočni. To velja še posebej za nemalokrat krhke medsebojne odnose, za pozornost do sočloveka. Mnogo tega smo odpravili, zgradili nov svet humanejših, čvrstejših odnosov, ki temelje na medsebojnem spoštovanju in vzajemni pomoči. Vse to smo zelo jasno povedali, zapisali v dokumentih, na žalost pa tistih najdrobnejših, takorekoč intimnih stvari ni moč predpisati. Pozornost postaja dejanje, na katerega v hitrem in včasih že kar prekipeljavem načinu življenja čestokrat pozabljamo. Kljub temu, da vemo, da prav majhna, na videz neopazna dejanja povzročijo veliko srečo ali pa se sprevržejo v grenkobo, ki pusti globoko sled: priokus je vselej enak.

Nekoliko te grenkobe se je pred nedavnim vselilo v srce moža in žene, ki sta praznovala zlato poroko. Dogodek, pomemben za vsakogar. Kje, ni pomembno. Pomembneje je, da razen predstavnikov občinske skupščine, ki so močno bolnemu možu, priklenjenem na posteljo bržkone za vselej, znova pričarali občutja izpred tolikih let in pa dveh ali treh mladih, ki so prinesli za jubilej lepo darilo, ni bilo nikogar. In vendar jih je moč pričakovati: ljudi iz krajevne skupnosti, predstavnike borčevske organizacije, nekdanje tovariše, s katerimi je delil dobro in slabo. Pogledoval je skozi okno, dva dni prej, dva dni pozneje. Bodo prišli ali ne? Prav kmalu se je razblinil tudi dvom...

Možakar je bil že od prvega leta vojne vpet v spone odpora, pozneje, v letu 1944, je organiziral zbiralno akcijo za prehrano partizanskih enot, ki so tamkaj vse češče križarile. Da bi bilo vojno gorje dopolnjeno, so mu ustaške horde na koncu vojne zažgale domačijo, hlev in gospodarsko poslopje.

Dokler je bil zdrav in je lahko odšel v dolino, ni občutil potrebe po pozornosti, enak med enakimi. Grenko pa se je z vsem trpkim spoznanjem vselila vanj zavest, da je pozabljen, ko mimo okna, kjer enolično preživlja dolge dneve, ni bilo nikogar tistih, v katere je položil svoj up.

Ničkolikokrat smo zapisali, da naloge krajevnih skupnosti navsezadnje niso le gradnje cest, vodovodov, elektrifikacije in bitke za športna igrišča, vrtce, bazene in šole, skrb za grobišča padlih in spominska obeležja. Vse bolj bomo morali soznavati, da je naloga sleherne krajevne skupnosti, vsakega občana posebej tudi boj za pristnejše, humanjšo, do potankosti izostrene medsebojne človeške odnose, ki morajo temeljiti ne nazadnje tudi na drobnih, za marsikoga nepomembnih, odvečnih stvareh.

Nekako tako je razmišljal tudi borec, ki je v prvih dneh vojne čvrsto postavil misel na pravo mesto, korakal z njo skozi vojno čas vse do svobode. Pravzaprav, prisilili so ga, da je tako razmišljal: ob obletnici dogodka, v katerem je igral zelo pomembno, če že ne odločujočo vlogo in za katero so v krajevni skupnosti pripravili obsežen program, združen z otvoritvijo spominske plošče, so ga enostavno prezrli, pozabili...

Skozi okna njegove kajže so vdirale svečane melodije, ki jih je pel z veseljem in ponosom. Tudi vanj se je naselila grenkoba.

In v ženico na popolnoma drugem koncu pokrajine, ki bi navsezadnje lahko bila kjerkoli, ki je domovini darovala otroke, pa so na vse to ob njeni osemdesetletnici pozabili kar vsi, razen otrok osnovne šole.

Na srečo pa vendarle lahko zapišemo, da so to bolj kot ne osamljeni primeri in da v sredinah, kjer se dogajajo, življenje ne more biti kronano z uspehom, če so vsi naporji usmerjeni v nenehno rast materialnega blagostanja in le malo v korist dobrim, spontanim medčloveškim odnosom. Naposled imamo pri krajevnih skupnostih tudi posebna telesa, ki se ukvarjajo s temi vprašanji, kako, pa je seveda drugo vprašanje.

Milenko Strašek

Pod strmim robom Gor pri Bistrici ob Sotli, kjer je več kot tisočletna zgodovina pustila pomembne in na srečo tudi dokaj vidne sledi v obliki impozantnih kulturnozgodovinskih spomenikov, se v tihi in povsem skriti dolini, z ene strani zaprti s klancem Skopečno, z druge pa z ozko sotesko, stiska v obzoru gozdnatih gričev, obronkov Bohorja, Trebče, na moč raztrgana vasica, ki se je za vedno zapisala v zgodovino jugoslovanskih narodov.

Najbrž ni slučaj, da se je kolo zgodovine zavrtelo tako in ne drugače: pokrajina, kjer leže Trebče, je bila že zelo zgodaj poseljena. Nedaleč vstran je potekala meja med rimsko provinco Norikom in Panonio Secundo ter Savio. Lopatice arheologov so tod našle sledove Kelto, Ilirov in ne nazadnje tudi Slovanov. Tudi srednji vek je pokrajini vtisnil svoj pečat z množico pomembnih kulturnozgodovinskih spomenikov. Brez pretiravanja najbrž lahko ugotovimo, da so se skozi ozko in od svega odmaknjeno dolinico pomikali tudi Gubčevi in Gregoričevi uporniki v usodnem letu 1572 na svojih poteh od Planine pri Sevnici preko Pilštajna, Kozjega, bližnje Podsrede vse do Bistrice ob Sotli, kjer jih je doletela žalostna usoda. Petelinje pero je tako prvič močno zadrhtelo na Kozjanskem, natanko 471 let pozneje in za nameček še po isti poti, pa se je tod pozimi 1944 prebijala na Štajersko 14. udarna divizija.

In vendar tudi pred tem zadnjim dogodkom zgodovine, ki na Kozjanskem še danes živi z vso močjo izročila, na Trebčah, kljub samoti in odrezanosti od sveta, ni bilo zatišja. Že v začetku maja 1934 se je na domu svojih sorodnikov sestal s skupino vodilnih zagrebških komunistov mož, ki so ga na Trebčah poznali kot dečka, Javorškovega sorodnika: Josip Broz. Ta sestanek pa seveda ni bil edini. Bržkone se je Josip Broz znova sestal z nekaterimi tovariši na Treb-

čah zadnje dni januarja ali prve dni februarja 1937, nekoliko dolgotrajnejši pa so bili njegovi obiski pri teti Ani v letu 1938. Tako so odmaknjene Trebče na Kozjanskem postale središče in pomembno oporišče revolucionarne dejavnosti. Skromna tetina hiša in senik sta postala zavetišče za kolikortoliko nemoten študij razmer pa tudi izobraževanje Joži, kot sta Josipu Brozu rekli teta Ana in sestrična Ana Kostanjšek. Omenimo še, da je prav na Trebčah Josip Broz pripravljaval svoje

Vsakdo, ki obiše prijazne Trebče, želi spregovoriti besedico s Titovo sestrično Ano

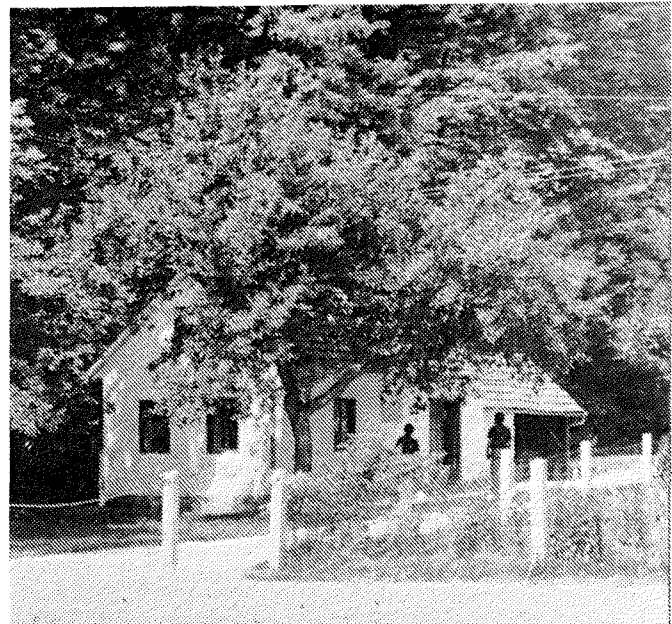
znamenito poročilo za 5. državno konferenco KPJ, v Dubravi pri Zagrebu.

Tik pred vojno, v začetku 1941, je Tito še zadnjič pred usodnim svetovnim spopadom obiskal dolino svojega otroštva, kjer je živel pri dedu Martinu.

Zgodovina je namenila Trebčam pomembno vlogo v našem revolucionarnem gibanju, toda kakšno vlogo smo dolinici namenili mi?

★

Skorajda leto dni od dne, ko je bil predan namenu spominski park Trebče z obnovljenim spominskim muzejem maršala Tita, senikom, kjer je prav tako manjša razstavna zbirka pa do nedavnega, ko je končno bila obnovljena tudi domačija Titove matere Marije Broz, živi dolina povsem novo življenje. Samoupravno smo se dogovorili, kako bomo park

Muzej Maršala Tita v Trebčah bi po mnenju večine moral biti odprt ves dan.

Dolina Titovega otroštva: znana neznanka

Titovi kraji – naši kraji

Spominski park Trebče prehiteva čas

skušali kar najbolj približati delovnemu človeku. Sprejet je že osnutek zakona o spominskem parku Trebče – Kumrovec, dolina Titovega otroštva pa tudi kraj ustvarjanja nekaterih pomembnih partijskih dokumentov, je dokončno urejena v skladu z željami prebivalcev pa tudi ustreznih predpisov, predvsem spomeniško varstvenih. Zgrajen je manjši motel. Lani je tod stekla sodobna cesta Maršala Tita, ki je dolino odprla navzven. In ko vse to vemo, se lahko že vprašamo, ali je

Ana in Miha Zorenč: »Motel je mnogo premajhen. Ljudje so že vpraševali, kje bi lahko prespali, a kaj ko v Trebčah pa tudi v Bistrici in v bližnji Podsredi ni niti ene tujske sobe...«

Bistrica ob Sotli, saj mislimo, da bi takšno sodelovanje lahko rodilo lepe uspehe.

Ponujena roka borcev iz Jastrebarskega in Kupinca je zlata vredna! In kako je s tem doma?

Varuh zbirke na Trebčah, nasmejani in na pogovor vedno pripravljeni Gusti Kunej, ni tako optimistično razpoložen kot Vlado Jeran iz Kupinca.

»Ko smo lansko jesen park odprli, je bilo le malo obiskovalcev, od marca do zadnjega junija letos pa smo našli kar 11.000 obiskov. Lahko povem, da obisk skokoma narašča. Največ pričakujemo od šolskih izletov, vendar žal prihajajo nenapovedano, kar nas zelo moti (zato: kličite tel. številko 784-202, muzej pa je odprt od 8 do 11 ure in od 13 do 16 ure). Najbrž bi jih bilo še več, a je slaba reklama. Razen v Bistrici ob Sotli ob vsej cesti Maršala Tita tudi ni nobenega opozorila na park. Vemo, da bi se morali tesno povezati s Kumrovcem, saj smo nerazdružljiva celota, vendar nam to doslej ni uspelo. Normalno življenje parka to brez dvoma terja. V dolini ne boste dobili niti spominčkov, niti razglednic pa motivi kar kličejo oko kamere. Edina svetla točka sta knjižnici o Trebčah in spominskem parku Kumrovec-Trebče.«

Barometer novega življenja, ki je Trebče takorekoč čez noč iztrgalo iz kozjanske osamelosti, so seveda ljudje, v prvi vrsti prebivalci Trebč. V neposredni bližini muzeja Maršal Tito stoji hišica Titove sestrice Ane, ki je prav tisti dan praznovala osemdesetletnico. Zadovoljna, nasmejana in srečna nam je pokazala darove, ki so jih dan pred tem prinesli sta-

ri in mladi, z vseh vetrov: brigadirji brigade Braća Ribar, OK ZSMS Šmarje pri Jelšah, OK SZDL Šmarje pri Jelšah in kdo bi lahko naštel. Vsekakor pa so jo najbolj razveselili brigadirji mladinske delovne akcije Kozjansko 79, ki so se s šopkom osemdesetih nageljčkov komajda zrinili skozi vrata gostoljubne hišice.

»Park, veste, je res veliko spremenil. Meni sploh. Prihajajo ljudje in vsakdo me hoče videti, spregovoriti besedico, dve. Skušajo izvedeti, kaj mi je dejal Tito, kdaj bo spet prišel in tisoč drobnih stvari. Rada odgovorjam, kljub letom, saj vse to navsezadnje pomeni, kaj nam vsem pomeni Jože,« je živahno razpredala in v trenutku skuhalo kavico pa dodala, da bi moral biti muzej odprt ves dan.

Ko je odpirala gostom vrata muzeja še sama, ji nikoli ni bilo pretežko stopiti dol do nekdanjega domovanja, je še povedala za slovo.

Anini najbližji sosedi, Zorenčevi, prav tako ugotavljajo, da je v dolini vse več ljudi in da se je življenje močno spremenilo. »Kar prav je tako, je pribil Miha, le na malo večji motel bi lahko mislili takrat, ko so gradili. Poglejte, če pride večja skupina ljudi, jih nimajo kam dati. Če je lepo vreme, se gre. In včasih se pripelje tudi po šest do osem avtobusov ljudi.«

Zorenčevi, tako smo izvedeli tisti dan v senci pod brajdami, na kamnitih stopnicah stare kozjanske hišice (Miha: »Saj bi jo obnovil, razširil, pa kaj ko mora biti tako, kot je. Zavod za spomeniško varstvo ne dovoli!«), so bili že takoj na začetku vojne izseljeni. V pregnanstvo, v Würtemberg,

kjer so ostali vsa štiri leta, so odšli Miha pa Ana in še dva droljanca zraven, Roman pa se je 1943 leta rodil že v tujini.

Ko smo se mimo podsredškega gradu po ozki makadamski cesti – na cesti iz Bizeljskega mimo Gor proti Bistrici ob Sotli so hrumeli stroji, ki pripravljajo cestišče za asfalt – prebijali proti Goram, smo nehote morali pomisliti, da je za nekoga voz le pretežak, da pa je breme zgolj organizacijske narave, četudi je tistim, ki bi morali s parkom upravljati in mu vdihniti

Franc Rautner: »Z resnimi problemi se ubadamo zgolj načelno, deklarativno...«

življenje, ponujeno domala vse, tega pa ni malo. Samoupravni sporazum in zakon o parku ne bosta brez temeljitega angažiranja vseh prizadetih – teh pa ni malo in jih tudi ne bi smelo biti – rešila ničesar. V prvi vrsti naj bi življenje parka zanimalo seveda podpisnike, med njimi tudi domačine, krajevno skupnost Bistrico ob Sotli.

Odgovor na to vprašanje bi moral dati nekdo iz krajevne skupnosti.

»Zdi se mi, je dejal predsednik sveta krajevne skupnosti Bistrica ob Sotli, Franc Rautner na Gorah, ko smo mu prišli naproti, da mu olajšamo delo, s prgiščem problemov, ki so nam jih nasuli spodaj, v dolini, da je prav organizacija parka tista, kjer najbolj šepa. Večtirnost, po kateri peljemo voz, parku ni v prid. Če bo to rešil zakon s predvideno samoupravno interesno skupnostjo za upravljanje parka, bomo seveda zadovoljni. Vedeti pa je treba, da odbor podpisnikov samoupravnega sporazuma o upravljanju s parkom ni odigral svoje vloge, ker je bil vse preveč usmerjen v urejanje spomeniških objektov in ne v dejstvo, da bo park slej ko prej moral zaživeti svoje polno življenje. Tudi koordinacijski odbor na nivoju krajevnih skupnosti Kumrovec-Bistrica ob Sotli je zatajil.«

Žal smo se morali znova spopasti s starimi resnicami, ki jih sicer poznamo še kje drugje in ne samo v Trebčah, ki komaj vstopajo v naš kulturni prostor. Rautner nam je povedal, da so kažipote, primerne za to okolje, sicer že zdavnaj naročili, da pa ni o njih ne duha ne sluha. Kritiziral je pomanjkanje spominkov, slik in mimogrede omenil, da je krajevna skupnost kljub temu, da res ni storila vsega, da bi vendarle parku vdihnili še kaj več kot životarjenje, iskala – in še išče – različne oblike dejavnosti, ki bi se primerno vključile v parkovo vsakdanjost. To velja predvsem za slikarsko kolonijo Titovi kraji – naši kraji, ki letos že drugič gostuje v Bistrici in ki je uspela privabiti to pot tudi inozemce. Park gotovo ne bo zaživel sam od sebe, potrebna bo širša povezava, tako med krajevnimi skupnostmi vzdolž toka Bistrice kot z družbenopolitičnimi dejavniki, smo omenili. Gotovo, smo izvedeli, toda sodelovanje med krajevnimi skupnostmi je ostalo zgolj pri besedah, kmetijski kombinat Šmarje pri Jelšah pa načrtuje na tem območju razvoj

kmečkega turizma. Za začetek naj bi v to vrst turističnega gospodarstva preusmerili šest kmetij, ki bi s svojimi nočitvenimi zmogljivostmi bile dopolnilo k načrtovanemu motelu v Bistrici ob Sotli in okoli dvajsetim tujskim sobam, ki jih v prihodnosti nameravajo urediti v turistične namene v kraju samem.

»Spet smo pri besedah navsezadnje, spet manjka organizator. Dejal bi, da so krivi tako v Turističnem društvu kot v družbenopolitičnih organizacijah v kraju kot ne zadnje tudi občina sama, ki ne kaže dovolj prožnosti pri reševanju takšnih in podobnih vprašanj. Možnosti imamo dovolj pa le govorimo in se ubadamo z resnimi problemi zgolj načelno, deklarativno,« je ostro pogrjal ničkaj zavirljiv položaj Rautner.

Slej ko prej bo treba stvari v spominskem parku Trebče reševati s primernim in seveda temeljitim dogovarjanjem in trdim delom in ne le čakati. Park brez ustreznega snovanja v zaledju nikakor ne bo dosegel tistega, kar smo zelo jasno povedali nemalokrat: da je treba revolucionarno zgodovino, ki se je krojila v teh krajih v izredno pomembnih in usodnih trenutkih, predstaviti tako, da bodo spomeniki in pričevanja polpretekle zgodovine na voljo kar največ obiskovalcem. Čeprav je seveda tudi res, da je zaščiteno območje Trebč, sicer docela urejeno, vendarle novost v šmarni občini in da tovrstnih izkušenj še ni (z nekako podobnimi problemi se ubada tudi domačija Kidričevih na Knežcu pri Rogški Slatini) pa ni nikjer rečeno, da teh slabosti ne bi mogli odpraviti malce hitreje kot nam to gre od rok.

Naj bodo Titovi kraji res naši kraji, naj nam bodo vzgled, kako se je treba boriti za ideje pravice in enakopravnosti.

Dolina Titovega otroštva, idilične Trebče, je popotniku, ki vse češče zahaja v Obsotelje in na Kozjansko, res vse preveč skrita. Kako dolgo še?

Milenko Strašek

Gusti Kunej: »Obisk Trebč narašča iz meseca v mesec!«

res narejeno že vse in kdo bi moral biti v tem trenutku tisti, ki bi nadaljeval začete korake, ki bi premagal še poslednje ovire?

Zgolj slučajno smo se v Trebčah tisti dan srečali z delagacijo borcev in predstavnikov družbenopolitičnega življenja iz Jastrebarskega ter Kupinca, kjer sta živela in sta pokopana Titova mati in oče.

Vlado Jeran, predsednik odbora za obnovo hiše Titovih staršev v Kupincu, ni skrival zadovoljstva.

»Uspelo nam je, da smo letos vendarle obnovili poslopje, kjer sta živela predsednikova starša. Kranjica, posestvo, ki je pripadalo Brozovim, bo tako konec avgusta že na ogled, v hiši pa bo tudi manjši muzej. Zaradi tega smo pravzaprav prišli na Trebče: zbrali smo precejšnje število avtentičnih dokumentov, ki doslej še niso bili nikjer razstavljeni, vendar bi radi zbirko dopolnili in menimo, da nam pri tem lahko tovariši v Sloveniji, natančneje v Trebčah, s svojim materialom precej pomagajo. Tudi sicer bi radi sodelovali s krajevno skupnostjo Podsreda in

Pred nedavnim obnovljena domačija Titove matere, hiša, kjer je mali Joža doživel nemalo srečnih ur ob dedu Martinu Javeršku.

PRVOBOREC LUDVIK ZUPANC-IVO, major, po poklicu pravnik, že nekaj let upokojen, pri tem pa čil in zdrav, dela v organizacijah in društvih, predava, hodi na lov, zbija šale, rad v družbi zapoje, rad pove, kakšna so bila partizanska leta. Spomin pa kot kristalno čista studenčnica! Ne samo dneva, ure in celo minute se spomni v svojih pripovedih. Izvrstno, slikovito obuja spomine, njegova preprosta, živa beseda pritegne še tako zahtevnega poslušalca. Pri učencih, pionirjih mnogih šol širom nekdanjega okraja Celje je resnično priljubljen, saj je med redkimi spomeničarji, ki se znajo s svojimi pripovedmi približati tudi najmlajšim.

Zgodbo, ki jo boste prebrali, je povedal učencem od petega do osmega razreda. Tega je že kar precej let, vendar se bomo zanesli na pregovor – spomini ne smejo zbledeti – in pripoved obnovili.

Prvi november tisoč devetsto enainštirideset...

Okoli druge ure popoldne. Na Štajerskem, na gričku Svete Helene pri Slivnici. Mogoče petindvajset kilometrov jugovzhodno od Celja.

Sneži, kar naprej sneži... Snega je do kolen in še čez. Noč, tema, tiha in nevarna tema. Kolona se zaganja v celec, pomika se proti samotni vasi. Borci začutijo prve hiše, toda skozi vas ne smejo. Molk, sliši se gomazanje težkih, utrujenih stopinj. V glavah, v globokih mislih veje ena sama misel.

– Svoboda!

Na čelu kolone stalna menjava. Sneži, kar naprej sneži, celec utrja pohodov vajene noge. Hodili so vso dolgo zasneženo noč. V meglenem jutru pridejo do senika malega kmeta. Da, odpočiti, vsaj malo zatisniti oči, samo za hip pozabiti neznanost utrujenosti. Brez zaloga, brez požirka so polegali in se gregli ob lastni toploti. Kaj hrana, počitek, počitek...

Stražarji ne smejo zatisniti očesa. Tudi za trenutek ne. Vedo, da jih lahko široka gaz v snegu hitro izda. Prisotni so tudi domači izdajalci. Po dobrih dveh urah počitka nekdo budi: Pst, v najstrožji tišini odprite usta. Prinesel sem vam malo kuhanega vina, šepeče eden izmed borcev, ki se je potihoma zmuznil iz senika in stopil k prveemu kmetu. Vino je grenko, vendar ga kljub temu popijejo. Vsak nekaj požirkov. To je zajtrk, nato spet spanec. Mir, tišina, komandir redno menja straže. Borci spe, sanjajo o topli peči, hlebcu kruha, skodelici toplega mleka.

Vse dopoldne ležijo v seniku, na slami, na trhljem senu.

Bilo je okrog ene popoldne. Komandant Stane pošlje dva borca, da pregledata okolico. Da, komandant Stane je vedno mislil na vse. Nizka, čokata rast, pumparice spuščene do čevljev, kratak kožni površnik, na glavi klobuk in v ustih čik. Bil je strasten kadilec. In v pripovedi živahen, prepričljiv, v ukazih dosleden. Slehern počitek je izkoristil za spomine o vojskovanju v Španiji. Bil je pravičen, preudaren komandant, borci so ga spoštovali, šli so za njim v boj, izvršili vsak njegov ukaz.

Borca, ki ju je poslal Stane, sta krenila po gazi, ki jo je ponoči urezala partizanska kolona. Skrbno sta pregledala okolico, kar se na ovinku prikaže civil v dežnem plašču. V trenutku potegne izpod plašča brzostrelko in zakriči po nemško.

– Roke v zrak!

V boj za svobodo

Borca nista utegnili zgrabit pištoli, ki sta jih imela v žepih. Pred njima stoji z naperjeno brzostrelko fašist, Nemec v civilu in se rahlo smeje žalostni usodi dveh partizanov. Že vidi, kako zvezana žene nazaj v dolino, kako ju bo v Slivnici strpal na kamion, vidi ju v zloglasnem Starem piskru.

Partizana pa sta z dvignjenima rokama kovala povsem drugačne misli: Umreti zdaj, pred očmi švabskega gada?

Ne, nikdar! Če pa bova padla, bova umrla častno, v borbi. Bežen pogled. Priprte oči dajejo odgovor. Pa to so sekunde, kratke sekunde. Don, tako je bilo enemu izmed borcev ime, bliskovito seže v žep, vendar ga Nemec prehitel, prestrel mu nogo nad kolenom. V tistem trenutku odskoči Curk, že je pri fašistu in že se silni prsti za-

grebejo v njegov obraz, zmačijo oči, sunek v trebuh in že je zver v snegu. Zgrabi za brzostrelko, s pasu pobere bombe in samokres.

– Prasce švabski, tudi ti si dobil svoje!

Nato Curk pomaga Donu na noge in s težavo se privleče do senika, do svojih, ki so seveda še spali, niso vedeli, kaj se zunaj godi.

– Brž na noge, Nemci! je zaklical Curk in v nekaj minutah je kolona pripravljena. Stane pohvali Dona in Curka; še sreča, da ni krogla prebila kosti. Še nekaj napotkov, kratkih povelj in kolona zagazi v celec. Od komandanta do poslednjega borca pa je šla žgoča misel:

– Kdo jih je izdal, kdo?

To, da so Švabi v bližini, so vedeli vsi. Vsak je stiskal orožje in čakal na ukaz komandanta. Ko le ne bi bilo snega, snega... Kolona je

krenila v smeri gozdiča, ki je bil nedaleč za sosednjo kmetijo. Komaj stopijo na plan, usekajo trije streli. Kdo strelja? Kdo in od kod? Švabov ni videti, samo nekaj civilistov je skočilo pod marof. Mar oni streljajo? Domačini? Brat brata ubija!

– Hej, ne streljajte, saj smo vendar vaši! je zaklical nekdo iz kolone.

Vtem še en strel, drugi, tretji... Eden partizanov se obrne, pomeri za vogal marofa, sproži. Napadalec se je zgrudil v sneg. Sledi še nekaj ostrih strelav iz partizanskih pušk. Dva civilista odvržeta orožje in dvigneta roke. Sledi naglo zaslisanje, onadva navidezno splašeno odgovarjata.

– Nemci so nam dali puške. In vsakemu enajst nabojev. Ukazali so, da moramo streljati na partizane. In o vsaki sledi poročati nemške-

mu komandantu.

– Kje so Švabi? se je zadržal komandant, medtem so borci pobrali odvrženo orožje.

Pravega odgovora ni bilo, v njunih očeh je čutili nezaupanje, prikrito sovraštvo. Z lažnim pripovedovanjem sta hotela pridobiti na času, da bi Nemci partizansko kolono popolnoma obkolili. Partizani pa ubogajo komandantov ukaz: naprej, naprej v smeri gozdiča! Na robu, kakih sto metrov od gozdiča, se kolona ustavi. Spodaj vse polno Švabov, na sosednjem griču tudi. Kam? V katero smer? Borbe ne smejo sprejeti. Saj je pred njimi še dolga dolga pot. Bohor, Bizelsko in naprej.

Toda brez borbe ni šlo. Nemci so razvili strelske vrste in silili navzgor. Borci zavzamejo položaje in čakajo. Kdo bo prvi udaril? Trenutki nepopisne napetosti.

Sneg kopni, potoček glasneje žubori, v zemlji je čutili pomlad, kličeta polje in dom, oglašja se zadnja sečnja iz gozda. Zvončki so vzniknili tam za kozolcem, na skalnati gredi sredi vrta kličejo prve trobentice: trara, trara, pomlad bo skor' prišla!

Sestinsedemdesetletna Drobničeva mama kdaj pa kdaj stopi na širno kmečko dvorišče, utrjuje oči obstanejo na hlevu, kozolcu, se zazrejo tja čez travnik na nezorane njive. Vse njene misli so pri

resnično globoko ljubezen pa je gojil do matere. Nekaj let pred vojno, ko je Vladka peljal v celjsko bolnišnico, se je oče smrtno ponesrečil: povozil ga je vlak. Tako je ostala Drobničeva mama sama s tremi otroki, najmlajši je bil Vladko in je najmlajši vse do smrti ostal.

Drobničeva domačija je ravno pravšnja za varen dohod iz bližnjega gozda, zato je bila posebno v zadnjih dveh letih vojne partizanska hiša. Hči Slavice se je poročila z napred-

Pa še to je bilo: ponoči partizani, podnevi Nemci. Midva pa sama. In se je zgodilo, da so bili na kozolcu partizani, v hiši pa švabi. In jaz, smrkolin, sem se vrtel zdaj tu, zdaj tam, mama pa kar naprej: Vladko, bodi previden, bodi previden... To tako veste, da Drobniči vsi radi beremo. To je prinesla v hišo naša mama. Slovenske knjige smo imeli razpotaknjene vsepovsod. Tudi kakemu parti-

zanu smo katero kdaj posodili.

Mama je bila nestrpna, kdaj bo zvečer spet potrkalo, jaz pa sem komaj čakal. Posebno štiriinštiridesetega je bilo trkanje prav pogosto. Mama je odprla, vstopili so, posedli, jedli, pili, spraševali. Tudi jaz sem moral odgovarjati. In čisto tudi na pot. Zdaj proti Bezovniku, potem v Matke, pa čez Savinjo v Rojsko gmajno in še kam. Mlad sem res bil, toda kar dobro raščen, zato sem večkrat silil v komandirja: Rad bi šel z vami. Pa te noge, nekaj je bilo z njimi narobe. Biti partizan brez zdravnih nog pa res ne gre.

Končno je le napočil trenutek, ko sem tudi jaz

iztaknil kar fletno pištolo. Zdaj stražarjenje ponoči ni bilo več tako puščobno, ni me bilo strah. Jeseni in pozimi štiriinštiridesetega in spomladi petinštiridesetega pa so bili v naši hiši, na našem marofu pravi mitingi. Tudi mati je postala bolj korajžna, včasih pa je zavzdihnila: Ko bi se Franci vrnil.

In vrnil se je. Drobničeva mama je bila srečna, presrečna. Vladko pa se je zagrizel v grunt, zagrizel se je v obnovo domovine. Kjerkoli je vzniknilo udarniško delo, je Vladko med prvimi prijel za kramp, lopato, samokolnico. Potem je v gardi odslužil vojaški rok, nato pa je bil v vasi prvi traktorist. Lepo ga je bilo videti na traktorju v žgočem polnem soncu. Nasmejan, od sonca zagorel, silne mišice so pričale neizmerno moč zdravega kmečkega fanta. Potem je traktor zamenjal s tovarniškim strojem, z marljivostjo postal mojster oddelka. Tudi v vasi ga najdeš vsepovsod: pri gasilcih, SZDL, na odru, kot sekretarja ZK, član ZB. Bil je poln vedrega življenja, dasiravno mu le ono ni bilo ravno naklonjeno: pri vsem tem pa tolika ljubezen do matere, do grunta, do narave sploh.

– Mene tetka Smrt ne bo našla brez dela, je govoril, nazdravljaj prijateljem in znancem in jih nagovarjal: Fantje, dajmo ti sto Od Celja do Žalca je ravno polje...

Zdaj veter raznaša njegove besede... Na prazen dvorišču za hip postoji bolna Drobničeva mama iz Šešč, gleda na vse strani in tiho, tiho govori: ... »življenje bi bilo sladko in še enkrat sladko, če vrnil bi se moj Vladko, moj Vladko...«

D. K.

Kako, le kako se bo vse to končalo. Kaže, da je tudi Nemcev strah, sicer bi že zdavnaj užgali z vsem razpoložljivim orožjem. Vedno bolj razločno se slišijo njihovi glasovi. Na partizanskem položaju je najstrožja tišina. Švabe bi mogli zasuti s kepami.

– Ogenj! pretrga tišino glas komandanta Staneta. Zaregljalo je, Švabi so se zarili v sneg, črne gmote se vrtilo nizdol, slišijo se klici.

– Hilfen, hilfen!

Partizanske puške dobro merijo. Švabi naredijo kratak umik. Kakor da se nekaj posvetujejo. Nekaj sekund, morda minuto. Nato pa odpro ogenj, silovit navzkrižni ogenj, orožje je dobilo priokus smodnika. Tudi partizani užgejo z vso močjo; Nemci so v dokajšnji premoči. Žrtev na srečo še ni, čeprav je v zraku in po snegu eno samo švistanje, jeklenk. Naenkrat zastrašujoča vest: med partizani dva mrtva. Kdo, kdo je padel? Nemci resnično dobro merijo. Padla sta dva civilita, ki sta malo prej streljala na partizane.

Položaj je mučen, skoraj neizhoden. Umik, takojšen umik! govori komandant. Toda kam? Gozdiča je komaj za ped, okrog pa sama čistina. Snega do kolen, Nemci pa vsepovsod. Dobro hranjeni, spočiti, do zob oboroženi.

– Tovariši, za menoj! krične komandant in zagazi v čistino, borci mu brez besed sledijo. Tam čez je gozolec in za njim kapela. To dvoje morajo doseči. Tudi nemško orožje za hip utihne. Ali nameravajo partizanom presekat pot? Ali so od presenečenja onemeli? To je trajalo minuto, dve. Najbrž sta bili usodni minuti. Nato znova strahovit ogenj. Krogle razmetavajo sneg okoli borcev. Borci odmetavajo nahrbtnike, samo da je korak lažji, spretnejši. Nato žalostna vest.

– Padel je Don.

Z ranjeno nogo je bil z nepopisnimi mukami sledil soborcem, zadela ga je dumdumka in padej je v smrt. In kmalu za tem: Padel je Jur. Bil je med najstarejšimi borci, prekaljen borec za svobodo; ni je ukačal. Nemške svinčenke pa so se usipale kot čebele iz panja in sejale smrt. Padel je tovariš Jovo, še mlad, doma iz Trbovelj. Prva krogla mu je zdrobila čeljust, druge so preparale prsi. Borci pa so hiteli naprej proti kozolcu, tja h kapeli. Od ust do ust pa gre šepet: Padla sta še dva. Pri priči mrtva. Naprej, naprej! V koloni manjka pet borcev, pet hrabrih partizanov, pet prvoborcev.

Sneži in v sveži gazi so sledovi krvi...

Z največjim naporom dosepejo do kozolca, do kapele, nato naprej, dokler jih ne sprejme gozd. Streljanje poneha, vsepovsod ena sama tuborna tišina. Utrujeni, strašno utrujeni se naslonijo na drevesna debla in sklonjenih glav za trenutek umolknejo, misli so pri petih tovariših, ki ležijo mrtvi na snežni čistini.

– Vsaka vojna je krvava, reče potihoma komandant Stane, dvigne glavo, z očmi prešeteje borbo, nenehno borbeno pripravljeno, nato ukaže.

– Fantje, naprej, naprej v borbo za svobodo!

Sneg, vsepovsod sneg, kolona partizanov speši po neznanih poteh, novim borbam naproti, hodijo tiho, širom zasneženega lesovja pa nemo zveni melodija:

NAPREJ V BORBO, ZA PRAVDO IN SVOBODO, ZA PRAVDO IN SVOBODO SLOVENSKEGA NARODA!

Pripoved zapisal Drago Kumer

Sediva na klopi, v senci domače hiše Nika Bačnarja-Stojana v Ratečah. Ogibava se dopoldanskim žarkom avgustovskega sonca.

Pred nama je mejni prehod in dolge kolone vozil, ki v eni koloni prihajajo k nam, v drugi zapuščajo našo državo.

Na najini levi sameva dolina Ponc s svojimi smučarskimi velikankami, Tamar je poln planincev.

Z najine desne strani, tam izpod TV pretvornika, je čutiti slavnostni nemir, kajti takrat je bilo le še nekaj ur do poimenovanja karavle in odkritja spomenika Edvarda Kardelja.

Reka turistov pa je prihajala in odhajala. Nova cesta, speljana pod vasjo, je krajane Rateč rešila številnih preglavic.

Nika Bačnarja-Stojana sprašujem o letošnjem dopustu, o lanskim doživljajih, o dopustniških načrtih za prihodnje leto...

Odgovor je bil sila kratak:

»Nikjer nisem bil in tudi nikamor ne bom šel!«

»Je morje za delavca predrago, za bogatine prepoceni?«

ogledal, saj si tisti trenutek vedno prikličem v spomin, kadar me sicer zaceljena rana, še vedno peče!

Ne, podražitev bencina me ni prav nič prizadela, me je pa presenetila in vznemirila. Veste, take reči me vedno vznemirja, pa še marsikoga drugega tudi, vendar se sprašujem, zakaj mi ostajamo ob takem divjanju cen popolnoma nemočni. Pa boste rekli, glej ga, ta je bil bombaš v prvi četi prvega

trgovci, 'jamrajo' da imajo s paradižnikom samo zgubo. Ob takih cenah se zgubo kaj hitro prigospodari, to je res, vendar zakaj se posrednikom natančneje ne pogleda pod prste? Da je družbena kontrola dovolj učinkovita, me ne bo nihče prepričal. Poglejte to bogatenje. Kopičenje nečesa, kar ljudje morda ne bodo nikoli potrebovali, toda hočejo imeti! Obsojam tako bogatenje ker vem, da si mnogi z žulji svojih rok

cih, ki tudi tu na dopustih natančno predvidijo za kaj bodo porabili denar. Težko gre pfenig iz njihovih rok. Za naše domače turiste na morju pa slišim, kako neusmiljeno trošijo dinarje.

Z mojim 'penzionom' si morja ne morem privoščiti. Res je, da tja tudi niti ne grem, kajti zavedam se, da se da tisti stari milijon, ki bi ga pustil tam ob morju, doma bolj koristno porabiti.

mi turisti. Petintrideset let je tega, ko smo se jih otresli. Rekli smo takrat, da ne bodo več teptali naše zemlje. Zdaj jih je pri nas veliko, mislim tistih nezaželenih. Tisto, da ne teptajo naše zemlje pa drži. Oni se vozijo v uglednih avtomobilih, mi pa tlačimo zemljo.

Janko Premrl-Vojko mi je dal partizansko ime Stojan. Prvo odlikovanje Red zaslug za narod 3. stopnje mi je pripel na prsi predsednik Tito. Tu-

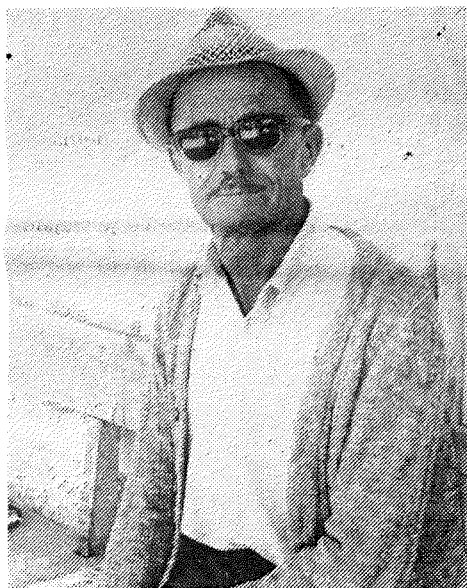
ko sem v pokoju, me pa bolezen daje. Včasih me spravijo s tira tudi malenkosti, pravijo doma, vendar zame to ni malenkost, če zvem, da je tovarna leta in leta štipendirala mladega človeka, toda ko je študije končal, so mu čestitali za uspeh in mu dejali naj si delo najde kje drugje. In kaj potem storijo taki mladi strokovnjaki. Odidejo v tujino in svoje znanje, pridobljeno tudi z našim denarjem, prodajajo tujcu!«

Dopust na morju – kaj je to?

Franc Markelj gospodar na svoji kmetiji v Ratečah že vrsto desetletij. Na tistih osmih hektarih obdelovalne zemlje gara s pomočjo strojev, kolikor mu še moči in leta dopuščajo.

»Za nas kmete,« pravi gospodar Franc, »je kaj malo počitka. Denar, ki ga iztrgamo iz zemlje vlagamo v mehanizacijo, sicer ostajamo nemočni pri raznih delih.

O dopustu sploh ne razmišljam, čeprav se po cesti pod vasjo noč in dan vijejo nepregledne kolo-

Niko Bačnar-Stojan

Franc Markelj

Kristijan Bačnar – eden najmlajših Ratečanov

Francka Markelj

Prav, si mislim, saj ima sleherni človek pravico odločati, kje bo preživel svoje dopustniške dni.

»No, prej, ko so bili otroci še majhni, smo včasih le šli malo na morje,« doda žena, ki skupaj z vnukom Kristijanom sem in tja prisluhne najinemu pogovoru. »Zdaj na morje ne hodim več, drago, predrago je tam za nas!«

»Dopusta imam kolikor hočem, saj sem v 'penzionu' že devet let,« bolj zase, kot za ostale modruje Stojan. »Mislim si, sment, če sem v Rateče hodijo na dopust ljudje iz celega sveta in pravijo, da se tu imenitno odpočijejo, zakaj bi potem jaz hodil drugam s tega domačega praga.

No, veste, kam pa bi le rad še šel? Rad bi obiskal tiste kraje, kjer smo se med vojno tolkli z Italijani in Nemci. Obiskal bi rad tudi tiste dobre ljudi tam v Beli in Suhi krajini. Pa ne vem, če bom kdaj vse to še zmoget. Živci me izdajajo, noge me slabo držijo, avtomobila pa nimam. O, tudi tisti kraj, tam nekje nad Litijo, kjer smo napadali bunker in sem jo skupil od nemškega ostrostrelca, bi si rad

bataljona Tomšičeve brigade in tudi misli po 'bombaško'. O, ne! Bil sem tudi intendant v drugem bataljonu devete brigade pa tudi ne morem razumeti zakaj v Makedoniji vsak dan zgnije na tone paradižnika, ki ga tamkajšnji pridelovalci ne morejo prodati po 4 din kilogram, tu pri nas pa je po 40 din kilogram in še

tega niso zaslužili. Vem, da so med njimi tudi borci, kar še posebej obsojam! Enako obsojam tudi podkupovanja. Nekatera mejijo že na sabotaže.

Vedno višje cene zdaj tem zdaj onim predmetom nas samo presenečajo. Kupujemo pa prav tako kot prej. Včasih bi se morali zgledovati po tujcih, posebno še po Nem-

Dopust ob morju je za našega delavca postal že predrag, za bogatine pa prepoceni.

In prav zaradi tujcev, ki jim pravimo turisti, morajo marsikdaj naši ljudje plačevati višje cene, da o cenah bencina, ki ga turisti lahko kupijo na naših črpalkah za nekakšne bone, niti ne govorim. In kdo vse se skriva med te-

di na Orden za hrabrost sem ponosen, ponosen sem na svoje delo, ki sem ga petnajst let opravljal v jeseniški železarni, ponosen sem na svoje delovne tovariše, ki nas je vrsto let zares družilo samo delo.

In kaj da me sedaj najbolj jezi? Veste, pravzaprav sem še najbolj jezen sam nase. Od življenja sem imel kaj malo. Zdaj,

ne tujih turistov. Vse drvi tja nekam k morju. Kaj sploh tam počno. Je lenarjenje in valjanje po razgretem pesku in kamnih sploh kakšen dopust?

Pri nas v Ratečah je več gostov pozimi. Zdaj poleti jih je bore malo. Pa se zgodi, da tudi sedaj še kakšen vpraša, če imamo prosto sobo.

»Sob,« pravi žena Francka, »nismo pri nas nikoli oddajali, čeprav bi se tudi tu dalo prislužiti kakšen dinar, ki bi nam prišel prav na kmetiji. Ja, če ljudje na morju zapravijo res toliko denarja, kot pravijo, jaz vedno rečem, da je že prav, ga že morajo imeti!«

In kdaj kmet poleti vsaj malo počije?

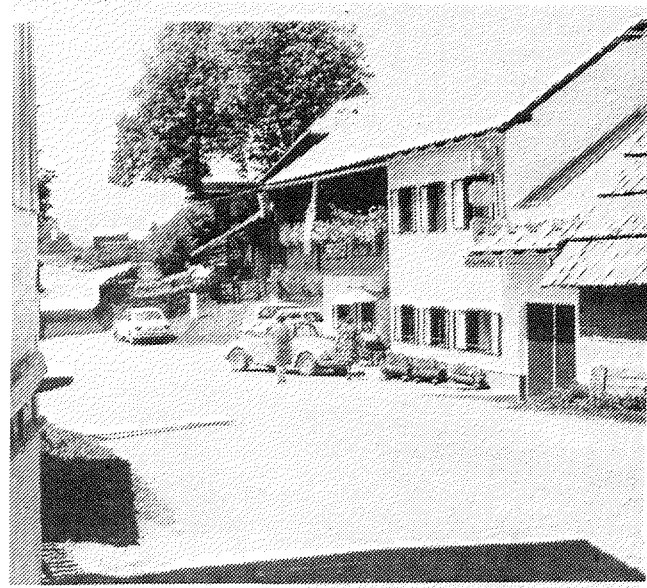
»Ja, v nedeljo pa še dež mora padati!«

Bi vi dali stari milijon dinarjev za deset dni dopusta?

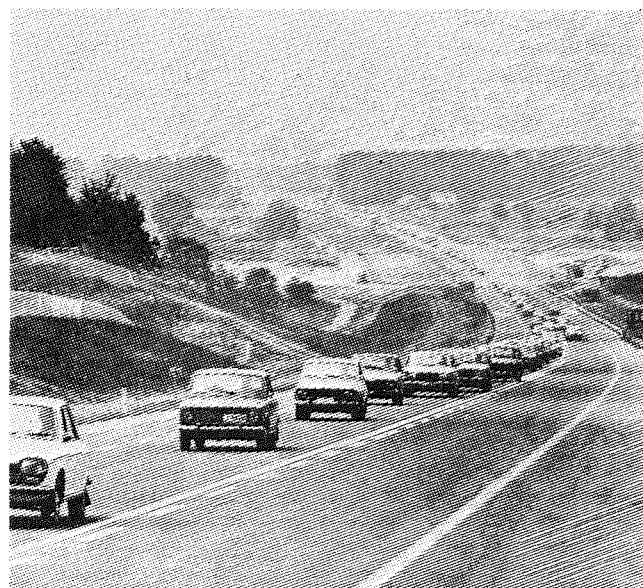
»Nikoli, je drugje bolj potreben!«

In kaj vidva na kmetiji sedaj najbolj potrebujeta?

»Manjka nama le mladost in pa moč, ki nama jo je izpila zemlja!«

Gostilna Šurc, ena izmed štirih v Ratečah, ki so posebno pozimi polne tujih in domačih gostov

Mar res vse poti vodijo samo na morje?

Preskrba z zdravili pa ni bila tako lahka. Nabavljati jih je bilo treba tudi daleč od osvobodnega ozemlja – v Milanu, Pragi in na Dunaju. Dr. Pavla Jerina-Lah je na nekem posvetu omenila, da je bila preskrba z zdravili prav tako pomembna kot bolnišnica. Brez zdravil in drugega sanitetnega materiala bi bili bolnišnici brez moči. Vendar je bilo o bolnišnicah že veliko napisanega, o lekarniški službi pa skoraj nič.

Kakšna je bila organizacija preskrbe zdravil na Primorskem oz. na področju 9. korpusa nam je pripovedoval mr. ph. Uroš Ruprecht, ki živi v Ljubljani.

Široko razpredena mreža

Mr. ph. Uroša Ruprehta so Italijani aretirali zaradi sodelovanja v NOB ter ga internirali v Italijo. Po razpadu Italije mu je uspelo priti v partizansko bazo na jugu Italije. Od tu je kmalu prispel v Glavni štab NOV in POS v Slovenijo. Tu je bil imenovan za farmacevtskega referenta sanitetne službe ter poslan v 9. korpus na Primorsko.

Takrat je bilo preskrbovanje z zdravili že težko. Materiala iz lokalnih virov tj. v lekarnah v Vipavski dolini, Trstu in Gorici, ni bilo več mogoče nabaviti. Vzpostaviti je bilo treba zveze z Milanom, Prago in Dunajem. Medicinski material je pričel prihajati po železnici preko Maribora, Škofje Loke in Jesenic do Davče. Iz zapadne smeri so prihajala zdravila preko Trsta, Sežane, Goč v Vipavsko dolino na Predmejo. Ta material je prispel v glavnem v Trnovski gozd, kjer so bila organizirana skladišča. Kasneje so zdravila in drugi medicinski material pošiljali tudi zahodni zavezniki. Material so pošiljali z avioni in ga spuščali s padali na osvobodeno ozemlje, predvsem v Cerknjo.

Mr. ph. Uroš Ruprecht nam je pripovedoval kako je bila organizirana sama lekarniška služba.

V ta namen so bile organizirane tri stalne postojanke in sicer: terenška TA »Jug«, TA »Sever« in centralna lekarna »Nevenka«. Da so bile te postojanke poleg bolnic najbolj konspirativne, je razumljivo.

Ta »Jug« je ustanovila tov. Tatjana Mena. Bila je to lesena baraka pod vrhom Čavna na jugozahodni strani, zakamufilirana z grmičevjem in borovci. Naloga te postojanke je bila oskrba enot 30. divizije ter organizacija poti za dovoz materiala iz Trsta in Gorice preko

Krasa oz. Vipavske doline. V začetku oktobra 1944 je prevzel vodstvo postojanke tov. Mirko Kmet. V pomoč so mu bili trije kurirji in sicer tov. Šajne, Kerkoč in Angel. Javka za to postojanko je bila v hiši tov. Štefana in

njegove žene Julke, eni izmed redkih nepožganih hiš na Predmeji.

Lega postojanke pod Čavnom je bila strateško dokaj neugodna, zlasti, ker ni bila dostopna v času bojev na cesti Ajdovščina–Predmeja–Čepovan. Iz teh razlogov je tov. Mirko v novembru 1944 opustil to postojanko ter zgradil novo med Predmejo in Kozjimi stenami. Ta postojanka je ležala v kraški udrtni in bila prostornejša od prejšnje. Na strehi je bilo nasajeno grmičevje in smreka, okolica pa založena s skalami in mahom. Dohod do nje je vodil med drevjem in skalami. Tu je veter vedno spihal sneg, da je zakril sledove.

Nekaj mesecev za tem je bila za njo, kilometer proč postavljena še druga manjša postojanka, ki je služila predvsem kot shramba zavojnega materiala in dezinfekcijskih sredstev. Stala je prav tako v kraški udrtni. Iz teh postojank je bilo mogoče tudi med borbo oskrbovati enote in kirurško ekipo. Material je prihajal iz Trsta preko široko razpredene mreže zaupnikov in kurirjev do Goč v Vipavski dolini, kjer je vse te kurirske niti držal v rokah tov. Stanko Mesnel, po partizansko Matjaž, z njegovimi tremi hčerami. Smer transporta je bilo treba pogosto spreminjati, ker je sovražnik na južni strani oz. meji osvobodjenega ozemlja vsebolj pogosto postavljajl močne zasede. Tako sta nekoč Šajna in Kerkoč padla pri vasi Zamenje pod Čavnom v sovražno zasedo. Obema se je posrečilo uiti, čeprav je bil tov. Kerkoč težje ranjen skozi pljuča.

Pred koncem leta 1944 je bil dodeljen postojanki še Julij Velikonja, ki je malo pred tem prišel v partizane. Zaradi tega mu tovariši niso kaj dosti zaupali, zato mu niso pokazali velike postojanke. Nezaupanje se je kmalu pokazalo za upravičeno. Ob prehodu v Vipavski dolini, v bližini Ajdovščine, so Angela in Velikonjo zajeli belogardisti. Angelu se je posrečilo, da je pobegnil prav iz Ajdovščine, dočim je Velikonja pristopil k belogardistom. To je bil edini slučaj izdaje, ki smo ga zabeležili med kadrom lekarniških postojank.

Sanitetni material je iz Gorice prihajal predvsem preko lekarn v Vipavi in Ajdovščini, kjer sta bila naša sodelavca tov. mr. ph. Marija Jamšek, lastnica lekarne v Vipavi ter mr. ph. Slavko Ščuka, provizor lekarne v Ajdov-

Lekarniška služba med NOB na območju 9. korpusa

Na območju 9. korpusa sta med NOB delovali dve bolnišnici: »Franja« in »Pavla«. Ti dve bolnišnici in razne sanitetne oddelke pri partizanskih enotah 9. korpusa je bilo treba oskrbovati z zdravili in drugim sanitetnim materialom.

ščini. Tovariš Ščuka je izdajal zdravila na recepte s posebno oznako, ki jih je pošiljala TA »Jug«.

V novembru 1944 je bil okupator pregnan iz vse Vipavske doline. Ob tej priložnosti smo se odločili za rekvizicijo lekarne v Ajdovščini, ki je bila last fašista Simonittija, ki je pred nami pobegnil v Gorico. Tov. Ščuka jo je v kratkem času mojstrsko

centralno lekarno, ki je bila v strmeh pobočju, nekako na pol poti med Gačnikom in Spodnjo Trebušo.

Ko smo se po ofenzivi vrnili na Predmejo, smo ugotovili, da je večja postojanka ostala nepoškodovana, manjšo pa je okupator odkril in zažgal. Pri pregledu pogorišča smo v njem našli zogleleno truplo partizana, oble-

Hitrejši od nemške ofenzive

TA »Sever« je bila formirana v začetku leta. Njen ustanovitelj je bil Ivan Toporiš. Postojanka je bila postavljena na pobočje strmega, z malimi gostimi smrekami poraslega hriba v bližini Davče v Zgornji Selški dolini. Pomočnika sta bila dva

Po tem udarcu, ki nas je zadel, je prevzela vodstvo lekarne tov. Alenka, v pomoč pa ji je bila Anica. Javka lekarne se je preselila od Robovca k Ocvirku. Iz 31. divizije smo dobili dva tovariša za kurirja. Tov. Zora Papler pa je skrbela, da je bilo vsak dan kaj toplega v loncu. Alenka je kmalu pristopila k izgradnji nove postojanke, ker prva prostorsko ni več ustrezala.

SVPB PAVLA, oddelek v Trnovskem gozdu

zapakiral v zaboj, ki smo jih s kamioni pripeljali do Predmeje, od tam preko Lokev in Čepovana do Spodnje Trebuše. Slavko Ščuka pa je prevzel vodstvo centralne lekarne »Nevenka«.

Ko smo izvedeli za izdajo kurirja Julija Velikonje, smo dobili tudi obvestilo, da se pripravlja velika sovražna ofenziva. Sklenili smo, da bomo iz previdnosti evakuirali ves material iz obeh postojank TA »Jug« v centralno lekarno. To smo z velikimi napori tudi opravili ter prenesli ves material preko Kozjih sten, Mrzle rupe in Gačnika v

čenega v hlače in pulover mr. Mirka, in tedaj smo ga prvič pokopali. Čez nekaj dni se je tov. Mirko živ in zdrav spet pojavil. Po naknadni preiskavi smo ugotovili, da je med ofenzivo nek partizan slučajno prišel do bunkerja, se v njem skril ter oblekel Mirkovo obleko, ki jo je pustil v njem. Po sledi v snegu ga je okupator zasledil ter zažgal bunker in neznanega partizana v njem.

Poslej TA »Jug« ni več služila kot lekarna za oskrbo enot, pač pa do zmage le kot prehodna točka za transport sanitetnega materiala.

kurirja s Primorske, žal se imen ne spominjam. Javka za to postojanko je bila v Davči pri Robovcu. Ta lekarna je oskrbovala predvsem enote 31. divizije, istočasno je skrbela za dotok sanitetnega materiala zbranega na Gorenjskem, predvsem iz lekarn Rauh in Šavnik v Kranju. Sanitetni material pa je prihajal tudi iz Št. Vida ob Glini na Koroškem in Dunaja. Enkrat smo dobili pošiljko celo iz Prage. Ves material se je zbiral v Kropi, transportirali pa so ga proti Davči. Ob prenosu je tov. Toporiš s svojima kurirjema padel v zasedo belih. Vsi trije so padli.

la. Druga postojanka je stala na nasprotni strani istega hriba ter je bila urejena tako, da so v njej lahko opravljali laboratorijska dela in receptirali. V začetku decembra 1944 je prišel iz centralne lekarne »Nevenka« mr. Jože Oblak, ki je kmalu odšel v 7. korpus. Obe postojanki sta ostali do konca vojne neodkriti. V eni od obeh postojank je preživel okupatorjevo ofenzivo profesor graške univerze dr. Gayer Ronald s svojo ženo. Pribežala sta pred nacisti iz Avstrije ter sta bila od komande področja poslana tik pred ofenzivo na javko TA »Sever«. Le kakih 50 me-

trov proč je bila nemška zaseda.

Prvo postojanko centralne lekarne je ustanovil mr. Tone Preveršek. Postojanka je ležala na strmem desnem pobočju potoka Gačnik, nad Spodnjo Trebušo. To je bilo ozemlje na katero vse do zadnje ofenzive marca 1945 ni stopila okupatorjeva noga. Pot do postojanke je bila zelo zapletena in zakonspirirana. Stavba je bila dobro urejena, skladišče zdravil in obvezilnega materiala z vsemi potrebnimi policami, mizami in osnovnim lekarniškim priborom. Javka za to postojanko je bila pri Janezu Janu v Sp. Trebuši št. 41. Ta hiša stoji nad Spodnjo Trebušo in do tu so prihajali kurirji iz bolnic »Pavla« in »Franja« ter iz vseh večjih enot. Do prihoda Ščuke je vodila to lekarno tov. Lenka, ki je po smrti tov. Toporiša vodila TA »Sever«. Kurirji, ki so prenašali sanitetni material od postojanke do javke, so bili: Lojze Mrhar, Tone iz Črnomlja, Franci iz Cerkna, Janez Jan in Ludvik. V jeseni 1944 je prišla še tov. Mica, mr. Jože Oblak pa je odšel v TA »Sever«. Pokazala se je potreba po dobro urejenem laboratoriju in stanovanju. Zgradili smo novo postojanko in jo do zime končali. Gradnja ni bila enostavna. Po več ur daleč je bilo treba na ramenih nositi gradbeni material in opremo, med katero je bil tudi 250 kg težki štedilnik, ki smo ga privlekli prav iz Spodnje Idrije. V postojanki so potem izdelovali vse potrebne galenske preparate, sterilne raztopine, med njimi predvsem fiziološko in glukozo, ki smo jih vedno več rabili.

Ko smo odpeljali omejeni material iz ajdovske lekarne, se je pričela ofenziva. Prevoz s kamioni je spremljal en sam kurir. Mi smo se morali prebijati preko Kozjih sten proti Mrzli rupi. Skrbela nas je usoda materiala. Vsi smo bili prepričani, da je padel v roke sovražnika. Ko smo se bližali Spodnji Trebuši, smo opazili, da gredo v hrib neki ljudje. Mislili smo, da je sovražnik. Toda, otroci, ženske, stari in mladi, so se pomikali v hrib, noseč na ramah vreče, zaboje in nahrbtnike. Z njimi je bil kurir, ki je spremljal material iz lekarne v Ajdovščini do Spodnje Trebuše ter prispel tja skoraj istočasno z Nemci in italijanskimi fašisti. Najprej so domačini material poskrili v bunkerje, ki so jih imeli vedno pripravljene. Že naslednji dan je bil ves material v prostorih centralne lekarne.

Po nalogu sanitetnega oddelka Glavnega poveljstva so prve dni januarja odšli v 7. korpus Tone Preveršek, Jože Oblak in kurir Tone.

V drugi polovici leta 1944, še bolj pa v letu 1945 so začeli tudi zavezni

pošiljati sanitetni material. Metali so ga z drugo opremo, v Čepovan in predvsem v Cerkno. Pomoč je imela veliko vrednost predvsem v sulfamidnih preparatih in etru za narkozo, ki ga je že nekaj časa občutno primanjkovalo. Ta pomoč je krila le del potreb, ki so vse bolj naraščale. V začetku leta 1945 smo pri Cerknem prejeli največjo pošiljko zavezniškega sanitetnega materiala. Vseh kontejnerjev je bilo za dva zvrhana kamiona. Ko smo ga pripeljali do Spodnje Trebuše, nas je ustavila patrulja Gradnikove brigade ter nam povedala, da so Nemci prodrli do Čepovana, njihove predhodnice pa že v našo bližino. Vsak čas smo pričakovali nemški sunek v Spodnjo Trebušo, zato je bilo treba hitro ukrepati, ker je bilo preveč materiala, da bi ga lahko poskrili. Sreča je bila, da smo ta material pripeljali tik pred nočjo, Nemci pa ponoči niso upali dalje. Po 40-70 kg težke kontejnerje smo nosili v strmi breg, med stalno svigajočimi raketami. Tik pred zoro so bili zadnji kontejnerji v bunkerju. Nemci pa so začeli prodirati v Spodnjo Trebušo.

Sedaj smo bili z materialom dobro založeni in smo lahko krili vse potrebe bolnišnic in operativnih enot. O takem stanju je bil obveščen tudi okupator, kakor je odkrila naša obveščevalna služba. Neki časopis je prinesel celo vesti, da se glavna lekarna in skladišče zdravil nahaja na Vojskem. Zaradi teh obvestil smo se odločili, da zgradimo bunkerje, da bi v njih rešili najvažnejši material, če bi okupatorju le uspelo odkriti postojanko. Novi bunker smo zgradili v steni Gačnika, nekaj sto metrov od postojanke.

Napolnili smo ga z materialom, prav tako tudi drugi bunker.

Še ena ustanova je spadala v sestav farmacevtske službe 9. korpusa, to je bila ortopedska delavnica, ki jo je z velikim uspehom vodil tov. Koser, imela je od 25 do 30 strokovnih delavcev ter dobro opremo za izdelovanje različnih ortopedskih pripomočkov. Sedež te delavnice se je večkrat menjal, bil pa je vedno v prostoru med Čepovanom, Lokovcem, Zgornjo in Spodnjo Trebušo in Gačnikom.

Začetkom januarja 1945 smo se odločili, da postavimo še eno terensko lekarno v Brdih. Za to nalogo je bila določena Mica, ki jo je dobro opravila. Glavni namen te postojanke je bil organizirati dobavo sanitetnega materiala iz Furlanije. To se je Mici tudi posrečilo, vendar ni bilo mogoče tega materiala v večjih količinah prenašati čez Sočo.

Vsaka divizija je imela tudi svojega lekarniškega referenta, kateri je bil od-

govoren za zadostno in pravočasno oskrbo vseh enot svoje divizije s sanitetnim materialom. To službo je vršila v 30. diviziji tov. Mila Žežlin, v 31. diviziji pa Tanja Sajovic, ki je v zadnji ofenzivi padla v Poljanski dolini. Vsa ta služba je bila organizacijsko povezana s sanitetnim odsekom 9. korpusa.

V zadnji ofenzivi so se enote 9. korpusa po odločilnem preboju pomikale po pobočju mimo Gačnika. Z glavnino vojske so bili tudi delegati Glavnega poveljstva in CK KPS, ki so prišli v 9. korpus tik pred začetkom sovražne ofenzive. Ti so se ustavili v bližini centralne lekarne. V bližino so prinesli tudi ranjenega šefa sovjetske misije pri poveljstvu 9. korpusa, podpolkovnika Ribačenka. Takoj, ko smo bili o tem obveščeni, smo šli ponje, kar ni bilo tako enostavno, kajti sredi noči nisi vedel ali boš naletel na partizane ali na nemške patrulje. Srečno smo jih pripeljali sredi noči v centralno lekarno. Prišli so tovariši: Boris Kraigher, Vida Tomšičeva, Tomo Brejc, dr. Bogdan Breclj ter njihovi spremljevalci. Takoj, ko se je zdanilo, je dr. Bogdan Breclj operiral večkrat ranjenega podpolkovnika Ribačenka, kar na tleh v laboratoriju centralne lekarne, kljub vsem nepravilnostim je operacija brezhibno uspela.

Situacija je bila za nas nejasna. Patrulje, ki smo jih razposlali, so ugotovile, da v neposredni bližini krožijo močne patrulje Nemcev. Tekom dneva je nenadoma prišla do naše krožne poti nad postojanko nemška patrulja, kakih 50 mož. Kar naenkrat so Nemci z vsem orožjem začeli streljati v dolino. Opazili smo, da streljajo v slepo, kajti kolona se je pomikala naprej. Skoro istočasno so začeli Nemci z vrhov nad levim bregom Gačnika in Vojskega streljati z vsem razpoložljivim orožjem v smeri proti Spodnji Trebuši, proti kateri so se še vedno pomikale naše enote. Ves dan trajajoči ogenj je povzročil številne požare, le ozki pasovi niso bili zajeti od plamenov in v enem je bila naša postojanka. Naslednji dan smo spravili podpolkovnika Ribačenka v bunker in ga zaprli. Sami smo se zvrstili po nasprotnem bregu, pod vrhom s katerega so Nemci streljali. Ponoči smo se zbrali v postojanki ter pojedli nekaj kosov mesa.

Zadnja ofenziva se je za nas srečno končala. Vse postojanke so ostale nepoškodovane.

Naša armada je prešla v protinapad in 1. maja 1945 smo vkorakali v Trst.

Po pripovedovanju in zapisih, pripravil: Janez Jeram

Deveti folklorni festival v Beltincih

Mlade noge v narodnem ritmu

Sejem izdelkov iz gline je vzbudil veliko zanimanja

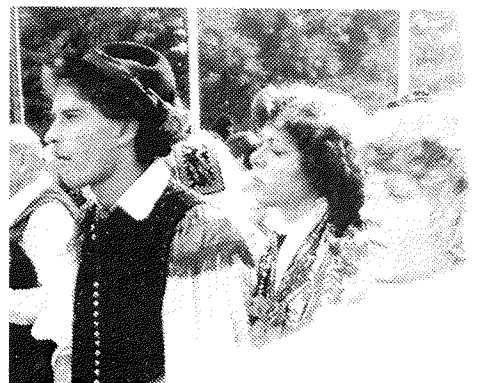
Folklorna skupina iz Bosanskega Šamca

Kulturnoumetniško društvo v Beltincih pri Murski Soboti je sredi avgusta pripravilo dvodnevno praznovanje pod naslovom »Pesem in ples združujeta narode«. Ob zaključku vsakoletne žetve v tem ravninskem delu Prekmurja je primeren čas za svečanosti, ki jih beltinski folkloristi preusmerijo v srečanja folklornih skupin. Okrog tri tisoč obiskovalcem so se v beltinskem parku predstavile skupine slovenskega kulturnoprosvetnega društva »Lastovka« iz Ingolstadta, plesalci skupine izseljencev »Nagelj« iz Toronta v Kanadi ter skupine naših rojakov Slovencev iz Sel na Koroškem, iz Globasnice ter iz Sakalovec v Porabju na Madžarskem. I Bosne in Hercegovine je prišla skupina »Tekstilac-konfekcija« iz Bosanskega Šamca, skupina »Ivo Mikac« iz Varaždina je predstavila ples iz Podravine, navdili pa so tudi člani mladinske folklorne skupine iz Zalaegerszega na Madžarskem. Med domačimi, slovenskimi skupinami, so nastopili plesalci skupin »Anto Štrafela« iz Markovec na Ptujskem polju, »Jože Laharnar« s Sentviške gore p Tolminu, »Sava« iz Kranja in domačega kulturnoumetniškega društva.

S tem je bil obujen spomin na tiste čase, ko so na raznih ljudskih praznovanj predniki zaplesali v doma izdelanih nošah, na zvoke doma izdelanih instrumentov in tudi čisto ljubiteljsko izšolanih pevcev. Tako je marsikateremu obiskovalcu i ritem plesalcev na odru beltinskega parka skoraj že nerazumljiv, saj je prenekat ljudski ples ali običaj zatoni v pozabo ob poplavi ritmov današnjega časa. To srca mladih plesalcev folklornih skupin, ki so se predstavile na 9. folklorne festivalu v Beltincih, potrjujejo, da so še slovenska, da v njihovih žilah še te slovenska, žlahtna domača kri, ki ne dopusti, da ob vplivih iz različnih strani st običaji dokončno zatonejo v pozabo. Saj to je del izročila naših prednikov, za kate se je bilo vredno boriti v ljudski revoluciji, mar ne?

Mladi plesalci s Koroške

Par naših izseljencev iz Toronta

Na odru so se zavrteli koroški plesalci

Tekst in foto: Filip Matko

ŠKOFJA LOKA

Srečanje borcev,
planincev in drugih.

V počastitev dneva vstaje je bilo v nedeljo, 22. julija, na Blegošu srečanje borcev Škofjeloškega odreda, jurišnega bataljona 31. divizije, Gorenjskega vojnega področja, planincev in drugih. O delovanju odreda in drugih enot je govoril Tone Volčič, politkomisar odreda. Pri tem je poudaril pomembnost poti v bodočnost, delovanja SLO in družbene samozaščite. V bližini je bila tega dne še ena slovesnost, in sicer v Dražgošah, kjer so ob spomeniku slavne dražgoške bitke odprli Dom Cankarjevega bataljona, v katerem bo galerija zgodovinskih predmetov iz te bitke in delovanja aktivistov partizanskih enot na tem območju. Istočasno bo tu tudi galerija umetniških del v spomin na herojski boj v Dražgošah.

BRANKO BLENKUŠ

SLOVENJ GRADEC

Ne samo besede – tudi
dejanja

Pri pregledu in oceni aktivnosti in angažiranju mlade generacije opazamo vse večji porast aktivnosti na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite ter obujanju tradicij NOB, kot temelja pri razvijanju in podružljanju ljudske obrambe. Z negovanjem tradicij NOB so mladi spoznali temeljno zasnovo in smisel splošne ljudske obrambe. Spomnimo se samo nekaterih akcij, kot je tradicionalni pohod po poteh 14. divizije, ki je iz enodnevnega prerasev v dvodnevne, pohod po poteh Mislinjske doline, organiziran skupno s štabom TO in pohodi OO ZSMS, kot ja na primer pohod po poteh Pohorske brigade. Pomembno je tudi sodelovanje s štabom TO za pridobivanje mladih prostovoljcev, vključenih v enote TO. Vendar pa s samim razvijanjem tradicij NOB še niso storili vsega, saj je glavni namen vseh teh akcij usposabljanja mladih za delo v praksi. Vse pridobljene izkušnje so mladi uspešno ugrajevali v koncept splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite. Poudariti moramo, da so pretežni del akcij izvedli ob sodelovanju enot TO, enot JLA, organizacij ZZB NOV, ZRVS in ostalih organizacij in društev, kot so taborniki, planinci, itd.

ADOLF ANKON

BLED

Delo in sodelovanje

Odbor krajevne organizacije ZB NOV na Bledu je tudi letos delaven. Vsak mesec se pogovorijo o svojih problemih. Zadovoljivo so rešili nekaj stanovanjskih vprašanj. Organizacija je posredovala, da so poslali na zdravljenje tiste člane, ki so za to prosili in so bili potrebni zdraviliške nege. V dispanzerju za borce nadaljujemo zdravniške preglede borcev. Po zagotovilu odgovornega zdravnika bodo pred zimo pregledali vse člane, ki imajo dvojno štetje pred 9. septembrom 1943, nato pa še ostali.

V letošnjem letu nameravajo odkriti spominsko ploščo blizu naselja Mlino, kjer je bil smrtno ranjen domačin Vinko Kunčič v marcu 1943. Borčevska organizacija lepo sodeluje z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami na Bledu.

MARIJA STARE

MOZIRJE

Osrednja proslava
praznika mozirske občine

Osrednja slovesnost ob prazniku občine Mozirje bo letos 8. septembra v Bočni. Ob 35-letnici osvoboditve Zgornje Savinjske in Zadrečke doline se je skupščina občine Mozirje odločila za ta kraj, ker je letos 35-letnica, odkar so Nemci 24. oktobra 1944 požgali vas. S kazenskim pohodom čez Lipo so se maščevali za zelo prizadevno sodelovanje vaščanov s partizani. V Bočni ta čas pripravljajo bogat program osrednje prireditve. Ob tej priložnosti se bodo srečali borci številnih enot, brigad 4. operativne

cone, kurirjev, ki so imeli na Menini nad Bočno vojaško kurirsko postajo VKS 15, in vseh, ki so bili v partizanski bolnišnici, ki je bila tudi nad to vasjo. V proslavljanje se bodo vključile kulturne skupine, mladina, gasilci in pripadniki teritorialne obrambe ter civilne zaščite.

B. B.

ZAVRŠNICA

Po poteh karavanških
graničarjev

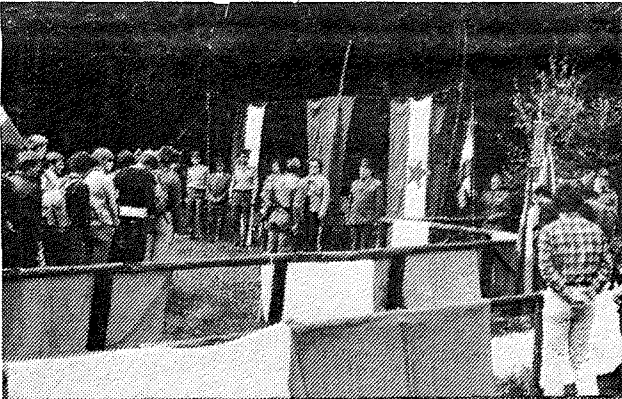
V soboto, 11. avgusta, je občinska konferenca ZSM Jesenice skupaj z vojno pošto Radovljica ter drugimi OK ZSM na Gorenjskem izvedla drugi tradicionalni pohod »Po poteh karavanških graničarjev«. Udeležilo se ga je 200 mladih iz jeseniške, radovljiške, trziške in škofjeloške občine, mladi planinci, graničarji, med udeleženci pa so bili tudi brigadirji, borci, starešine JLA in drugi. S pohodom so počastili 15. avgust – dan obmejnih JLA. Letos ima ta dan še posebej slavnostno oboležje, saj poteka 35 let od ustanovitve obmejnih enot. Ta obletnica pa je letos povezana tudi z vsemi drugimi uspehi in dejavnostjo naše armade ter s 60-letnico ustanovitve KPJ, SKOJ in revolucionarnih sindikatov.

Udeleženci pohoda so bili razdeljeni v tri pohodne kolone. Prva je bila sicer maloštevilna, vendar so mladi prehodili najzahtevnejšo pot čez Medji dol do Vajneza, kjer so se ob obeležju poklonili spomenu dveh graničarjev: Veljku Djureviču in Smaju Taranišu. Nato so se podali na vrh Stola, sestopili pa so v dolino Završnice.

Druga pohodna kolona je bila najmnogičnejša. Prehodili so pot mimi Valvazorjevega doma v dolino Završnice. Tretja pohodna kolona pa je krenila iz karavle na Ljubelj čez Zelenico v dolino Završnice. Na Zelenici so se ob obeležju poklonili spomenu dveh graničarjev: Ostoju Plavšiču in Branislavu Todorovu.

Po končanem pohodu je bila pri spominskem obeležju Dragoljuba Milovanovića v Završnici proslava s krajšim kulturnim programom. Takšni pohodi zbiziujejo graničarje in mlade. Ob zaključku so se mladi v Završnici pomerili še v partizanskem mnogoboju.

Tekst in foto: JANKO RABIČ

S proslave ob zaključku pohoda pri spomeniku Dragoljuba Milovanovića v Završnici

JESENICE

Peta seja odbora aktiva
ZB NOV Železarne
Jesenice

V četrtek, 9. avgusta, je bila peta seja odbora ZZB NOV železarne Jesenice. Dogovorili so se, da bodo poverjeniki in nekateri člani odbora do 20. avgusta pripravili predloge za oblikovanja. Po nekaterih TOZD so to že storili, potrebno pa je napisati še obrazložitve. Med 320 borci, kolikor jih je še v železarni, so namreč še takšni, ki niso za udeležbo v NOV in za prizadevno delo po vojni prejeli še nobenega oblikovanja.

Pod drugo točko so obravnavali proslavitev 10. obletnice obstoja SOZD Slovenske železarne. Predlagali so, naj bi bila proslava v novem domu družbenih organizacij v Bohinjski Bistrici. V zvezi s tem bodo izdali poseben almanah, kjer bo opisano delovanje SOZD v minulih letih s posebnim poudarkom na razvoju samoupravljanja. Proslava in druge slovesnosti v počastitev te obletnice bodo predvidoma med 20. in 25. novembrom, in sicer v zvezi s praznovanjem dneva republike.

Nato so razpravljali še o pripravah na 7. srečanje delavcev-borcev Slovenskih železarn, ki bo 25. avgusta na Svetini pri Štorah. Doslej imajo že 300 prijavljenih članov, mislijo pa, da bo vseh nad 500 udeležencev. V zvezi s tem so pregledali in dopolnili seznam vabljenih gostov.

Nato so govorili še o delovanju dispanzerjev za borce v obratni ambulanti železarne in s tem v zvezi izrazili zadovoljstvo ter izrekli pohvalo zdravstvenemu osebju.

Priporočili so udeležbo na spominskem pohodu na Porezen in se v počastitev dneva graničarjev dogovorili o obisku karavle na Korenu ter na Peči.

BRANKO BLENKUŠ

LAŠKO

Tiskarna »Nestl« propada

V Laškem borci mladim zaupajo, to zaupanje pa je mladina ničlikokrat upravičila; bržkone ga ni borca 14. udarne divizije, ki ne bi vedel za njihov vsakoletni tradicionalni pohod po poteh te legendarne partizanske enote, ki se razrašča iz leta v leto in je zajel mlade domala vseh občin celjske regije. Razumljivo je torej, da je delo laških borcev trdno povezano z naporii mladih in so se odločili, da bodo skupaj rešili nekatere probleme, ki bi jih sami komaj zmogli.

V najkrajšem času bodo v laški občini primerno obeležili vse kraje, tako ali drugače povezane z zgodovinskimi dogodki, največ pa si obetajo od gradnje novega zdravstvenega doma. Ob preselitvi zdravstvenega doma bi jim ostala stara stavba, v kateri nameravajo urediti muzej revolucije laške občine skupaj – in seveda ob izdatni denarni pomoči – z rudnikom Rečico in Pivovarno Laško. To bo hkrati dolgo pričakovana rešitev za tiskarno Nestl, ki propada. V Laškem menijo, da bi morali tiskarno določa rekonstruirati in jo postaviti na ogled v muzej, na mestu pa, kjer je bila, postaviti spominsko obeležje. Podobno obeležje bo jeseni dobila tudi kurirska postaja TV-24, nov, lepši obraz pa še spomenik narodnemu heroju Iliji Badovincu v soteski Gračnice.

Del pomembne naloge pri urejanju muzeja revolucije v Laškem bo prevzel celjski muzej, s katerim so v Laškem že do sedaj dobro sodelovali. To potrjuje vrsta razstav, ki jih je muzej pripravil posebej za Laško (mimogrede: te vrste dejavnosti je že nekaj let stalna in nadvse uspešna praksa celjskega muzeja revolucije, ki mu je v razmeroma kratkem času uspelo pripraviti nekaj izredno kvalitetnih predstav).

MST

ŽALEC

Monografija ob
občinskem prazniku

V občini Žalec je že dolgoletna tradicija, da praznik občine praznuje po posameznih krajevnih skupnostih. Ob tej priložnosti izdajajo tudi krajšo ali daljšo monografijo kraja oziroma krajevne skupnosti. Letos je izšla monografija krajevne skupnosti Gomilsko. V teh knjigah je objavljena zgodovina kraja s posebnim poudarkom na NOV. V knjigi »Gomilsko« so med drugim objavljeni članki: Emil Lajh: »Nekaj o pripravah, poteku in pomenu 1. konference KPS v Šmiglovi zidanici«, Emil Lajh: »Gomilsko med narodnoosvobodilno vojno« ter seznam žrtv fašizma.

Ravno te dni pa je izšla še knjiga: »Illegalni tisk med NOB na Štajerskem«. Izdana je ob 37. obletnici ustanovitve tehnike Cankar. Knjiga prikazuje zgodovino ilegalnega tiska na tem področju. Med drugim je objavljen članek Sergeja Kraigerja »O vlogi partizanskega tiska v severni Sloveniji za časa narodnoosvobodilne vojne«, Albin Vipotnik-Strgar: »O nastanku tehnike Cankar« (ta članek je ponatisnjen v občinskem glasilu »Savinjski občan«), Rado Zakonjšek: »Gradili smo tehniko«, »Leto 1944«, »Ciklostilne tehnike na Štajerskem v letu 1944«, »Tehnike v Mariboru«, »Tiskarne v osvobojeni Gornji Savinjski dolini«, Ernest Žgank-Nestl: »O nastanku in delu nabavnega sektorja« »jtdsektorja« itd.

FRANC JEŽOVNIK

OSANKARICA

Spominska ureditev

Priznajmo, da danes že skoraj vsak osmošolec pozna zgodovino NOB, vsaj vsa večja prizorišča borb. Znano pa je tudi, da naša družba zadnje čase namenja vse večjo pozornost spominskim obeležjem iz revolucije.

Tako bodo med drugim po družbenem dogovoru vseh občin, ki mejijo na Pohorje, s sredstvi, ki jih bodo v ta namen prispevali, uredili partizanski spomenik pri Treh žeblih nad Osankarico, kjer je 8. januarja v neenaki borbi padlo 69 borcev, med njimi kar deset žensk – bork.

Med drugim naj bi od znane turistične postojanke Areh na Pohorju do Oplotnice asfaltirali cesto, k domu na Osankarici pa bodo napeljali vodovod, telefon, uredili okolje ter hkrati poskrbeli tudi za primerno osvetlitev spominskega doma na Osankarici, kjer je muzej NOB v malem.

Tudi pot, ki vodi od Osankarice skozi gozd do Treh žebelj, kjer je prvi Pohorski bataljon bojeval svojo poslednjo bitko, bodo uredili in razširili. Kot smo izvedeli, bodo na magnetofonski trak posneli vsebino razstave z naslovom »Partizansko Pohorje« ter nekaj partizanskih pesmi, ki so jih prepevali tudi pohorski partizani.

FRANJO HOVNIK

»Nam Primorcem je bila Jugoslavija največja svetinja. Zanj bi bili pripravljeni jesti tudi le po enkrat na dan; da bi le spadali pod Jugoslavi-jo.« Tako sva začela pogovor o makedonskih partizanih in slovenski četi s tovarišem Lojzom Zidarjem iz Kopra. Pripovedoval je o dolgi poti, ki ga je vodila od prisilnega služenja italijanski vojski (kjer je bil »negativen element«) do kazenskega premika v Grčijo in zapletene poti, ki je vodila k makedonskim partizanom.

★

Slovenci, ki so se z italijansko vojsko znašli v Grčiji in Albaniji, so po različnih poteh in na različne načine prihajali v boj v bratske partizanske vrste. Na zasedenem grškem ozemlju je bila razporejena deveta italijanska armada z devetimi divizijami, polkoma konjenice ter nekaterimi drugimi enotami.

Proti koncu leta 1942 je bil Tovariš Lojze Zidar poslan s kazensko vojaško četo iz Sardinije v Grčijo. Tam se je znašel v bližini kraja Volos, kjer so Italijani gradili obalne utrdbe.

Že proti koncu leta 1941 je mladi vojak italijanske vojske Alojz Zidar skušal pobegniti iz Sardinije na svoje rodno Primorsko. Vedel je, da njegovo mesto ni v vrstah okupatorja. Kot številni Primorci, ki so iskali poti nazaj proti domu, je tudi sam z obupnimi poskusi silil stran od tistega, kar je primorski narod odbijalo in vleklo z vsem srcem k jugoslovanski skupnosti narodov. Pomoči ni imel, organiziran tudi ni bil primerno, da bi se mu beg posrečil. Tako se je torej primerilo, da ga je pot namesto na domače Primorsko zanesla v daljnjo Grčijo.

»Podoba mojega prvega stika z Grčijo je bila zares žalostna. Nemci in Italijani so pobrali prebivalstvu vsakršen živež in lakota je vladala povsod. Po sto do dvesto ljudi je umiralo na dan od izčrpanosti in sestrčnosti. Zavojevalci so Grke poniževali na vsakem koraku.«

Atene so bile polne vonja po počasnem umiranju. Žene so v svojem prvobitnem nagonu za ohranitvijo vrsto globoko skrile svoje dostojanstvo ter prenekatera je za boren hlebec kruha, ki ji ga je lahko nudil italijanski vojak, plačala s »proti-slugo«. Toda, kakor je bilo ponižanje grozljivo, je bilo veliko tudi sovraštvo grškega naroda do »gla-

Slovenski borci v NOB Makedonije

S Sicilije v Grčijo in k makedonskim borcem

snikov kulture in civilizacije«.

V delovnem kazenskem taborišču italijanske vojske pri kraju Volos je Alojz Zidar kmalu napletel vezi z domačini, preko njih pa z grškimi partizani.

»V Anavolosu, pri nekem mlinu, sem prvič srečal grške partizane, ki so ravno prirejali kulturni miting na vasi.« Ivan bi bil že prej našel priložnost, da bi jo odkuril, pa je ostal v taborišču, ker je grškim tovarišem lahko priskrbel marsikater dragocen podatek o delovanju in premikih italijanske vojske. Toda nekega dne, bilo je komaj dva meseca pred kapitulacijo Italije, je v taborišču na Volosu nekdo tamkajšnjemu komandantu raportiral v docela nerazumljivi govorici. Le toliko se je dalo razbrati, da je omenil ime Zidar. Ivanu Zidarju je postalo tisti hip jasno, da so Italijani nekaj morali zvohati o njegovih vezeh z Grki. Prav nič ni več razmišljal naprej, ampak je še tisti hip pobegnil.

Zvezo, ki si jo je že po prej poiskal, je dobil takoj. Tovariši iz grškega EAM (ki je bilo nekako podobno naši osvobodilni fronti) so ga popeljali do kraja Makrenica, v bližini Volosa. Tam se je pridružil grškim partizanom »Elas«. Krajši čas je bil tolmač za sporazumevanje z Italijani (nekateri so že takrat slutili konec novega rimskega imperija) potlej pa so mu grški tovariši utrli pot do makedonskih partizanov. »Prvič sem jih srečal v Egejski Makedoniji.« V njihove vrste pa so ga napotili nekje v okolico Pre-spanskega jezera. Tam so ga pričakovali terenci... V Slivovem so formirali Makedonsko-Kosovsko brigado in v borčevskih vrstah je stal sedaj tudi Primorec Lojze. Dolga pot je bila do makedonskih partizanov, dolga pot od sicilskega vojaškega zapora do slovenske čete v Makedoniji. Tam je bilo več Primorcev, ki so prehodili podobno kot Ivan, pot iz Grčije k našim partizanom. Nekateri so prišli tudi po kapitulaciji Italije, nekaj se jih je pridružilo iz vrst emigrantov, ki so že dlje živeli v Makedoniji.

Slovenski borci, ki so

Skupina Primorcev in Istranov, ki so pobegnili iz italijanske vojske in se vključili v narodnoosvobodilni boj (fotografija je nastala v Debru leta 1943).

se borili v vrstah makedonskih partizanov, so bili sprva razkropljeni v številnih enotah. Marca, 1945. leta pa se je formiral prvi samostojni slovenski bataljon (pri glavnem štabu NOV in PO Makedoni-

je). Alojz Zidar ima nabore, kjer se je boril z ramo ob rami z makedonskimi borci, neizbrisno lepe pa tudi žalostne spomine.

Eden takih spominov je vsekakor bogomilski po-

Skupina slovenskih borcev v prvem makedonskem avtobataljonu – na motornem kolesu je Alojz Zidar, politični komisar bataljona (fotografija je nastala v Zajčaru leta 1944).

hod. Sredi zime 1943. leta je bilo. Sneg je segel borcem do prsi...

»Druže, ne vidim...«

Djurov kamen, strašen pohod. Sneg in mraz, izčrpanost in sovražnik za njimi. Borci so iz globin privlekli svoje zadnje moči, da so se premikali naprej. Alojz je nenadoma zaslišal glas soborca: »Ne vidim!« Oslepel je od izčrpanosti. Dva opotekajoča se tovariša sta ga prišla pod roki in trojka se je majavo vlekla dalje. »Tovariš, ki mi je pomagal vleči oslepelega, je na nek način uspel zakuriti ogenj. Nad skupimi plamenčki smo se skušali pogreti. Nič ni zaleгло. Treba je bilo iti naprej. Nekateri so se ure in ure vlekli, ker niso več mogli hoditi.«

Tako se je ta čudna povorka vlekla do neke vasi Bahovo, kjer so borci prespali. Zjutraj je nekdo zagnal strašanski hrup. Bil je borec, Jakob Božič, ki je spet spregledal.

Zgodba o nekem drugem borcu Tavčarju, ki je bil tudi na bogomilskem pohodu, je še posebno ne-navadna. Ker so bili Nemci partizanom nenehno za petami, tudi počitek v vasi Bahovo ni trajal dolgo. Borci so pobrali svoje orožje in hiteli dalje. »Tavčar, ki je bil zadet v nogo, ni mogel daleč priti. Mi smo tekli naprej, Švabi so tekli za nami. Pot je vodila tudi ob kamnitem zidu za vasjo. Tavčar, ki je prav ob tem zidu omagal, se je le s pomočjo rok dobesedno zazidal med kamenje. Kamen za kamnom je polagal okoli sebe in neverjetno je, da ga sovražniki niso opazili.«

Alojz Zidar se danes spominja: »Bogomilski pohod nam je dal veliko izkušnjo in tudi novo upanje. Kadarkoli danes slišim makedonsko partizansko pesem, se spomnim čudovitega pevskega glasu borca Skipe-ta-Skopljanca, ki je nesrečno padel v bojih na Velmeju. V tisti bitki je padel tudi Jože Podgor-nik, mlad, lep fant. Nad njegovim odprtim grobom sem takrat spenil pesem...«

Podobe bežijo. Sem ter tja se v prividu ustavi znan obraz, ki je za vedno ostal negiben, otrpnjen v nasmešku, resen in zamišljen, ali v mrzlici juriša. Slovenska četa v Makedonsko-Kosovski brigadi, boji, kraji in ljudje. Vse se vrsti kot na filmskem traku. Predvsem pa ljudje. »Kako so nas imeli radi, to se ne da opisati. Revni kmetje po vaseh, kjer smo se ustavljali so nas gledali z zaupanjem. Bilo mi je, kot da se borim doma, na Primorskem.«

...Toda Primorska je bila za Alojza Zidarja še daleč. Še takrat, 1945. leta, ko je sovražnik bežal na vse strani, je bila Primorska obljubljena dežela, daljni dom, odkoder je komaj prišla kakšna novica. Leta 1944 je srečal v Nišu svojega brata, ki je bil v sestavi letalske partizanske enote (prekomorcev) namenjen v Beograd. Od brata je Alojz zvedel, da je tretji brat v partizanih padel. Kratek objem in pozdrav in že sta se razšla. Alojza je pot vodila dalje na sremsko fronto.

»Domov v Pivko sem prišel 21. junija 1945. leta. Tam me je čakala žena. Na rojstnem domu v Topolcu pri Ilirski Bistrici pa me je čakalo presenečenje. V kuhinji sta za mizo sedela nemška vojaka in zajemala juho iz krožnikov. Bil je nenavaden prizor, še zlasti, ko sem se po tako dolgem času vrnil poln dvomov in bojazni, kako je z mojimi domačimi.« Zadeva z nemškima vojakoma se je kaj hitro pojasnila. Bila sta ujetnika, pa so ju Alojzovi starši dobili v pomoč za delo na poljih. »...in nekaj pa morata jesti,« je kot v opravičilo razlagala Alojzova mati.

»Ko so, tako so mi pripovedovali vaščani, od-vlekli moje starše iz rodnega doma in na zabita vrata obesili listek »izdajalci domovine«, so Italijani v hiši pozabili devetdesetletno babico. Sosedje so jo skrivaj in s težavo pretihotapili iz hiše in kmalu za tem dogodkom je od žalosti umrla.«

★

Dolga je bila pot od Makedonije do domače Primorske. Daleč je bil Alojz svoj boj proti okupatorju. Včasih si je zaželel, da bi se bil v domačih gozdovih. Toda danes ve, da je prispeval tam, kjer se je boril, vse kar je zmogel in tudi več. Kajti boji so bili končani, domovina svobodna, ostalo pa je neizbrisno tovarštvo in bratstvo, veliko spoštovanje do makedonskega naroda!

B. Ž. J.

Slovesnost v Taboru

TABOR

Sedemintrideset let
tehnike Cankar

V Taboru v Savinjski dolini so se v soboto dopoldne zbrali nekdanji tehniki, tiskarji ter drugi borci in številni občani Žalca, da bi skupno proslavili 37-letnico tehnike Cankar, ki je bila v Skutnikovi rebri nad Taborom. Med gosti je bil tudi član predsedstva SFRJ Franc Leskošek-Luka.

Osrednji govor na proslavi je imel ustanovitelj Cankarjeve tehnike prvoborec Rado Zakonjšek-Cankar, ki je poudaril pomen te tiskarne od ustanovitve 1942 do konca NOB. Zbranim je spregovoril tudi Franc Leskošek-Luka.

Že v petek so slovesno odkrili doprni kip kmetu borcu, da bi se tako oddolžili številnim kmetom tega območja, ki so – nekateri že od leta 1941 – zavzeto podpirali narodnoosvobodilni boj. V Taboru so se odločili za postavitve spomenika ob prvem prazniku krajevne skupnosti ter ob 37-letnici Cankarjeve tehnike. Prav tako so v petek odprli tudi dve razstavi, in sicer: Cankarjeva tehnika med NOB ter slike člana tehnike Cankar, prof. dr. Franca Cegnarja iz Ljubljane.

Tekst in foto: T. TAVČAR

HRUŠEVJE

Slavnostno ob krajevnem
prazniku

V KS Hruševje so v soboto, 11. avgusta, prvič slavili svoj krajevni praznik v spomin na ustanovitev prvega odbora OF in množičnega odhoda domačinov k partizanom v septembarskih dneh leta 1943.

Prireditvi, ki je bila ob spomeniku padlim na razpotju Sajevče-Rakul, je dalo posebno obeležje razvitje prapora ZB NOV Hruševje. Delegacija borcev je odnesla vence pred spomenike padlim v Hruševju in Sajevčah. Celotna prireditve je bila namenjena letošnjim jubilejem.

V vasi ob Lózi so se zbrali nekdanji borci in domačini in obujali spomine na čase pred 35 leti. Že v letih 1927/28 je v Hruševju delovala trojka TIGR, ki so jo sestavljali Ludvik Ogrizek, Tone Žakelj in Jakob Sajevic. Prvi partizani pa so se v vasicah ob Lozi pojavili že v zimi 1941/42. V neposredni bližini Sajevč v Lozi je bila karavla P-3, ena prvih, če ne celo prva kurirska postaja na Primorskem. Dalj časa je bila v Sajevčah in nato v Hruševju in na Brdih ilegalna partizanska tehnika Nanos, prav blizu, v Škulah, pa je bilo »partizansko posestvo«.

Po osvoboditvi so si domačini iz Hruševja zgradili združni dom, ki je služil tovarni LIV in tu je našlo boljši kos kruha mnogo ljudi iz okoliških vasi. Odseljevanje se je zaustavilo.

Vse priznanje gre članom KS Hruševje za prizadevanje v zvezi z novo asfaltirano cesto i delovnim organizacijam v Postojni za denarno pomoč.

MIRA PAGON

ČRNA NA KOROŠKEM

Planinska partizanska
transverzala

Mladinski odsek planinskega društva Črna na Koroškem se je v dneh od 14. do 19. julija udeležil s šestimi člani odprave pohoda po poteh planincev »Planinske partizanske transverzale« v krajih, kjer je sovražnik leta 1943 v 4. in 5. ofenzivi poskušal uničiti našo partizansko vojsko (Bitka na Neretvi).

Planinsko društvo iz Črne, mladinski odsek, je bil edini iz Slovenije, ki je zastopal našo republiko. V Jablanici so se oblikovale zvezne transverzale in planinci iz Črne so bili vključeni v 7. transverzalo. Vsaka je v šestih dneh pohoda prehodila 120 kilometrov.

V Jablanici so si pohodniki najprej ogledali muzej, ki prikazuje bitko na Neretvi. Ob Boračkem jezeru so planinci obiskali Titove pečine, kjer se je zadrževal Tovariš Tito me dofenzivo v aprilu 1943.

Med to dolgo potjo so udeleženci pohoda imeli venomer pred očmi borce in ranjence 4. in 5. ofenzive, v snegu, lakotu in mrazu. Njmajši udeleženec pohoda je bil Boris Geršak iz Črne, star komaj trinajst let.

IGNAC ZDOVC

METLIKA

Delo odbora 15. SNOUB

Že pred več leti je bil v Metliki ustanovljen odbor 15. SNOUB (belokranjske). Ta vsako leto organizira srečanje borcev in aktivistov NOV, vsako peto leto pa zbor brigade. Srečanja so povezana z gospodarskimi pridobitvami, kot na primer urejanje vodovoda, vaških poti itd.

Letos bo odbor 15. SNOUB in odbor slušateljcev oficirske šole glavnega štaba NOV in POS, ki je dobila lani domicil v metliški občini, organiziral partizansko srečanje drugo nedeljo v septembru na Otoku pri Podzemlju, kjer je bilo med vojno prvo partizansko letališče v Sloveniji.

V soboto, 8. septembra, ob 12. uri bo »zračni napad« na prenovljeno letališče, ob 12.15 pa bo »padalski napad« na vas Otok. Ob 20. uri bo slavnostna akademija s kulturnim programom v kulturnem domu v Metliki.

V nedeljo, 9. septembra bodo ob 12. uri nastopili modelarji, ob 13. uri do 14.30 pa bodo letalci izvajali letalski program. Sledilo bo partizansko srečanje.

Vsi ste vabljeni v Belo krajino!

PLUT METHOD

PODPECA

Spomini pod Peco

Borci iz avstrijske Koroške iz Pliberka so pod vodstvom člana odbora koroških partizanov iz Celovca tovariša Lipija Kolenika v nedeljo položili venec ob 35-letnici smrti njihovega rojaka Franca Visočnika. V nedeljo, 5. avgusta, se je v Podpeci na Najberžem zbralo okoli sto borcev iz vse Mežiške doline in iz Pliberka v počastitev velikih bojev pred 35 leti v okolici Črne, Koprivne, Bistre in Podpece. V Podpeci stoji spominska plošča, na kateri piše: Na tem mestu sta 14. avgusta 1944 v borbi z Nemci padla komandant 3. koroškega bataljona Franc Visočnik Falent, doma iz Šmarjete pri Pliberku, in njegov spremljevalec Jože Glančnik.

Predsednik krajevnega Združenja borcev Podpeca tovariš Erih Podojsteršek je pozdravil vse borce, predvsem borce iz zamejstva. Na kratko je opisal borbo, v kateri sta padla oba tovariša. Tovariš Lipi Kolenik je v svojem govoru predlagal, naj bi v Jugoslaviji poimenovali kako šolo ali ustanovo po padlem komandantu Falentu.

IGNAC ZDOVC

PTUJ

Ob letošnjem občinskem
prazniku

Osrednja občinska proslava ptujske občine je bila 8. avgusta, tistega dne leta 1942, ko se občani spominjajo dogodke v Mostju nedaleč od Ptuja. Takrat je v neenakem boju s sovražnikom izkpravala prva Slovenskogoriška četa borcev z svobodo. Četa je bila izdana.

V občini Ptuj se vrstijo številne proslave, združene z delovnimi uspehi delovnih ljudi, novimi delovnimi zmagami, ki so se začele že v nedeljo, 29. julija v Podlehniku ter se bodo zaključile šele 25. avgusta. V teh proslavah in v športnih srečanjih sodeluje letos izredno veliko pripadni-

kov ZZZ NOV, vojaških rezervnih starešin, mladina, kulturna društva iz bratskih občin, kot tudi lovci, ribiči, brigadirji, ki delajo v MDA v Slovenskih goricah.

K proslavi praznika sodi tudi otvoritev doma družbeno-političnih organizacij v KS Dornava in odkritje spominske plošče pao dveh novih tovarn v Ptuju. V »Labodu« Novo mesto, TOZD Delta Ptuj bo našlo zaposlitev kar sto žensk. Nova delovna mesta bo prinesla tudi tovarna IMP Ljubljana, TOZD Elektrokovinar Ptuj.

FRANJO HOVNIK

JESENICE

Pripadniki bataljona
Jožeta Gregorčiča

V jeseniški občini imajo kar devet brigad in bataljonov, pohodnih enot, ki se udeležujejo številnih pohodov po partizanskih poteh in ob obeležjih NOB. Mednje sodi tudi bataljon Jožeta Gregorčiča, ki ga sestavljajo člani planinskih društev v občini. Komandant bataljona je Stojan Valodij, komisar pa Peter Prevc. Bataljon sestavljajo 4 čete, ki pri osrednjem pohodu v jeseniški občini na Pristavo obiščejo vsa višja ležeča obeležja. To je razumljivo, ker so planinci najbolj odporni in tega tudi najbolj vajeni.

Bataljon Jožeta Gregorčiča na zbornem mestu na Pristavi

B. B.

PREBOLD

Razširjena seja skupščine
KS

Na razširjeni seji skupščine krajevne skupnosti, ki je bila nedavno tega, je tekla beseda o pripravi na referendum za novi samoprispevek v občini Žalec, ki je že četrti po vrsti, dalje o pripravi na praznovanje krajevnega praznika in o gradnji otroškega vrtca, ki naj bi ga predali namenu za 29. november.

Krajani se z osnutkom programa ne strinjajo v celoti, zato je štab že na svoji prvi seji sprejel sklep, nato pa tudi predlagal občinskemu štabu, da vnese v osnutek izgradnje novega večnamenskega doma in nikakor ne adaptacije dvoran v stari preboldski graščini, prav tako še izgradnjo kanalizacijskega sistema v Preboldu, izgradnjo ceste Latkova vas-Vrhe in izgradnjo PTT omrežja. Nekaj upokoencev je menilo, naj bi napravili ustrezen kriterij, ki bi zajel le tisto kategorijo upokoencev, ki so glede na svoje premoženjsko in socialno stanje sposobni plačevati samoprispevek.

Krajevni praznik naj bi potekal od 26. avgusta do 2. septembra. V tem času naj bi priredili več športnih in kulturnih srečanj, slovesen zaključek pa bi bil v nedeljo, 2. septembra s slovesno sejo Skupščine in proslavo 60-letnice gasilstva te vasi v prostorih obnovljenega in dograjenega gasilskega doma v Gornji vasi.

Dela v zvezi z gradnjo otroškega vrtca so sedaj v teku. Vegrad iz Velenja, kot izvajalec del, bo po pogodbi objekt dokončal do konca novembra. Predstavniki odbora za pobiranje prispevkov za ureditev igrišč in nakup igrač za vrtec je dejal, da je akcija naletela na širok odmev med krajani, saj so tudi primeri, ko posamezniki prispevajo več kot pol milijona din. Kot izgleda, bo ob zaključku akcije v blagajni okrog 25 milijonov starih din, kar je vsekakor nad pričakovanji. Brez dvoma je s tem ponovno potrjena solidarnost delovnih ljudi in občanov Prebolda in okolice.

Ob zaključku seje so razpravljali še o problematiki ponovne oživitve delovanja turističnega društva, ki bi bil nedvomno sedaj, ko je v Preboldu turizem z novim hotelom še bolj zaživel, še kako potreben. Ker se je prvi poizkus oživitve izjalovil, se ponovno zadržali krajevno konferenco ZSDL, ki naj bi opravila kandidacijski postopek in imenovala upravni odbor Turističnega društva.

DARKO NARAGLAV

Pokol zajetih garibaldincev v Grgarskih ravneh

Pred 35 leti, 31. marca leta 1944 so Nemci iz postojanke v Anhovem zajeli neoboroženo skupino italijanskih partizanov Tržaške udarne brigade »Triestina d'Assalto«, ki je bila v sestavi 30. divizije 9. korpusa in jo na zverinski in sadistični način pobili.

★

Skupina italijanskih tovarišev je bila poslana, da se premakne na desno stran Soče z nalogo, da se tam oboroži in ojača garibaldinske enote, ki so delovale širom Furlanije, Goriških Brd in Beneške Slovenije. Po daljšem napornem maršu je skupina 30. marca 1944 prišla v vasico Zagorje pri Grgarju. Tu sta jo prevzela Franc Širok, vojaški referent odbora OF za Grgar in Štefan Sedevec, terenski delavec in obveščevalec, oba doma iz Grgarja. Ker so bili italijanski tovariši zelo utrujeni in lačni, so jih zvečer odpeljali v Grgar k družini Zimic, po domače pri Mamljevih, kjer so jim skuhalo polento. Ko so se najedli, so jih namestili na hlev Milana Pavlina, da so se čez noč odpočili. Naslednji dan 31. marca 1944 so jih spremljevalci že zgodaj zjutraj odpeljali v Grgarske Ravne. V Grgarskih Ravneh so jih namestili v prostore gostilne Karoline Bitežnik, po domače v Bučadovo gostilno. Po pričevanju Jevšček Jožefa, bivšega intendanta 2. bataljona 17. brigade Simona Gregorčiča, doma iz Grgarskih Raven, ki se je tedaj zaradi bolezni mudil doma in opravljal intendantsko delo za potrebe vaškega odbora, je bilo v Bučadovi gostilni 23 garibaldincev. Da jih je bilo 23 mu je znano, ker je naročil za toliko oseb zajtrk in to pri Štefaniji Radinji, po domače pri Zajčevih in v ta namen tudi oddal ustrezno količino koruzne moke. Da so bili italijanski tovariši nameščeni v prostori Bučadove gostilne priča tudi Karlo Bitežnik, ki je tedaj opravljal posle partizanskega učitelja v vasi. Usodni dan se je kakor prejšnje dneve napotil v šolo, da uro pred šolskim poukom segreje učilnico. Takrat, ko je šel mimo Bučadove gostilne je opazil, da je v njej več partizanov italijanske narodnosti, saj je razločno slišal italijanske govore. Odšel je v šolsko poslopje in zakuril peč v učilnici. Malo zatem, ko se je hotel pri peči nekoliko ogreti, je zaslišal glasove, ki so

prihajali od zunaj. Odšel je do glavnih vrat, da se prepriča kaj se dogaja. V trenutku so ga Nemci prišli in ker pri sebi ni imel osebnih dokumentov, ga je pogube rešilo samo delno znanje nemškega jezika in hčerino pismo, ki ga je imel slučajno pri sebi. Izgovarjal se je, da ni od tu doma in da je prišel iz Štajerske na obisk k sorodnikom v Grgarske Ravne. Hčerko je imel res na Štajerskem in mu je tudi pred nekaj dnevi pisala. Ne da bi o tem vedela, je rešila očetu življenje. Ravno pred prejetjem partizanskega učitelja sta prišla v neposredno bližino šole pred Bučadovo gostilno partizanska kurirja Zdravo in Ludvik ter se naslonjena ob desni strani fasadnega zidu pogovarjala z Alojzom Radinjo, predsednikom vaškega OF odbora. Zdravo je skozi gosto meglo opazil ostala dva tovariša, da so se vsi skupaj pravočasno izognili nevarnosti. V prostori gostilne so se medtem brezskrbno pogovarjali italijanski tovariši in čakali na zajtrk. Neki garibaldinec, s činom prešitim na rokavu, ki je vodil skupino, je zaprosil Vero, hčerko gospodinje, za kuverto in papir, da bi pisal svojem, ki so se nahajali nekje v Furlaniji. Zatem je Vera slučajno pogledala skozi bližnje okno in z grozo zagledala da se od šolskega poslopja proti gostilni pomikajo Nemški vojaki s puškami pripravljenimi na strel. O preteči nevarnosti je v hipu obvestila vse prisotne. Nastala je zmeda. Medtem ko so domačini in spremljevalci pozivali garibaldince naj jim nemudoma sledijo preko dvorišča in vrta v bližnji hrib, so le-ti prestrašeni in zmešani prepočasno reagirali. Tavalji so po dvorišču in vrtu ter zašli v živo mejo in bodečo žico, ki sta služila za mejno ograjo. Nemci so se takoj spustili za njimi in večji del zajeli. Vodjo skupine, ki se je namenil pisati svojem pismu, je nenadoma prihod Nemcev tako iznenadil, da ni utegnil skočiti iz zgradbe na dvorišče in je poiskal kar v hiši prostor, da bi se skril. Toda Nemci so tudi njega odkrili. Nemci so takoj zatem pobrali po hišah kakih 12 moških in jih kot talce postavili pred zid z grožnjo, da jih bodo pobili in jim požgali vas, če pade samo eden od nemških vojakov. Med zajetimi talci so bili tudi Ivan Bitežnik, Štefan Markič-Zmagota, Jožef Pisk, Štefan Bitežnik, Franc Petrevčič in partizanski učitelj Karlo Bitežnik. Talce so postavili na desno stran gostilne z dvignjenimi rokami naslonjenimi na

zid. Nemci so hitro zatem postavili pred gostilno mizo in nanjo stol ter ujetega garibaldinca, vodjo skupine, obesili kar na balkon in poslopju podtaknili ogenj. Pred odhodom so Amaliji Bitežnik ukradli vola in ga odgnali s seboj v Anhovo. Predno so izpustili talce, so iz vrste odbrali Štefana Markiča-Zmagota in Jožefa Piska ter jih prisilili, da so jim nekaj časa sledili v koloni, nato pa so jih izpustili. Zajete garibaldince so odpeljali mimo zaselka Dragovice in osamljene domačije Andreja Hvale, po domače Raunharja, proti Anhovemu. Vzdlolj poti po Rebru ob hribu Jelenik, so jih v razdalji vsakih nekaj sto metrov posamično zverinsko mučili in pobijali. Njihova trupla so domačini pozneje našli. Bila so vsa iznakažena, nekatera brez oči, druga brez ušes in nosa, večina pa jih je imela na čelu in po prsah razrezane zvezde.

Takoj ob odhodu Nemcev iz Grgarskih Raven sta obešenega garibaldinca snela Karlo Bitežnik in njegov stric Štefan. Truplo sta položila na drugo stran ceste pred šolsko poslopje. Zgradba Bučadove gostilne je zgorela. Nekateri domačini ne izključujejo možnost, da so usodnega dne prišli Nemci v vas, da uničijo kurirsko karavlo P-9, ki je bila nastanjena na severno-vzhodnem delu vasi v hiši Ivana Bitežnika, po domače pri Žnidarjevih. Drugi pa domnevajo, da so za prihod garibaldincev zvedeli fašisti iz posadke na Prevalu in javili Nemcem v Anhovo. Dejstvo je, da so Nemci v Grgarske Ravne prišli takoj za garibaldinci in se med akcijo pojavili skoraj istočasno, tako kot pri Bučadovi gostilni tako tudi pri Žnidarjevi hiši, kjer pa na srečo niso nobenega našli. Kurirji so se pod zaščito megle pravočasno umaknili proti Banjščicam.

★

Danes na mestu, kjer je bila Bučadova gostilna, stoji lepa nova montažna zgradba. V njej so uredili prostore za gostilno, trgovino, avtobusno postajo in pisarno. Krajevne skupnosti ter političnih organizacij. Na prizadevanje Krajevne organizacije ZB Grgarske Ravne bodo še v tem mesecu pobitim garibaldincem odkrili spominsko ploščo.

Ivo Gabrijelčič

Zakaj akcija ni uspela

V Logatcu na Martinj hribu se je leta 1944 nahajala enota todtovcev, ki je štele okrog 280 ljudi. Od teh jih je bilo 20 oboroženih s poljskimi puškami, komandant je imel češko brzostrelko, Nemec pa pištolo, ki jo je stalno imel pripravljen na nočni omarici.

Od Štefana Nemgarja iz Laz, ki je tudi bil v tej enoti, smo dobili prve podatke in zvedeli, da se med todtovci nahaja večje število fantov, ki so bili simpatizerji NOB in ki bi radi odšli med partizane, če bi dobili zvezo.

Njihov komandant Dolenc je bil doma nekje okrog Borovnice. Tudi on se je nagibal bolj na partizansko stran, zato je takratni obveščevalec rajonskega odbora Logatec prvi postavil zvezo z njimi. Sestanek je imel nekje med Vrhniko in

Skupina kurirjev kurirske postaje TV-2a

Logatcem. Kasneje pa je ta veza potekala preko Laz. Z njimi je imel stike obveščevalec logaškega rajona Lojze iz Laz.

Ker so todtovci delali na železnici, je Dolenc predlagal, da naj bi jih partizani demonstrativno napadli pri delu in jih odpeljali. Kasneje je bil ta načrt spremenjen. Sklenjeno je bilo, da bi jih pobrali iz postojanke na Martinj hribu. Ker pa je bilo to malo bolj tvegano, so bile zato izvršene obsežnejše organizacijske priprave. Lojze je bil zaradi teh priprav neposredno v stikih s komandantom Dolencem. Med tem časom je bil Štefan Nemgar na svojem domu v Lazah od domobrancev zverinsko umorjen – ubili so ga pred očmi njegovih staršev tako, da so mu dali puškino cev v usta in ga ustrelili.

Po tem tragičnem dogodku je nekaj časa držala vezo s todtovci Stana Slejko. Zaradi točnega dogovora o dnevu in načinu izvedbe zamišljene akcije je prišel komandant Dolenc na sestanek z Lojzetom v bližino Martinj hriba. Da bi si zagotovil uspeh akcije predaje todtovcev, je Lojze odšel še v Gradnikovo brigado, kjer mu je bilo obljubljeno, da dobi četo borcev, takojimenovano »četo gamsov«. Na predvečer predvidene ak-

cije je bil še zadnji sestanek z Dolencem na poti v Kališe. Tu je bilo dogovorjeno, da se zvečer ob 8. uri dobijo v Martinj hribu pri zadnji hiši.

Dogovorjen je bil tudi medsebojni znak razpoznavanja in sicer: »Top – Tone«. Na tem sestanku je komandant Dolenc Lojzetu izročil nekatere podatke o razporedu in zavarovanju proge, za naslednji večer pa je bilo dogovorjeno, da prinese podrobnejše podatke, oziroma načrte o razporedu bunkerjev in njihovi moči, o minskim poljih ob progi, kot tudi ostale podatke o zavarovanju proge.

V akciji so sodelovali partizanski kurirji iz kurirske postaje TV 2a: Zvone Simšič, Ivan Mahnič, Franc Simšič, Janez Leskovec ter rajonski obveščevalec Lojze. Ko se je zmračilo, so krenili na dogovorjeno mesto. Zaradi varnosti so se pri zadnji hiši na Martinj hribu razporedili na položaje.

Kmalu po dogovorjenem času je prišla patrolja todtovcev, ki pa je bila popolnoma oborožena in še celo v čeladah, s čimer so povzročali pri partizanih sumničenje, zato so bili še bolj previdni.

Janez jih je zaustavil in zahteval, da povedo razpoznavne znake. Oni so molčali, nakar jih je Janez še enkrat poklical. Ker odziva ni bilo, se je Janez še enkrat oglasil in povedal parolo, ki je bila dogovorjena, da bi jim s tem pomagal, če bi mogoče pozabili na razpoznavne znake. Dolenc, ki je bil vodja patrolje, je odgovoril, da je znak nepravilen in da bodo morali oditi z njim na Martinj hrib. To je Dolenc še enkrat ponovil in nato dvignil brzostrelko. Eden naših je iz zasede v tem trenutku sprožil in ga takoj smrtno zadel, ostali pa so se razbežali. Kurirji so se mu po tem dogodku približali in mu odvzeli brzostrelko, nakar so se umaknili, ker so Nemci iz bližnjega bunkarja ob progi začeli močno streljati v smer, kjer se je to dogajalo.

Kasneje se je ugotovilo, da je imel Dolenc pri sebi tudi dogovorjene podatke o razporedu bunkerjev in ostalo. Todtovci so mu jih kasneje odvzeli, da bi na ta način pred Nemci zakrili to, da je bila akcija organizirana. Čez nekaj časa pa so ti podatki prišli v roke našim obveščevalcem.

★

Kako je prišlo do takega nesporazuma, je še do danes ostalo neznano. Zato naprošamo vsakogar, ki bi imel ali vedel za kakršnekoli podatke v zvezi s tem dogodkom, da jih sporoči Občinskemu odboru ZZB NOV v Logatec.

Mnenja tovarišev, ki so v tej akciji sodelovali pa so, da je bil vsega kriv pomanjkljiv dogovor med obveščevalcem Lojzetom in komandantom Todt Dolencem.

Če bi se akcija posrečila, bi bil to za nas lep uspeh, ker bi s tem zadali sovražniku še en udarec, po drugi strani bi pa bil to dokaz zavesti naših ljudi, ki so tudi sami spoznali, kje jim je mesto.

Jože Simšič-Jelen

Opomba: Organizacija Todt je bila ustanovljena leta 1933 kot organizacija za zmanjševanje nezaposlenosti, pozneje pa je bila pomožna služba Wehrmachta za gradnjo vojnih objektov. Imenuje se po inženirju Fritzu Todtu, takratnem ministru za oborožitev.

Razmah odporniškega gibanja

Kakor v Prekmurju, kjer so v letu 1941 delovali komunisti-prvoborci, šefan Kovač-Marko, Vinko Megla, Evgen Kardoš, Štefan Cvetko in drugi, so tudi v radgonski okolici začeli delovati prof. Jože Kerenčič, ing. Rado Iršič-Gregl, Štefan Kuhar-Bojan (poslan v pomoč iz Prekmurja), Joško Talanyi-Janež, Franček Pintarič-Svaba, Jakob Vreča-Tomiks (oba sta odšla že 15. okt. 1941 med partizane in padla), Tonček Stranjšak, Jože Holc, Daniel Hojs, Ivo Hojs, Oto Jemc, Zora Kovačec, Milan Klemenčič, Janko Jurkovič, Franc Kurbus, Ferdo Magdič, Ciril Grosičar, Jože Dibelčar in drugi.

Že v oktobru 1941 je bil v Gornji Radgoni formiran odbor OF, takoj za tem pa je bil na Kapeli sklican širši politični aktiv terencev s predstavniki KPS. Gibanje se širi, a kmalu se prične tudi represalije, zato revolucionarno vrenje upada. Še prej Nemci izsejajo najbolj napredne družine iz Radgone in njene okolice.

Konec leta 1942 pošljejo na pomoč člana osrednjega partijskega vodstva Ivana Nemeca-Vojka in nato še Viktorja Stoparja, ki za kratek čas postane sekretar okrožnega komiteta KPS.

V sredini leta 1943 odide v partizane Daniel Hojs, ko je že prej deloval na terenu in precej ljudi napotil med partizane v pohorske gozdove. Tedaj so se na odmočju Prlekije zadrževale le manjše partizanske skupine in terenski delavci, kajti nižinski teren brez širšega gozdnega zaledja in še močna mreža nemških orožniških postaj in graničarskih enot, niso dovoljevali premikanja večjih partizanskih formacij.

V letu 1944, kljub terorju in represalijam, zadobi partizansko in terensko gibanje zopet širši razmah. Partizanske sile v Prlekiji se združijo v dve četi, Prleško in Lacijsko (komandir Franc Mulec-Laci), ki sta premogli okoli osemdeset borcev. Kakšnih štirideset borcev Lacijske čete (komisar Milan Klemenčič) sodeluje v zaključnih akcijah, skupaj z ruskimi in bolgarskimi operativnimi enotami. Potem prevzamejo v Gor. Radgoni in okolici oblast, ki je imela še posebne težave s sovjetskimi, zlasti pa še z bolgarskimi zasedbenimi oddelki. Na podobne težave so naleteli borci v ostalih predelih Prlekije.

V Kunejevem gradiču se naselijo vlasovci

Nekoliko stran od Gor. Radgone, v smeri Polic in Črešnjevca, stoji na desni strani ceste v prijaznem holmu z drevesi obdan Kunejev gradič, lastnikov iz Celja. Pred in med vojno so v njem živeli, mati Ruša, hčeri Dagmar in Jasna in sin Peter. Vojna se je razširila tudi čez Muro, nemška soldateska je zasedla te kraje in začela preganjati narodno zavedne ljudi. Bili pa so tudi posamezniki, ki so Nemce pričakali z veseljem. Ugledna Kunejeva družina je bila narodno zavedna in čeprav je spadala med imovite, ni sledila nekaterim radgonskim veljakom s Clotharjem Bouwierjem na čelu, ki so se uslužnostno udingali okupatorskim prišlekom. Že ob prvih stikih z odporniki jim je nudila vso pomoč. Pri njih je bila v letu 1944 tudi kurirska javka. Jasna Kunej, ki sedaj skupaj z materjo Rušo živi v gradiču, pove:

»S partizani smo imeli dobre povezave, zlasti v letu 1944. Pri nas je bila kurirska javka, na podstrešju pa smo imeli skritega nekega ranjenega partizana mesec dni, ne da bi ga kdo izdal. Znano je, da je bila koncem septembra 1944 v našem kozolcu Džemsova četa (Ivan Majnik-Džems je na poti v Prekmurje neke septembrske noči potrkal na Kunejeva okna in dali so mu zatočišče), ki je bila skorajda v

središču Radgone varna pred zasedovalci. Pri nas je tedaj stanoval neki gestapovski oficir in nihče ni pomislil, da bi utegnili »pod isto streho« prenočevati še partizani. Seve, bila je potrebna skrajna previdnost in budnost naših nenadejanih gostov. V kozolcu so bili borci domala tri dni. Ivan Majnik-Džems pa je med tem časom dobival dragocene podatke o sovražniku in o možnostih za prehod čez Muro v Prekmurje. Ponoči na 30. september 1944 se je 18 borcev poslovilo od nas in odšlo proti Cenu. Tukaj so uporabljeni tudi viri Mitje Hribovska iz članka: Pot Džemsove čete v Prekmurje (BOREC 1974/10, stran 538/539).

Džemsovi borci so odšli in še naprej smo pomagali našemu gibanju. In nekega dne, ob koncu novembra 1944, nas je presenetila nenadna naselitev čudne vojske, rusko govorečih ljudi. To so bili Kozaki-Vlasovci, ki so začeli brezobzirno gospodariti po vseh prostorih naše vile in po gospodarskih poslopih. Pokazali so se kot grobani in niso se zmenili za nas lastnike. Postali smo povsem nemočni in nezaščiteni...

Kozaki so imeli navado, da so zgodaj zjutraj odhajali na teren, preiskovali hiše, lovili ljudi, jih pretepali, ubijali in ukradli so vse, kar jim je prišlo pod roko. Zlasti radi so se nacejali z žganjem, pobirali tunko in druge dobrine, odnašali krmo za konje, skratka ropali. Nekje v okolici so ubili kmeta samo zato, ker jim ni hotel prepustiti konj in voza. Po vaseh so se vozili na pokradenih vozeh in saneh ter peli, bolj rečeno zavijali ruske pesmi. Nekateri skupine so jahale konje in kar sede z biči (bikovkami) udrihale po mimoidočih, ne da bi se prepričale kdo so in česa so krivi. Vseposvoda so stikali za partizani in terenci. Izdatno pomoč so jim nudili nekateri bivši terenci in partizani, ki so bili ujeti in klonili pod gestapovskimi pritiski. Morda so bili že od prej njihovi vrjenci. Tudi na radgonskem področju smo imeli dva taka (Ivan

je vedel za kurirske zveze, Nemcem pa je prišlo na uho tudi o prenočitvi Džemsove čete. Odpejali so nas vse štiri in dom je bil na milost in nemilost prepuščen Vlasovcem, potem po končani vojni pa še bolgarskim »osvoboditeljem«...

Najprej so nas strpali v zapore nemške Radgone, nato v ljutomerske zapore, nazadnje pa smo bili zaprti v Mariboru. Tja so dnevno vozili še pozneje aretirane ljudi iz radgonskega konca. S prenekaterimi smo se poznali. Tako smo dočakali usodni dan, ko so zavezniška letala vnovič bombardirala mesto Maribor... Bilo je prvega aprila 1945, ko so naenkrat začele zavijati sirene, svarilo pred bombnim napadom. Zunaj smo čuli tekanje ljudi po ulicah in njih klice, v zaporu pa je vsak ostal na svojem mestu, tudi pazniki. Čakali smo, kaj bo...

Bombe in detonacije so prihajale vedno bližje in že udarjale v neposredno bližino. Potem se je začelo rušiti še kaznišiško zidovje. Ob preplahu in paniki je marsikoga navdahnila radost, saj bi razdejane kaznišiške zidove lahko pomenilo pot v svobodo, kajti smrti so se vrstile vsaki dan. In to se je tudi zgodilo! Zaradi pritiska ob eksplozijah so nekeje popustili podboji vrat in nekateri so se rešili kaznišiških rešetak. Zlasti v pritličnih celicah je nekaterim uspelo pobegniti. Drugi, ki smo bili v višjih nadstropjih, smo pričakovali, da nas bo zmlelo kamenje. Odpadal je omet in nam zastiral pogled, zrak, nasičen s prahom, je bil zadušljiv, grozljivo stanje vseposvoda... Stražarji so se kljub prvotni paniki znašli in začeli obkoljevati kaznišiške stavbe, da bi preprečili pobege. Tako je le nekaterim uspelo ubežati, vsi drugi so popadali pod kroglami nemškega orožja. Pokončana je bila tudi šestdesetletna lastnica tovarne iz Šoštana...

Nekateri izmed nas so naslednji dan iz zapore izpustili, verjet-

Vlasovec ob ubiti Mariji Rožman, prvi sekretarki LMS Police

Novak iz Zbigovca in neka Danica, ki ni bila iz naših krajev), ki sta hodila po terenu skupaj z Vlasovci in kazala na družine odporiškega gibanja. Tako je trpeli, ne, ki so ga povzročali Nemci, še naraslo in se stopnjevalo. Sledile so aretacije, zapori, mučenja in umori. Vlasovci so imeli pri svojem ravnanju namreč zelo neomejeno oblast. Nemci so divjaštva in teror Vlasovcev propagandno zelo koristno »vnovčili«, češ, pogledjte kakšni so Rusi, kakšen je njihov komunizem. Vse to pa zavednih ljudi ni odvrgnilo od začrtane poti.

Nekaj dni po prihodu Vlasovcev v našo hišo so nas aretirali gestapovci. (Najbrž je bila naselitev v Kunejevo hišo s strani Vlasovcev že naprej načrtovana od gestapa – op. p.) Tudi mi smo bili izdani. Izdal nas je naš hlapec, ki

no zato, ker nismo nič izdali in ker se je naglo približeval konec vojne. Morda jim je primanjkovalo vagonov, kajti že prej smo bili določeni za taborišča...

Vse tri z mamno in sestro Dagmar smo se odločile, da odpotujemo na Gorenjsko in da zabišemo sled radgonskim preganjalcem. Neznana dobrotnica nam je dala denar, da smo se lahko odpeljale z vlakom. Brat Peter je odšel proti Radgoni in se tam priključil partizanom...

Tako nekako zaključim pripoved Jasna Kunej, a po njihovi aretaciji se je zgodilo še marsikaj.

Grozodejstva vlasovcev

Danes tihi, ekstotično idilični Kunejev gradič sameva,

»Klativitezi« v Kune

Ostanki kontrarevolucije so se ob vdoru Nemcev na sovjet med katerimi je bil še posebej znan odpadniški general Vlasov na skrajno severovzhodnem območju Slovenije. V Prlekiji 1944 in se naseljevala do novembra istega leta. Tedaj je Ljutomera do Gornje Radgone z okrog 350 vojakov-vlasov glavino in sedežem v Kunejevem gradiču. Na svojih pohmučenja in uboje. Nekaj od teh bomo zabeležili v tem nekaterimi podatki iz NOB.

zavit v plašč drevesja in druge vegetacije, stran od ceste in vrveža in le redki popotnik se poda v njegovo prelest. Marsikaj, kar se je zgodilo med vojno je očito, nekaj skrivnosti pa je vse do danes zavito v molk. Ob koncu vojne je gradič mnogim pomenil strah in trepet, tiste pa, ki so ga okusili, še danes spreletava srh...

Kozaki-Vlasovci so spominjali na turško drhal in nadlogo, ki je neomejeno pokorila okoliške prebivalce. V temačnih in vlažnih kletnih prostorih so imeli zaprte ljudi, jih pretepali in mučili. Prenekateri so bili nato poslani v zapore in internacije, nekaj pa je bilo nečloveško pobitih. Iz njihovih krempeljev je bil izpuščen le malokdo. Pravijo, da je tej enoti Vlasovcev poveljeval enooki Jurov, ki je kot grški Kiklop razdal svojo moč nad nemočnimi nedolžnimi ljudmi.

Marijo Rožman peljejo na morišče

Prisluhnimo pripovedi Ivane Rožman-Klobasa iz Polic:

Kavčičem-Slavkom in še z Milanom Klemenčičem, ki so delovali na našem koncu. Marija je pozneje postala sekretarka mladinske organizacije v Policah, direktive pa je dobivala od okrajnega sekretarja mladine Milka Domanjka-Mije. Naša družina je postala zatočišče aktivistov, se vključevala v propagandno delo z raznašanjem literature in aktivirala mladino. Toda nepričakovano je prišel tisti usodni 20. februar 1945...

Marija Rožman

Nekoliko pred sedmo uro, ko se je zdnilo, so Vlasovci vdrl v našo hišo. Dva izmed njih sta odpeljala sestro Marijo, ne da bi se sama tega dogodka dobro zavedala. Na hitro si je nadelala še nekaj zimskega perila in že sta jo odvedla s seboj. Ob odhodu je materi še dejala: »Ne bodite žalostni, saj bom kmalu prišla nazaj!« V tistem trenutku je bila morda še sama prepričana, da se ne bo zgodilo najhujše, da jo bodo izpustili. A ni se vrnila nikoli več.

Vlasovca sta jo krepko držala pod pazduho in jo divje pehala po cesti v smeri Kunejevega gradiča. Nekje na sredi poti jo je pri neki hiši srečala Lizika Mulec in jo vprašala, kam jo peljejo? »Ne vem kam, toda mislim, da se ne bom več vrnila!« Po vsem ravnanju in pogovoru rabljev z njo je tedaj že zasluhtila svojo smrt. Med potjo sta jo Vlasovca pretepala in ji s silo v usta vlivala žganja. Tudi sama sta bila močno opita.

S strahom je skupina ljudi opazovala grozljiv prizor, ko sta Vlasovca prignala žrtev do glavne ceste, ne da bi se prej zaustavila pri svoji komandi v Kunejevem gradu. Pri kmetiji Kebler je spreved-zavil na kolovoz in dalje proti črešnjevskemu gozdu. Ljudje so na smrt utrujeno Marijo zopet spraševali, kam jo ženejo, a je le na pol odgovarjala. Iz njenega potrtega obraza so lahko razbrali, da jo vidijo zadnjič, da je zapisana smrti.

Trojica se je po mehki ilovnati kolovozni poti približevala mestu zločina, kakšnih tristo metrov od glavne ceste Radgona-Ivanjci. Ob robu gozda Krčevina se je zaustavila. Še zadnjič se je Marija zazrla v dimnik radgonske opekarne, kamor je hodila na delo. Prav gotovo je bila

tedaj v mislih pri vseh nas, saj nas je srčno ljubila...

Nenadoma sta divjaka kakor zveri navalila na nemočno dekle in jo pokorila, dokler nista oskrunila njeno deviško telo. V brezupju je grebla po zemlji in se upirala do nemoglosti. Moč dveh oboroženih pijanih barbarov je obvladala žensko telo. Opravila sta prvi zločin. Nato sta zagrešila še zadnje dejanje: pokončala sta jo z bajoneti...

Franc Horvat-Belan

Še isti dan zvečer so Vlasovci iz Polic, Lastomerec, Aženskega vrha in iz drugih vasi pobrali 26 ljudi in jih strpali v zapore nemške Radgone. Med njimi je bila tudi naša družina, razen štirinajstletnega brata Ivana. Tam so nas zasiljevali in odpirali za internacijo. Tako je bil za internacijo v Dachau izbran naš oče, od koder se ni več vrnil. Že po osvoboditvi taborišča je umrl za posledicami izčrpanosti in tifusa, tako da svoje domovine, ki jo je tako ljubil, ni mogel objeti v svobodi...

Pri pokopu zverinsko umorjene Marije je bil navzoč samo najmlajši brat Ivan in drugi domačini.

Prvi očividci umorjene sekretarke

Že zgodaj zjutraj so se v črešnjevski gozd napotili po dračje domačini, Antonija Mulec, babica, in njeni trije

Viri:

- Drago Novak: Prlekija v NOB
- Drago Novak: Vlasovci v Sloveniji (1979/381)
- Drago Novak: Ustanovitve 1977, 10, str. 551/553)
- Mitja Hribovšek: Pot Džen 1974, 10, str. 538/539)
- Rado Pušenjak: Zločini Kom 1979)
- Ivan Rihtarič, vodja muzeja
- Dokumentacija muzeja rev
- Franc Mulec-Laci, Šratovc
- Jasna Kunej, Gor. Radgon
- Milan Klemenčič, Gor. Rad
- Ivana Rožman-Klobasa, Po
- Stanko Mulec, Gor. Radgon
- Marija Mulec, Gor. Radgon
- Marija Borovič, Gor. Radgon
- Pavla Kozar, Gor. Radgon

Kunejevem gradiču

etsko ozemlje združevali ob nekaterih izdajalskih oficirjih, Vlasov, ki je imel ob koncu vojne razširjene svoje enote tudi izdajalce. Krivoločna vojaška svojat začela prihajati septembra 1945, ko je bilo na tem območju razpredenih precej postojank od vasi. Nekaj več kot 90 jih je bilo tudi v Gornji Radgoni, z območja so »opravili« vrsto grozodejstev in zagrešili številna grozodejstva. V zapisu, še prej pa bomo bralce v kratkem seznanili z

vnuki, Janko, Viktor in Stanko. Iz sredine gozda so se pomikali proti obronku in prisluhnili govorici in robanjenju. Takrat, med deveto in deseto uro, sta Vlasovca že opravila svoje nečastno delo. Tedaj dvanajstletni Stanko Mulec se tega dogodka spominja:

»Z babico smo se približevali kraju zločina, ne vedoč, kaj se je zgodilo. Kar naenkrat se prikaže Vlasovec kot bi zlezal iz tal in babico na-

čina je bil po vojni na Dan republike 1957 odkrit spomenik s posvetilom, ki ga je napisal pesnik Manko Golar:

**»In tu ležiš, s krvjo oblita,
ubil Te krvoses je Vlas,
nad Tabo svoboda se svita,
vse dala si za novi čas!**

Nekaj let po vojni je bil spomenik zelo zanemarjen, sedaj pa skrbi zanj vzorno kolektiv radgonske opekarne, s cvetjem pa ga krasi šolska mladina.

lec-Laci pa trdi, da se je Ivan Novak sam javil gestapovski enoti, ki je delovala v Bouwierjevi zidnici v Policah. Odkod torej zvezani Novak v Kunejevem gradiču med Vlasovci? Vsekakor je bila to lahko taktična poteza gestapovcev in Vlasovcev. Kmalu nato je Ivan Novak nastopal javno, oblečen v kozaško uniformo in skupaj z drugimi Kozaki-Vlasovci prizadejal veliko gorja. Jozdil je od vasi do vasi in ovajal partizanskemu gibanju zveste družine in posameznike. To mu ni bilo težko, saj je malo prej deloval na terenu kot partizan. Zato ni bilo čudno, da je bilo na področju Polic, Zbigovec, Lastomerec, Črešnjavec, Radvenec in iz sosednjih vasi odgnanih v zapore in taborišča nad šestdeset ljudi. (Dokument občinskega odbora ZB Gornja Radgona) Mednje je treba šteti še žrtve, nad katerimi so sami ali skupaj z Nemci zagrešili poboje, ne da bi jih zaslišali.

Poleg Ivana Novaka, ki se je vdinjal Vlasovcem in izdajal zavedne ljudi (Po vojni se je sedemnajst let skrival pod

Franc Mulec-Laci trdi, da izdajalka Mira ni bila iz radgonskega okoliša. Pojasni, da je bila ob napadu na »Markovo postojanko«, ki je bila v hiši Ivana Križana, kmeta v Sp. Ščavnici, tedaj med partizani neka Mira, ki je pozneje izdajala. Pove, da je bilo tedaj v postojanki kakšnih pet partizanov s Križanom vred. Med temi Mira, ki se je takoj predala, Križanova žena Kristina z otrokom v naročju (najbrž hčerka Hilda), ki so ga med streljanjem ubili in Jože Kavčič-Slavko, ki da je skupaj z gospodarjem Križanom pobegnil. Pravi, da je ujeta Mira potem izdajala na radgonskem območju.

Profesor Drago Novak v svoji knjigi omenja še borca Lovra Vogriniča, ki da je ob napadu na »Markovo postojanko« padel. Navaja še partizanko Miro Kolarič, ki se je po njegovem zapisu tedaj rešila. Kot datum napada navaja 5. januar 1945 (Prlekija v NOB, stran 161/162) Profesor Drago Novak na drugem mestu (stran 130) predstavlja Miro kot Marijo Kolarič-Miro, članico OF za ljutomerski okraj.

Franc Mulec-Laci zatrjuje, da se je Mira (ne navaja nobenega pravega imena in priimka) pri Križanu predala ob napadu dne 6. januarja 1945 (ne en dan poprej, kot navaja prof. Novak) in da je pozneje izdajala.

Kdo je bila potemtakem Mira, ki je hodila na pohode z Vlasovci iz Kunejevega gradiča? Zadeva postaja zapletena in resnici na ljubo bi jo morali razčistiti ljudje iz tamkajšnjega terena, saj vedo, da je izdajalka Mira na radgonskem območju obstajala in napravila veliko gorja. Skupaj z Ivanom Novakom iz Zbigovec (prof. Novak ga ima zabeleženega kot Franca Novaka) sta Nemcem, zlasti pa še Vlasovcem, omogočila

Rožman, so od doma odpeljali še Franca Ketiša iz Radvenec, ki je bil povezan s terensko organizacijo OF. Tudi njega je izdal omenjeni Ivan Novak. Odgnali so ga iz hiše in ga pehali pred sabo, da bi jim izdal dozdevno tehniko. Vprašanje je, če je Ketiš zanj sploh vedel. Vlasovci so ga pretepali in izsiljevali, da bi jim pokazal hišo, v kateri deluje tehnika. Potem se je uprl in ni hotel nikamor dalje. To je tako razkačilo gestapovca, da ga je ustrelil sredi poti. Istega dne so aretirali še njegovo mater Franciško, jo vlačili po zaporih Štajerske in jo naposled odgnali v taborišče Begunje na Gorenjskem.

Franc Horvat-Berlan iz Gor. Radgone je deloval kot kurir in obveščevalec. Prenašal je tudi literaturo. S pomočjo Novaka so ga Vlasovci aretirali in zverinsko mučili. Privezali so ga na konja in v vsega razmesarjenega privlekli do Polic, kjer so ga v Majhnovem gozdu 10. marca 1945 ubili kot žival. Po vojni so mu na isti dan kot Mariji Rožman odkrili na mestu zločina spomenik z napisom, ki ga je prav tako spesnil Manko Golar:

**Ves nem ležiš, a vendar govoriš:
Vse dal sem ljubljeni svobodi!
Čeprav, junak, nevzdradno spiš,
Ziveli bodo v Tebi mladi rodi!**

Na radgonskem področju so Vlasovci ubili tudi Marico Satler iz Ivanje, potem ko so jo izsiljevali in mučili.

22. februarja 1945 so aretirali Franca Wolfa iz Zbigovec in Ivana Iskra iz Polic. Wolf je bil partizanski kurir, Iskra pa podpornik osvobodilnega gibanja. Oba so pre-

mi ne bi pojavljali posamezniki, ki so bili voljni izdajati. Poznamo nemalo junakov, ki za ceno lastnih življenj in mučenj niso klonili pred sovražnikom. Vse, kar bi lahko izdali, je odšlo z njimi v grob. Bili pa so tudi slabši, ki so pred sovražnikom klonili in mu še celo pomagali pokoriti uporno ljudstvo. Mednje sodita tudi omenjena izdajalca, ki sta teror oboroženih sovražnikov samo krepila.

Po podatkih prof. Draga Novaka (BOREC 1976/6-7, stran 381) je bilo med Vlasovci in partizani dvanajst večjih spopadov, v katerih je na področju Prlekije padlo šestnajst partizanov. Število izgub Vlasovcev je težko ugotoviti, ker so mrtve odnašali z bojišča, toda izgube niso bile majhne. Vlasovci so ubili enajst aktivistov ter sodelovali pri ustrelitvi 24 talcev. Znanega aktivista Cirila Jureša so obesili na Glavnem trgu v Ljutomeru v zastraševanje ljudi. Požgali so tudi šest domačij.

Franc Mulec-Laci pove, da je majhna skupina partizanov, on, Franc Kurbus-Vojko, Jože Kavčič-Slavko in Katarina Kogler, napadla 24. decembra 1944 Kunejev gradič, kjer je bil kozaški štab. (Ljudje so Vlasovcem dejali Kozaki zato, ker so po navadi ob nemških uniformah nosili na glavi črne kučme.) Streljali so iz neposredne bližine v okna in ubili nekega nemškega vojaka, ki je bil po vsej verjetnosti v sestavi posadke. Jasna Kunej pojasni, da je bil to mladi nemški grenadir Gottfried Weiss, katerega kosti še sedaj počivajo na njegovem vrtu.

Zaradi utrujenosti gradu večjega uspeha partizani niso imeli, a Vlasovcem so povzročili precej strahu.

Klavrni konec vlasovskih barbarov

Osvraženi vlasovski »klativitezi« so bili razpredeni po vsej Sloveniji. Nemci so jih stalno premikali z bojišča na bojišče in jim prepuščali na terenu precej neomejeno oblast. Povsod so se pokazali kot zveri v človeških podobah in napravili veliko gorja. Za njimi so ostala opustošenja, mučenja, ropanja in poboji.

S področja Prlekije so se začeli umikati že koncem meseca marca 1945. Kmalu zatem so se začeli potekati zaključni boji med sovjetsko armado in nemškimi silami. Zanimivo je poudariti, da so rdečearmejski napadali z avstrijskega ozemlja, nemške sile pa so se zoperstavljale tostran Mure, z bivšega jugoslovanskega ozemlja. Prišlo je do srditih spopadov, kanonada z obeh strani rečne obale. Obe Radgoni sta bili precej razrušeni. Nemci so morali premoči kloniti, zlasti po nastopu »katjuš«.

Vlasovski klateži so bili poslani na drugo področje, nekateri pa so si hoteli pred zlomom rešiti glave s prebegi med partizane. Vsekakor pa je bilo jedro teh enot do zadnjega na strani nemških gospodarjev. Kot psi čuvaji so nastopali v senci nemških bajonetov, po krutosti pa so jih še celo prekašali. To je bilo očitno tudi sovjetskim zmagovalnim armadam, katerim je uspelo skoraj v celoti zajeti izdajalce svoje domovine.

Po zlomu Nemčije in osvoboditvi so krepko obračunali z Vlasovci. Skoraj brez izjeme so bili obsojeni na smrt. To je bil radikalen ukrep, ki ga je narekovala njihova zločinska dejavnost in čast sovjetske domovine.

Tone Kebe

Danica Klemenčič

Franc Ketiš

hruli, češ kaj išče v gozdu. Mladi otroci smo se je oklepali vsi prestrašeni. Vlasovec je babici grozil in ji dejal, da naj se takoj »pobere«. To je vsa prestrašena tudi storila, z njo vred pa tudi mi. Vseeno pa smo na tleh opazili ubito Marijo Rožman, ki je bila vsa okrvavljena. Usta je imela zamašena z belo cunjjo, telo je bilo prebodeno z bajoneti, okoli po listju in krpah snega smo zapazili strdke krvi. Ijeno perilo je bilo razmetano, telo razgaljeno, zemlja vsepovsod razrita, kar je dalo slutiti, da se je žrtev močno upirala. Zares grozljiv prizor...

Zločin se je globoko vtisnil v mlado dušo vseh treh otrok.

Še isti dan so prišli na kraj zločina radgonski orožniki, med njimi tudi eden izmed slovenskih (Polanjšak ali Kolarič), ki je napravil fotografski posnetek, ki je ohranjen.

Zločin je globoko odjeknil v srcih ljudi, ki so verovali v zlom Nemčije. Na mestu zlo-

Zadnja streljanja talcev

Znano bombardiranje mariborskih zaporov 1. aprila 1945, je marsikoga rešilo internacije. Nekateri so se celo izpustili, a jih kmalu nato lovili po cestah, da bi jih spravili nazaj za rešetke. Tako se je zgodilo tudi skojevki Danici Klemenčič iz znane odporniške družine iz Gor. Radgone (zaprli so jo skupaj s starši in sestrično februarja 1945). Prestregli so jo na poti domov pri Lenartu in jo odpeljali v Radgono, od tam pa v Ljutomer, kjer je bila gestapovska komanda za Prlekijo. Šef gestapa Graff jo je še isti dan, 2. aprila 1945, izbral za streljanje kot povračilo za akcije partizanov. Tedaj so Vlasovci pod vodstvom gestapovca Konrada Hvaleca pri Smodiševem mlinu v Moti postrelili enainvajset ljudi in jih zmetali v reko Muro. Med ubitimi je bila še Danica Kerenčič, sestra heroja Jožeta Kerenčiča. Potem so v Blaguskem gozdu pri Vidmu 3. aprila 1945 ustrelili dvanajst žrtev. To pa je bilo zadnje masovno streljanje talcev.

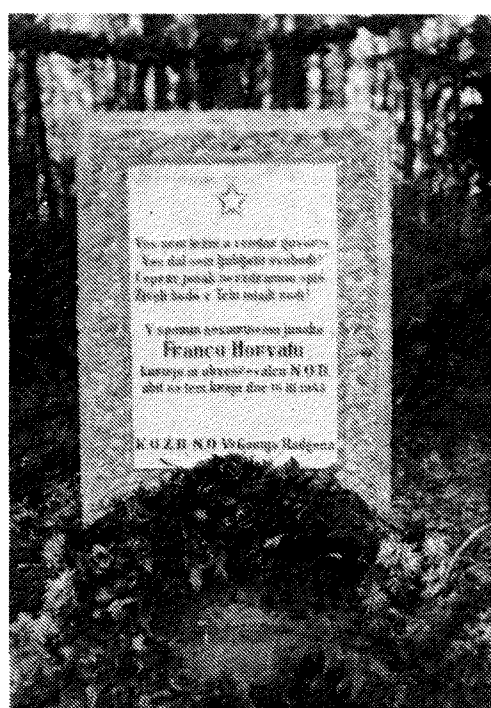
Moč izdajstva

Po izjavi Ivane Rožman-Klobasa in Franca Mulca-Lacija se je v njihovo mladinsko organizacijo vrnil tudi Ivan Novak iz Zbigovec, ki je bil v ilegali še celo kurir. Kaj ga je pognalo na pot izdajstva ni povsem razčiščeeno. Jasna Kunej pove, da ga je videla pred aretacijo zvezanega na tleh v njihovi hiši, okrog njega pa so bili Vlasovci. Ali je bila to samo slepitev, kajti že naslednjega dne so vse člane družine gestapovci aretirali. Franc Mu-

Spomenik Mariji Rožman

domačo streho in se po vojni javil oblastem, ki pa njegovih zločinov niso kaznovali. Pred nekaj leti je napravil samomor in si sodil sam ter končal tako, kot mora končati izmeček svojega naroda, je izdajala še neka bivša partizanka Mira, ki je prav tako hodila z Vlasovci iz Kunejeve vile in kazala na pristaše in podpornike partizanskega gibanja. Profesor Drago Novak v svoji knjigi: Prlekija v NOB, na strani 165 pove, da je prvoborca Janka Jurkoviča v Totovem mlinu blizu Ljutomera izdala bivša partizanka Danijela Lajht-Mira in je baje še celo streljala nanj. Tudi Jasna Kunej ve, da je v okolici Ljutomera izdajala neka Danica in sodelovala z Vlasovci.

Spomenik Francu Horvatu

lažje delo pri odkrivanju članov odporniškega gibanja in pri grozodejstvih na radgonskem območju.

Zločine Vlasovcev na območju Prlekije podrobno opisuje profesor Drago Novak v knjigi Prlekija v NOB. Rado Pušenjak je bil kot domačin poslan leta 1944 iz Kolečkega Roga na področje Ljutomera, zato je tam doživljal vsa divjanja Vlasovcev. Nekaj utrinkov o tem je opisal v članku: Zločini Kozakov v Prlekiji. (TV-15 z dne 8. marca 1979) Oboje pa narekuje, da poleg zapisanega na tem mestu, osvetlimo še nekaj primerov nasilja nad prebivalci v okolici Gornje Radgone.

Dne 20. februarja 1945, ko so Vlasovci aretirali Marijo

tepali in strpali v mariborske zapore, kjer so ju izbrali za streljanje z večjo skupino drugih partizanov. Pokončali so jih 2. in 3. aprila 1945 pod Pohorjem, torej tik pred svobodo. Zakopali so jih v jame, ki so jih napravile zavezniške letalske bombe. Zagreblji so jih le toliko, da niso ležali na planem. Po vojni so jim postavili skupen spomenik.

Iz Polic so zaprli še Tinko Strah, Olgo Vajnrgl, Liziko Paluc in druge. Vsaka vas ima na seznamu vrsto aretiranih in zaprtih. Prenekateri se niso več vrnili.

Od januarja 1945 je bilo precej ljudi aretiranih po zaslugi dveh izdajalcev, Ivana Novaka in Mire. Koliko manj bi bilo žrtev, če se med ljud-

NOB
Prlekiji (BOREC 1976, 6-7, str.
Lajhtjeve in Priške čete (BOREC
moje čete v Prekmurje (BOREC
ozakov v Prlekiji (TV-15 8. marca
ja, informacije
volucije Gor. Radgona
ci, p sni in ustni vir
ia, uštni vir
dgona, ustni vir
olici, ustni vir
na, istni vir
ona, istni vir
gona, ustni vir
ia, uštni vir.

Tonetov dopust

Tri, štiri dni po dežju. Naokoli gozd in v gozdu ena sama tišina. Na gozdni stezi moški petdesetih let. Mogoče kako leto manj. Zdaj se zazira v krošnje dreves, potem se sklanja k tlom. V levici košarica obložena s praproto, v desnici palica. Nabiralec gob. Kdo bi to bil? Tone, Orešnikov Tone iz Podbrega!

– Zdravo Tone!

– Pozdravljen. A, ti si. Gobariš? Nekaj lisičk, cigančkov, nekaj dedkov. Prave pa slabo rastejo.

– Kako, nisi na dopustu? Saj imate kolektivnega, ne?

Sedeva na podrto drevo. Prižgeva vsak svojo cigareto. Tišina. Samo ptički se oglašajo iz krošenj mogočnih dreves. Tone čez čas.

– Seveda, kolektivnega imamo. Kam pa naj grem? Na morje, v hribe? V hribe bi šel, na morje ne. Moja je šla k znancem v Piran. Z otrokoma. Pa kaj bi. Jaz se počasi poslavljam.

– Kako to misliš?

– V invalidsko. Je že vse pripravljeno. Niti petdeset nimam, pa ne morem več. Ne gre in ne gre.

– Boš malo kačje sline?

– Hvala. Žganega ne maram; ga ne prenesem. Živci. Tu in tam dva deci rdečega. Pa še tistega imam zmeraj na krožniku. Doma in v podjetju. Včasih sem ga, priznam. Po svobodi kakih deset, petnajst let. Plavih pa nisem delal. Po šihu sem se ga nakresal. Zbirčen nisem bil: šnops, tolkec, hruškovec, šmarnica. Kar je teklo. Plače nisem zapravljaj. Včasih tri, štiri jurje. Stara, taprva, me je razglasila za pijanca ena a. In tudi vsak večer primerno zmerjala. Prasec, propalica, pijandura. Šla je tožit v podjetje. Potem pridiga in spet pridiga. In grōžnja z odpustom.

– Ti boš mene odpustil, ti boš kruh odžrl meni, otroku, ženi? Skrivač.

Hoste še povohal ni. Ima pa status borca. On ne, njegov dolg jezik! Potem je šla stara k socialni. Očrnila me je. Zaradi pijače, preprirov, ker se ne brigam, da bi dobil v bloku stanovanje, naj me spravijo na zdravljenje. Socialna pride. Pridiga je bila dolga, predolga. Jaz poslušam, poslušam žena, poslušam otrok.

Vidiš, je nadaljeval in prižgal že tretjo cigareto. Meni so vedno v obraz metali: Bil si partizan, moral bi biti zgled, pa si pijanec. Za našo socialno dobro vem: drugim daje lepe nauke. Kaj pa ona? Vmešala se je v zakon. Moški je pustil ženo in tri otroke. Čudak sem, samotar. In vendar, pri devetinsitidesetih 31 let službe pri enem podjetju. Tam sem se priučil, od tam bom šel v pokoj. Vidiš, takle je že moj tretji, četrti dopust. Ne grem v družbo, izogibam se je. Tam je pijača, tam je hrup, tam so znanci, ki za hrbotom kažejo s prsti.

– Tale je tisti, ki je tako pil, ki je vse zažrl!

Zdaj bosta sinova pri kruhu, vsak čas bosta odrasla, sama si bosta krojila življenje. Moje je bilo ena sama lesnika. Nezakonski, potikal sem se od hiše do hiše, od vasi do vasi. Pastirček, hlapčič. Očeta še danes ne poznam. Pravijo, da je savinjski veljak. Izkoristil je deklo in jo z otrokom pognal od hiše. In ta otrok sem bil jaz.

– Daj mi požirek kratkega! stegne roko, naredi nekaj požirkov, prižge cigareto in nadaljuje:

– Vidiš, spomini ne dajo miru. Ne podnevi ne ponoči. Najmanj pa v hosti. Koliko bregov, grap in lesovja sem prehodil! Ponoči in podnevi. Stiriinsitidesetega je bilo, avgustovske noči. Tomšičevci so potrkali na vrata. Gospodar je bil hitlerjanec, gospodinja ne. Starejši sin je bil v partizanih, mlajša dva v nemški vojski. Komandir je ukazal: Kletnik, naloži voz, zaprezi konja. Hitro! Peljal boš v Zahom, pod Mrzlico, mogoče na Ponikvo. Kamor bomo ukazali. Prosil je, moledoval, kazal odprto nogo. Stopil sem pred komandirja: Tovariš, jaz bom peljal!

Niti šestnajst let nisem napolnil. Poznal sem teren, postal sem kurir. Kurir Zmago. In taka trska. Strahu pa nisem poznal. Daj še požirek.

Prižgeva, Tone nadaljuje:

– Vidiš, skoraj dve leti partizanstvine. Petkrat sem bil ranjen. Prasko v meso. Ne dve leti, eno leto. Dve leti mi štejejo. Še na Koroškem smo se tolkli. Nato pa še dve leti aktivno. V Subotici, Novem Sadu, Nišu in Beogradu. Potem še nekaj mesecev orožnih vaj. Pa smo tam. Nekoga je pošteno priškrnilo. Mene že. Polomil sem ga, da nisem ostal v vojski. Saj so me nagovarjali. Sam komandant bataljona me je klical na razgovor. Jaz pa ne in ne. Bedak! Kaj pa sem našel doma? Nič, nikogar. Vse povod prišlek in spet prišlek. Nikogar nisem imel za resnično svojega, nikogar. In še danes sem tak. Tavam križem po hostah. Zmeraj sam. Samotar!

– Daj še požirek!

Srkne, vstane, za hip se mi zdi starček, nato se v njem zgane, oživi in se jadrno umakne v lesovje.

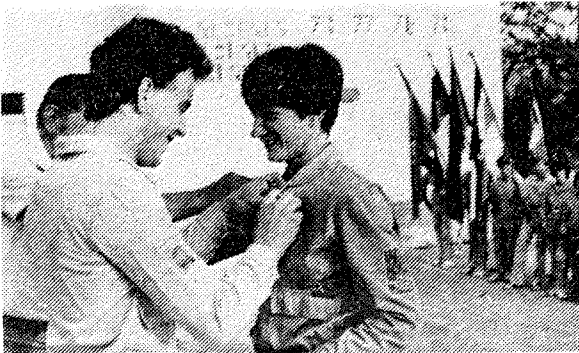
KAM? V SKROMEN DELČEK LETNEGA DOPUSTA!

-dk-

V popoldanskih urah

Slovenska mladina se je skupaj s svojimi sovrstniki iz bratskih republik in pokrajin tudi letos lotila gradnje in popravila cest, vodovodov in drugih našemu kmetu in delovnemu človeku na vasi prepotrebni objektov. V manj razvite kraje in predele naše republike bodo mladi samo letos vgradili več kot pol milijona ur trdega dela. Mladinski brigadirski »horuk« odmeva že štiri leta v Posočju, Suhi krajini, v Brkinih, Kozjanskem, Goriškem, Beli krajini, v Istri, v Goriških Brdih...

Takrat pustimo številke in kubične metre, čeprav pomenijo milijonske prihranke naši družbi. Pozabimo jih za trenutek, saj je dobro znano, da ni denarja, s katerim bi bilo mogoče ovrednotiti družbeno vsebino in politični pomen akcije naše mladine.

V prvih avgustovskih dneh smo potrkali na vrata mladinskega naselja Brdce – Kozbana 79. Naš namen je bil prisluhniti besedam o tem, kaj počno brigadirji, ko njihove lopate in krampi počivajo. Zaradi tega smo si za obisk izbrali pozne popoldanske petkove ure.

Vasica Brdce, kamor so mladi iz slovensko-bistriške občine in iz občine Koper prinesli nov življenjski utrip, nas je dočkala praznično razpoložena. Toda v pisarni štaba akcije ni bilo nikogar razen dežurnega tovariša Bojana Ačka in Marije Bračič, ki sta se pripravljala, da vključita razglasno postajo. Drugi so se pripravljali na zaključek tretje izmene, podelitev priznanj posameznikom in brigadam. Vodstvo MDA in brigad je sodelovalo na skupščini MDA, ki ji je predsedoval predsednik IS SO Nova Gorica Stojan Vodopivec.

Prvi sobesednik je bil Bojan Ačko. Doma je iz Slovenske Bistrice in pripada MDB Pohorski bataljon.

»Naše delo je naporno. Vstajamo ob štirih zjutraj in smo že ob petih na gradbiščih. Toda povedati moram, da se ob takem delovnem razpoloženju in tovarištvu premaga še tako velike težave... Ne, nisem naredil napake, da sem prišel na akcijo. Zdi se mi, da tukajšnjega tovarištva ni moč primerjati s tovarištvom v moji domači sredini. To je nekaj posebnega, nekaj takega, česar se ne da opisati.«

Bojan pove, da se je v 20 dneh bivanja med brigadirji naučil marsikaj novega. Spoznal je del Goriških Brd in njihove ljudi in praktično doživel tisto, kar se imenuje samoupravljanje. Kajti v brigadi deluje konferenca, ki je pravzaprav osnovna celica samoupravljanja mladih in ki skrbi in odloča o vseh vprašanih njihovega življenja in dela.

In ko smo Bojana vprašali, kaj meni o obrambnem pouku v brigadi, je brez zadržkov dejal:

»Svoje znanje o splošni ljudski obrambi in družbeni samozaščiti sem tukaj izpopolnil in razširil. Zdaj že dobro vem, kaj je orientacija, kaj topografija ali azimut. Povsem jasno mi je, kako se pride do zaželenih točk, kako se na pohodni trasi odkrije to ali ono... Veste, osemnajstega preteklega meseca smo izvedli prvi obrambni dan. Priznati moram, da sem se prav

tukaj, v teh nekaj dneh, o obrambi in samozaščiti naučil veliko več kot v zadnjem šolskem letu v osemletki.«

Besedam Bojana se je pridružila tudi brigadirka Marija Bračič, dijakinja iz Slovenske Bistrice. Dekle je prvič na mladinski akciji in je nad življenjem v brigadi navdušena. Tudi ona pravi, da je bilo delo z lopato ali krampom zelo naporno in da zelo utruja predvsem tiste, ki telesnih naporov niso vajeni.

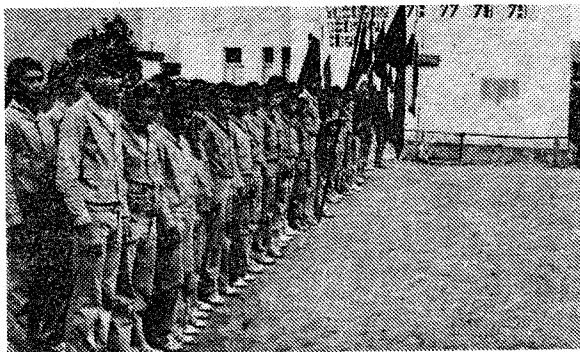
In ko smo Marijo vprašali, ali so vsi brigadirji delovni in ali med njimi ni »belih vran«, je Marija rekla:

»Ugotovili smo, da med nami ni izjem. Med brigadirji naše brigade bo dobilo značko udarnika šest brigadirjev, brigada pa naziv udarna brigada v prvi in drugi dekadi, udarništvo udarnega dne v prvi in drugi dekadi, priznanje v družbeni dejavnosti v drugi dekadi ter izredno udarništvo. Tudi mladi iz Kopra so dosegli prav take uspehe...«

Božo Jovanović, je zelo ponosen na uspehe svoje brigade (Rudi Masnič – Brkin iz Kopra), ki je, kot sam pravi, že prve dni preseгла delovno normo ter jo zaključila s 144 odstotki. Poleg tega pa je dodatno izvedla še nekaj udarniških akcij. Božo je ob zaključku tretje izmene MDA »Kozbana 79« sprejel šestič značko udarnika. Sodeloval je že na številnih mladinskih delovnih akcijah.

»In kaj delate v prostem času?« smo ga vprašali!

»Naše kulturno življenje je recimo zelo razgibano. V brigadi deluje marksistički tečaj za vse tiste, ki nameravajo stopiti v zvezo komunistov. S starešinami naše armade se pogovarjamo o obrambnih pripravah in oboroženih silah. Tovariši iz občinske konference Zveze rezervnih starešin nam pripovedujejo o

nalogah in dolžnostih enot teritorialne obrambe, civilne in narodne zaščite. Poleg tega so v brigadah zaživeli različni krožki in tečaji, kot so: tečaj prve medicinske pomoči, tečaj za voznike motornih vozil, foto krožek in tako naprej.«

»In kako ste se brigadirji, po vašem mnenju, odrezali na obrambnem dnevu?« je bilo naše zadnje vprašanje.

»Mislim, da smo uspeli. Ob taktično-orientacijskem pohodu smo odkrili prav vse, kar je bilo skrito na pohodni poti. Steze ni nihče zgrešil. Vsi pa smo pravočasno prišli na cilj. Streljanje z vojaško puško je bilo več kot prav dobro. Metanje ročnih bomb in plezanje po vrvi odlično. Podpredsednik občinske konference ZRVS je ob zaključku in razglasitvi dosežkov v tekmovalnem delu obrambnega dne dejal, da je naša izmena najboljša v letošnjem letu.«

★

Ob koncu naj povemo še to, da mladi brigadirski rod pomaga ljudem pri urejanju naselij in drugih objektov. Akciji so se v drugi izmeni pridružili tudi člani RKS, medicinske sestre, socialni delavci in tehniki. Njihova brigada je na področju vzgojnovarstvenega dela organizirala otroške vrtce v Hruševljah, Šmartnem in Medani. Brigada medicinskih sester se je potrudila za preventivno zdravstveno osveščanje prebivalcev ter skupaj s socialnimi delavci prevzela patronažno službo nad socialnimi in zdravstvenimi problemi v vaseh krajevne skupnosti Dobrovo, Medani in Kojsko.

Poslovili smo se od do predletli pozabljenega kozbanskega kota, ki je zadihal šele potem, ko je naša mladina tod prišla za lopate. Zato je tudi letošnja akcija naše mladine še en dokaz več o njeni revolucionarnosti, ki je ni moč meriti le s številkami, kubiki in žulji. Kajti, če smo nekoč med mladino imeli junake boja, smo danes lahko ponosni, da so brigadirji njihovi dostojni nasledniki; so junaki dela in nosilci nadaljnega napredka družbe.

Besedilo in slike:
Mile Gorković

Za dosežene rezultate pri opravljanju nalog v obmejnih enotah, disciplini in redu, za uspešno opravljeni preiskus vojaškega znanja, izgradnji moralnopolitične enotnosti, tovarištva, sodelovanja z družbenopolitičnimi in delovnimi organizacijami in krajani bližnjih naselij, je bil kolektiv obmejne karavle Vipolže v Brdih že trikrat proglašen za najboljšega v enoti Sime Karadžje.

S svojim delom in rezultatom, ki jih dosegajo na vseh področjih življenja v letošnjem jubilejnem letu, so spet pred pomembnim uspehom! Vse kaže, da bodo ponovno izbrani za najboljše ali bili vsaj med najboljšimi.

Ko smo jih obiskali v teh poletnih dneh, smo jih našli v njihovem vsakdanjem redu in disciplini, ki je lahko za primer vsem drugim. Ko so eni opravili svojo dolžnost ob mejni črti, do drugi na sestanku osnovne organizacije zveze socialistične mladine ocenjevali opravljene naloge, o katerih so se domenili na prejšnjem sestanku, ocenili so uspehe učenja in dela, reda in discipline, obravnavali pa so tudi vsa pomembna družbenopolitična dogajanja doma in po svetu.

Milutin Dikić se je pripravljal, da prevzame pomembno dolžnost.

»Ni mi težko sprejeti to nalogo,« je dejal Milutin.

Med pripadniki obmejnih enot v Vipolžah

Trikrat zaporedoma najboljši

Pri opravljanju vsakdanjih obveznosti

»Imam čvrst in edinstven kolektiv, tovariše, ki so zares dojeli smisel svojih dolžnosti.«

To nam je potrdil tudi starešina Branko Kosanović, ki je posebno poudaril zaupanje v svoje vojake in skupne napore mladinske organizacije, aktiva zveze komunistov, odbora za red in disciplino, kjer skupaj skrbijo, da njihov kolektiv ustvari in doseže najboljše uspehe in rezultate na svojem področju.

Postala je že tradicija, da noben vojak ni brez dolžnosti v svobodnih aktivnostih. To se vidi povsod. Vsaka generacija pušča svoje delo, ki ga je videti v parku, sadovnjaku, vrtu z rožami in povrtnino. Lani so na svoji »ekonomiji«, kot ji pravijo,

ustvarili za okoli dva stara milijona čistega dohodka. Za vsak dnevni obrok imajo na voljo sveže sadje in povrtnino, za kar skrbi Rajko Žunić. Z malo farmo perutnine in prašiči se ukvarja Željko Dražić, volčjak Radar pa ima najraje svojega vodiča Miloica Meštovića.

Kar je našim čuvajem meja potrebno za vsakodnevno življenje, imajo na dosego roke: športne objekte, knjižnico, televizor in podobno. Njihovi pogosti obiskovalci so pionirji osnovnih šol, člani borčevske in drugih družbenopolitičnih organizacij, delovnih kolektivov, zlasti pa se veselijo obiska iz zadržne kleti, ki je njihov pokrovitelj. Zato dobro sodelujejo še z mladinsko organizacijo, na športnem in kulturno zabavnem področju, za kar sta zadolžena Stjepan Zorzenon in Milutin Dikić.

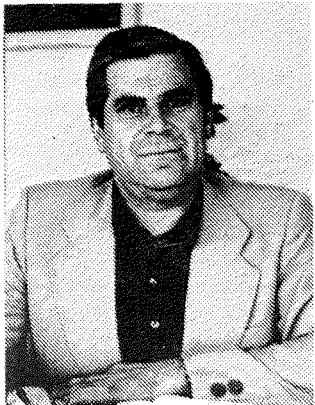
»Res smo veliko prispevali k taki aktivnosti,« pravijo vojaki, »toda velik del zaslug moramo predvsem pripisati našemu starešini Branku Kosanoviću.«

Vojaški kolektiv v Vipolžah je s svojim delom in tudi pomočjo domačinov dobil že veliko pohval in priznanj, zato imajo vse pogoje, da postanejo tudi četrti najboljši.

G. M.

Pogovor z Lojzom Lahom, predsednikom občinske konference SZDL Nova Gorica

Za varnost nas vseh

Lojze Lah, predsednik občinske konference SZDL Nova Gorica

Svet za ljudsko obrambo in družbeno samozaščito pri predsedstvu republiške konference SZDL Slovenije je sklenil, da bo v okviru nadalje krepitve obrambno-varnostnega sistema v SR Sloveniji letos organiziral in izvedel vsesplošno družbeno akcijo za preizkušnjo obrambno-varnostne pripravljenosti in nadalje usposabljanje vseh delovnih ljudi in občanov, vseh družbenih dejavnikov, za naloge na področju ljudske obram-

be in družbene samozaščite. Tovariš predsednik, povejte, kaj je v zvezi s tem storjenega v občini Nova Gorica?

»Preverjanje in usposabljanje za obrambno-varnostne naloge, ki bo potekalo vse leto, ima zlasti politično-mobilizacijski pomen in bo poleg krepitve moralnopolitičnih vrednot in zavesti delovnih ljudi in občanov prispeval k nadaljnjemu poglobljanju zasnove SLO in družbene samozaščite in njenemu nadaljnjemu podružbljanju. SZDL bo kot fronta vseh organiziranih socialističnih sil med akcijo posvetila vso pozornost še bolj-šemu načrtovanju vsebine nalog, načrtnemu usposabljanju in stalnemu preverjanju doseženih uspehov na področju obrambno-zaščitnih ukrepov ter dopolnjevanju obrambnih in samo-zaščitnih nalog, da naj bi delovni človek na področju samoupravljanja postal nosilec pravic in odgovornosti tudi pri obrambi in zaščiti svoje-

ga položaja.

Kakšna je aktivnost SZDL?

»Za pripravo organizacije, načrtov usposabljanja, usklajevanje, potekanje akcije in preverjanje dosežkov je na ravni občine odgovoren koordinacijski odbor, ki ga je imenovalo predsedstvo občinske konference SZDL. V krajevnih skupnostih so osnovni nosilci akcije KK SZDL, za operativne naloge pa so odgovorni ustrezni koordinacijski odbori pri KK SZDL. Za pripravo, organizacijo in izvedbo te akcije so v TOZD še posebej odgovorne organizacije sindikatov in Zveze socialistične mladine.«

Kaj pravzaprav pomeni akcija?

»Akcijo moramo jemati predvsem kot množično splošno gibanje za preverjanje in daljnjo krepitve obrambno-varnostnih priprav, zato bo, oziroma je že zajela vse delovne ljudi in občane ter vse družbene subjekte, ki so odgovorni za obrambno usposobljenost in varnost naše države.

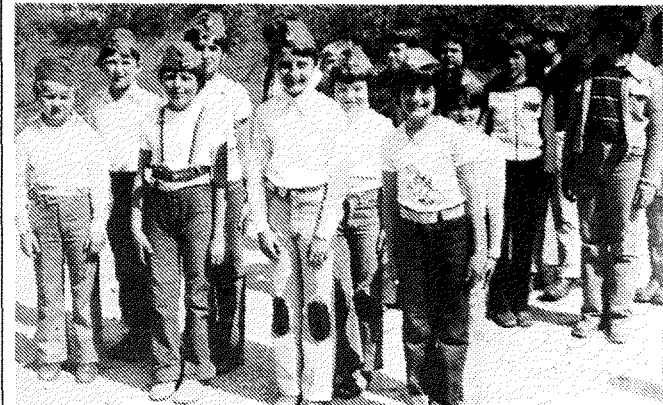
Poleg splošnega preverjanja obrambne pripravljenosti in varnosti naše družbe se delovni ljudje in občani usposablajo tudi za obrambne in zaščitne naloge. Pri opravljanju in načrtovanju nalog mora priti do izraza čim večja samostojnost vsakega dejavnika.«

Kakšne so politične naloge SZDL?

»SZDL usmerja svojo aktivnost predvsem v politično mobilizacijo vseh delovnih ljudi in občanov ter vseh družbenih dejavnikov, ki se vključujejo v obrambne priprave in družbeno samozaščito. Zlasti v krajevnih skupnostih in družbenopolitični skupnosti bo preverjala svojo organiziranost, deloma metode in usposobljenost za naloge na področju ljudske obrambe in družbene samozaščite. Zavzemala se bo, da bi presegla dosedanje še prepogosto forumsko delovanje z množično politično akcijo med delovnimi ljudmi in občani.«

Mile Gojković

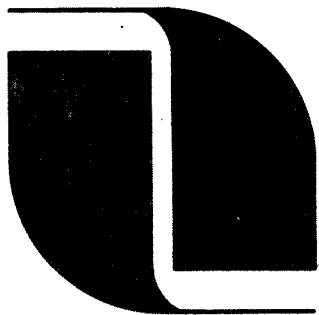
Za uspešno vključitev

Pionirji A skupine gasilskega društva Dovje na občinskem tekmovanju

V jeseniški občini se načrtno pripravljajo na zaključek akcije »Nič nas ne sme presenetiti«, ki bo zadnje dni septembra. V ta namen so gasilska društva že imela »suhe« in »moke« vaje. Uspešno je bil opravljen tudi tečaj civilne zaščite. Gasilci in posebne enote civilne zaščite so uspešno izvedli tekmovanja in ocenjevanje znanja. Poleg tega se pri društvih in enotah, pri štabih civilne zaščite, gasilskih društvih ter protipožarni skupnosti prizadevajo, da bodo zbrana sredstva namenili za nabavo tistih orodij in sredstev, ki se najbolj potrebujejo v obrambi pred požarom, odpravi posledic naravnih nesreč pa tudi za primer vojne. Vsa ta prizadevanja kažejo in tudi omogočajo, da se bodo prebivalci jeseniške občine uspešno vključili in sodelovali pri opravljanju nalog na vaji, ki bo na območju vse republike.

B. B.

novoles

»NOVOLES« –
lesni kombinat
Novo mesto – Straža,
n. sol. o.

NOVOLES proizvaja:

- stilno pohištvo, moderno pohištvo
- sodobno kopalniško opremo
- gugalnike
- akrilno steklo »NOVOGLAS«
- svetlobne kupole in trakove
- vezane plošče, žagan les
- plastificirane predale

Novo mesto – Straža
telefon: (068) 84-530
telegram: NOVOLES
telex: 33726 YU NOVLES

brest
cerknica

industrija pohištva Jugoslavija
telefon 061/791-200 telex 31-167

Regal
Katarina
1

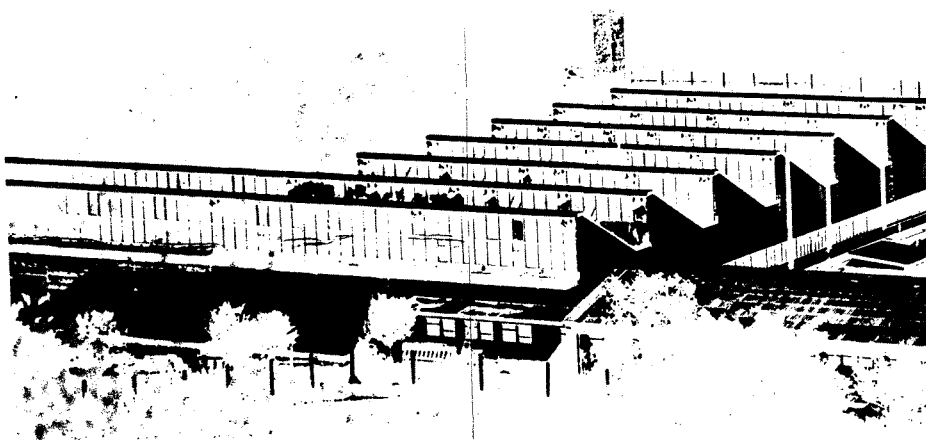
Izdelke si lahko ogledate
in kupite v:

Salonu pohištva Brest Cerknica, v
prodajalni Brest v Mariboru, Kneza Koclja 6

V vseh specializiranih trgovinah s
pohištvom

Iskra
Industrija kondenzatorjev
68333 Semič — Jugoslavija

Semič, Vrtača 1
p. p. 1
tel.: 78-300
telegr.: Iskra Semič
teleprint.: 33 724 YU ISKOND
žiro račun: 52110-601-13021

V dvajsetih letih obstoja tovarne kondenzatorjev v Semiču je le-ta prerasla iz prvotne delavnice v moderno tovarno, ki se je uveljavila tudi na zahtevnih tržiščih. Ekonomsko rentabilen obseg proizvodnje to tudi zahteva. Medtem, ko je bil na začetku izvoz usmerjen predvsem na vzhodna tržišča, se je v zadnjih nekaj letih preusmeril pretežno na zahodna. Moderna tehnologija in kvalitetni izdelki to tudi omogočajo, čeprav je konkurenca tako v kvaliteti kot v ceni izredno ostra. Poudariti je treba, da je cena kondenzatorjem nižja, zato se je treba zelo potruditi, da je proizvodnost večja, razvijati pa je treba tudi novo tehnologijo in skrbeti za strokovno usposabljanje zaposlenih.

To je doslej tovarni uspelo, prav gotovo pa bodo uspevali tudi v prihodnje, saj se za to trudi ves kolektiv skupaj z direktorjem Francem Koširjem.

moder. tovarnilna cesta 15
65270 ajdovščina
Jugoslavija
telefon: b.s. 61-522, 61-357
telex: 52016-601-10041
žiro račun: 52016-601-10041
pri vseh ajdovščina
telex: 34375 yu ajdov

tekstilna industrija ajdovščina

modne tkanine
uspešno umje
preja

tekstina

150
LET

Izdelujemo:

- Modne tiskane in pestro tkane tkanine za ženska poletna oblačila in moške srajce iz MAKLENA in bombaža.
- Modne tiskane in enobarvne flanele za ženske obleke in moške srajce.
- Raznovrstno prejo.

paloma
higienski
papirji
brisače

izolirka

tovarna izolacijskega materiala, n. sol. o.
61000 Ljubljana, Ob železnici 18

PROIZVODNI PROGRAM

izdelki za hidroizolacijo

izdelki za cestišča

izdelki za antikorozijsko

izdelki za termoakustične izolacije

izdelki za elektroindustrijo

ITAS

INDUSTRIJA TRANSPORTNIH SREDSTEV IN OPREME n. sol. o. Kočevje SLOVENIJA – JUGOSLAVIJA

61330 KOČEVJE Reška cesta 13
Telefon: h. c. (061) 851-511; Generalni direktor: (061) 851-297; Kom. direktor: (061) 851-526
Telex: 31 147 YU ITAS; Telegram: »ITAS«

PROIZVODNI PROGRAM:

- prikolice in polprikolice
- kiper prikolice in polprikolice
- polprikolice za prevoz kontejnerjev
- avtomesealce za prevoz betona
- cisterne za prevoz materialov v razsutem stanju
- betonarne
- oprema za prevoz in vskladiščenje živinske krme
- stabilne silose za žitarice in druge materiale v razsutem stanju
- pretovarne postaje za materiale v razsutem stanju
- kompletna oprema za pnevmatski transport materialov v razsutem stanju
- kontejner-cisterne za prevoz materialov v razsutem stanju

PREDSTAVNIŠTVA:

11000 BEOGRAD, Zmaj Jovina 7, tel. (011) 636-821; 637-946
41000 ZAGREB, Mrazovičeva 5, tel. (041) 411-727
61000 LJUBLJANA, Trg komandanta Staneta 4, tel. (061) 557-512
78000 BANJA LUKA, Branka Radičevića 20, tel. (078) 32-745

avtomontaža Ljubljana n. sub. o.

– TOZD Tovarna vozil, n. sub. o.
Ljubljana, Celovška c. 180, tel. 557-151, telex 31443 YU AMA

– TOZD Tovarna grelnih naprav, n. sub. o.
Ljubljana, Celovška c. 180, tel. 557-151, telex 31443 YU AMA

– TOZD Zunanja trgovina, n. sub. o.
Ljubljana, Celovška c. 32, tel. 323-444, telex 31399 YU AM

– TOZD Montaža in servis, n. sub. o.
Ljubljana, Celovška c. 182, tel. 556-455, telex 31443 YU AMA

– TOZD Razvoj, n. sub. o.
Ljubljana, Celovška c. 180, tel. 557-151, telex 31443 YU AMA

– TOZD Kovinarska Vrhnika, n. sub. o.
Vrhnika, Partizanski tabor 1, tel. 751-043, telex 31443 YU AMA

– TOZD Tovarna transportnih naprav Cerknica, n. sub. o.
Cerknica, Cesta 4. maja 1, tel. 791-202

– TOZD Kovinar Hrpelje, n. sub. o.
Hrpelje 19, Kozina, tel. (066) 81-141, telex 34155 YU KOV

– Delovna skupnost skupnih služb
Ljubljana, Celovška c. 180, tel. 557-151, telex 31443 YU AMA

Dejavnosti:

Projektira, konstituira in izdeluje:

– avtobusne in specialne šasijske in karoserijske turistične, primestne in mestne izvedbe

– jeklene konstrukcije, profile in odpreske

– toplozračne in toplovodne grelce za avtobuse in druga vozila in manjše objekte

– nadgradnje za gospodarska vozila in priključna gospodarska vozila

– toplovodne kotle za centralno ogrevanje

– transportne BOX-PALETE

– montaža traktorjev SAME – pogon na vsa štiri kolesa

– servis in remont motornih vozil in kmetijske mehanizacije

– proizvodnja vijačnega blaga

– zunanje-trgovinska dejavnost izvoz-uvoz in zastopstvo tujih firm, kot so: MAN, RABA MAN, SAME, ALFA-ROMEO Ö.A.F. in druge.

Cvetko Šuligoj

Na pokopališču v Kanalu smo se poslovili od tovariša Cvetka, borca Cankarjeve brigade in drugih enot. Bil je član ZK od leta 1944. Po vojni je vseskozi politično deloval. Med NOB pa je bil podporočnik. Za svoje delo je prejel več odlikovanj.

Ivan Polanc

Maja smo se v Ajdovščini poslovili od tovariša Ivana, rojenega leta 1908 v Predmeji pri Ajdovščini. Z organiziranim delom za NOG je začel že leta 1942, med partizane pa je odšel leta 1943. Tudi po vojni je aktivno deloval v raznih organizacijah. Za svoje delo je bil večkrat odlikovan.

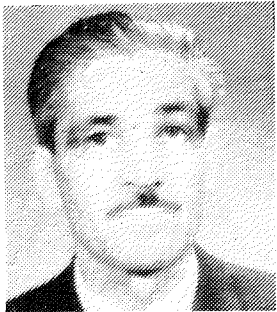

Ljudmila Brešan

Na pokopališču v Šempasu pri Novi Gorici smo se poslovili od tovarišice Ljudmile, rojene leta 1926 v Šempasu. Že leta 1942 je kot kurirka začela delati za NOG. Postala je članica SKOJ in KP. Ob nemški ofenzivi na 9. korpus leta 1944 je bila ranjena in je ostala vojni invalid vse življenje. Ostala nam bo v lepem spominu.

Marija Kurnik

Umrli je Mežnarjeva mama iz Jakoba v Koprivni. S partizani je sodelovala že od leta 1942. Posebej še v letu 1944/45 so se pri Jakobu zadrževale večje partizanske enote in za vse je našla hrano, tolažbo za ranjenice in jim drugače ilegalno pomagala. Koroški borci, domačini in prijatelji jo bodo ohranili v najlepšem spominu.

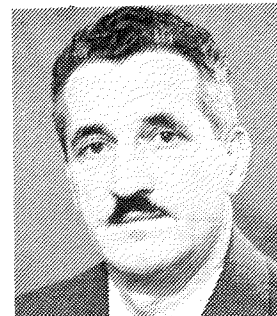
Rado Kosmač

Aprila smo na pokopališču v Hrovači pokopali tovariša Rada, rojenega leta 1915 v Ljubljani. Kot primorskega Slovenca so ga vpoklicali v vojsko in ga poslali v Afriko. Po kapitulaciji Italije se je opredelil za naš narodnoosvobodilni boj. Dodeljen je bil 3. prekomorski brigadi, nato pa je postal borec Gradnikove brigade. Po demobilizaciji je prišel v Ribnico. Številni prijatelji se ga bodo vedno spominjali.

Vinko Poteko

Pred prvomajskimi prazniki smo se na prebolskem pokopališču poslovili od prvoborca Vinka. Takoj po prihodu okupatorja se je priključil organiziranemu NOG. Januarja 1942 je odšel med partizane, kjer je ostal do osvoboditve. Tudi po vojni je družbenopolitično delal. Prejel je številna državna odlikovanja ter zlato značko OF Slovenije.

Pavle Rink

Vse občane KS Zlato polje je prizadela vest o prezgodnji smrti predsednika ZB NOV in aktivnega družbenopolitičnega delavca Pavleta Rinka. Rodil se je leta 1917 v Žireh. Sodeloval je v naprednem delavskem gibanju in se priključil partizanom. Bil je v Žirovski četni in v Poljanskem bataljonu. Tudi zloglasno mučilnico Begunje je preskusil. Iz nemških taborišč je pobegnil in se priključil Šerčerjevi brigadi, s katero je potoval vse do Banata. Po vojni se je vztrajno boril za samoupravne socialistične odnose na vseh področjih.

Feliks Rejc

Na pokopališču na Kneži smo se januarja poslovili od tovariša Feliksa, rojenega leta 1908. Zgodaj se je priključil protifašističnemu gibanju. Kot člana organizacije TIGR so ga zaprli in na tržaškem procesu je bil obsojen na 30 let strogega zapora. Odpeljali so ga v Rim. Po kapitulaciji Italije se je vrnil domov in se priključil partizanom. Med drugim je bil okrajni in okrožni načelnik za severno Primorsko. Po osvoboditvi je pomagal obnavljati domovino. Boleden ga je spravila v prezgodnji grob.

Bela Vacik

Lani je umrl komandir Bela Vacik. Mestni komite Mostarja ga je že leta 1942 imenoval za komandirja čete na teritoriju Mostarsko blato, Varda, Ljuti dolac in Krivi dolac. S svojo minersko ekipo je rešil precej objektov v Mostarju in okolici. Že v letu 1919 je bil koroški prostovoljec v Planinski četi. Njegova življenjska pot se je prezgodaj končala.

Avgust Voh

Za vedno nas je zapustil borec Zidanškove brigade Avgust Voh iz Žerjave. Rodil se je leta 1911 v Radljah ob Dravi. V partizanske vrste je stopil jeseni 1943, najprej v Prvi koroški bataljon, potem v Zidanškovo brigado. Zaradi hudih ozeblin se je moral zdraviti pri nekem kmetu v Javorju. Potem je bil mizar v Cankarjevi brigadi na Dolerjskem. Počiva na pokopališču v Črni.

Marta Maglica

Aprila je umrla tovarišica Marta, rojena leta 1926 v Križah pri Trstu. Ob začetku NOB se je pridružila partizanom in aktivno delala v boju proti okupatorju. Skupaj z mamo so jo izselili v Goričane, nato pa v Nemčijo. Po dveh letih se je vrnila in se ponovno vključila v NOG. Po osvoboditvi je pomagala obnavljati porušeno domovino.

Frančiška Pušnik

V Razboru smo se poslovili od dobre partizanske mame Frančiške, rojene leta 1906 v Razboru. Svoje delo za OF je začela leta 1943. Bila je tudi v organizaciji AFŽ. Povsod je pomagala našim borcem. Za svoje delo je bila odlikovana.

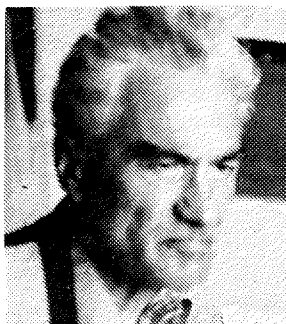
Ivan Tomc-Habe

Petindvajsetega aprila je žalna vrsta tovarišev stopala za preminulim tovarišem in revolucionarjem Ivanom Tomcom-Habetom. Pokopan je na pokopališču v Sostrem pri Ljubljani.

Rodil se je leta 1898 v Dolenji vasi pri Ljubljani, kot sin malega kmeta. Zemlja mu ni mogla zagotoviti kruha, zato je postal delavec in se 1923. leta zaposlil v tobačni tovarni v Ljubljani. Leta 1929, je postal član KPS. Leta 1933 je tesno sodeloval s tovarišem Miho Marinkom, ki je vodil pokrajinski komite.

Na pomlad leta 1936 se je zaposlil pri gradnji ceste Šentvid-Jeprca, nato v skladišču Standardöll...

Takoj ob okupaciji Slovenije je tovariš Tomc začel z ilegalnim delom. Kmalu je odšel v partizane in postal maja 1942. leta politkomisar v Krimskem odredu, nato četni komisar v prvem bataljonu Šerčerjeve brigade pa namestnik politkomisarja Bračičeve brigade ter opravljal še vrsto pomembnih nalog. Po vojni je bil aktiven v graditvi domovine in bil upokojen kot major JLA. Za svoje revolucionarno delo je prejel vrsto visokih odlikovanj in priznanj.

Drago Nardin

Maja smo na Stari gori pri Novi Gorici pokopali tovariša Draga iz Buzeta, kjer se je rodil leta 1913. Leta 1942 ga je italijanska fašistična policija aretirala. Moral je v zapor in potem v internacijo. Predali so ga nemški policiji, ki ga je poslala na prisilno delo. Tako je dočkal svobodo. Po osvoboditvi se je posvetil dramatik. Slava njegovemu spominu.

Blaž Romšak

Na pokopališču na Žalah smo se maja letos poslovili od tovariša Blaža, starega 52 let. Leta 1942 se je kot petnajstletni fant priključil gorenjskim partizanom. Z jurišnim bataljonom je hodil po Gorenjski in Primorski. Ranjen je bil in se je zdravil v bolnišnici Franji. Tudi v 9. korpusu se je boril. Aktivno je sodeloval pri civilni zaščiti.

Jože Volk

Maja smo se na kozjanskem pokopališču zadnjikrat poslovili od tovariša Jožeta. Rodil se je leta 1915 v Kozjanah. Celo svoje življenje se je boril za obstanek slovenskega človeka na svoji zemlji. V svobodno domovino se je vrnil kot artiljerec-prekomorec in si utiral pot do dokončne osvoboditve Jugoslavije, vključno s svojo rodno Primorsko.

Marija Kopač

Mati padlega borca Prekomorske brigade je umrla v starosti oseminsedemdeset let na Dobravi pri Žireh, kjer smo se od nje tudi zadnjikrat poslovili.

Brezplačne ali plačane zdravstvene usluge

O odnosu zdravnika do borca

Od invalidskega referenta v Kočevju sem dobil bolniški list, da bi šel na zdravljenje bolnega srca v zdravilišče Radenci. V zdravstveni izkaznici imam kartonček, ki pojasnjuje, da sem oproščen plačila vseh zdravstvenih storitev. Imam priznано udeležbo v NOV v dvojnem trajanju od 1. 5. 1942 do 15. 5. 1945. Bil sem borec štirinajste divizije ter sem bi v bojih tudi ranjen v levo nogo (koleno), zaradi česar sem invalid.

Bolniški list, ki sem ga prejel, bi moral izpolniti moj področni zdravnik dr. Miomir Krstić. Vendar pa je, ko sem prišel k njemu, izpolnil ta bolniški list tako površno, da ni bil veljaven. Iz Kočevja, kamor sem ga poslal, so mi ga vrnili. Potem sem šel k drugemu zdravniku dr. Nikoliću iz Osilnice, ki mi je zapisal vse, kot je bilo potrebno (napotnico za pregled srca in krvi). S tem sem potem odšel v Kočevje, kjer sem dobil nov bolniški list...

Pravzaprav pa sem želel zapisati nekaj o tem, kakšen odnos ima lahko zdravnik do nas borcev-invalidov, ki imamo vendar zajamčene vse pravice iz zdravstvenega zavarovanja.

Ko mi je namreč dr. Krstić izpolnil (in to nepravilno!) bolniški list, je zahteval, naj uslugo plačam. Vprašal sem ga, koliko sem dolžan, pa mi je odvrnil, da 200 din. S seboj sem imel le 150 din in omenjeni zdravnik je pripomnil, naj pač dam, kolikor imam, ter še pristavil, da za invalidske zadeve ni zadolžen, da od tega nima nič plačanega ter da nima ne gozda ne zemlje za postranski zaslužek. Odvrnil sem mu, da tudi sam nimam ničesar razen dveh delovnih rok in še teh bolnih. To zgodbo sem potem povedal tudi drugemu zdravniku, dr. Nikoliću, ki pa mi je zatrdil, da tako ravnanje ni pravilno, saj vse sodi pod socialno zavarovanje.

Naj ob tej priložnosti, da ne bo vse tako črno, izrazim vso zahvalo zdravniku Nikoliću, ki je mojo zadevo brez težav uredil in mi dal tudi koristne napotke za lajšanje moje bolezn.

Prav zasluga dr. Nikolića je, da raste v Dragi zdravstvena postaja in krajani želimo, da bi ta zdravnik tudi zdravil v njej. S krampom in lopato je složno z drugimi krajani poprijel za delo tako, da bo dom predvidoma še letos pod streho.

ANTON ŠTIMAC
DRAGA

»Zadnja granata tistega dne«

O tragičnem dogodku v bojih za Sela Šumberk

Bil sem komandir zaščite kurirjev v štabu 15. divizije, ko smo se po bojih za Žužemborg nastanili v eni od praznih hiš pred Šumberkom. Brigade so napadale Sela Šumberk, kjer je bila močna belogardistična postojanka. Nekatere so imele nalogo (Tomšičeva in Gubčeva) preprečiti dohod italijanski pomoči belogardistom. Bili so srditi boji in ker Italijani nikakor niso mogli priti belim v pomoč, so začeli streljati granate iz havbic.

Poklical me je komandant 15. divizije Dragan Jevtić in mi naročil, naj razporedim zaščito in kurirje na več mestih, da bi ne bilo nepotrebnih žrtev. Bolj se je bal za borce okrog sebe kot zase. Pojasnil sem mu, da je večina kurirjev na terenu, preostale pa, da sem nameštil v edinem skednju, ki je bil na voljo in kolikor toliko varen pred kanonado. Bil je zadovoljen in mi

naročil, naj se držim v bližini, da bi mu lahko dal vsak hip kurirja na voljo. Ves štab divizije z gosti je odšel iz hiše, kjer so bili dotlej v sadovnjak, od koder se je lepo lahko opazovalo potek boja Tomšičeve brigade z Italijani. Tedaj je prižvižgala predzadnja granata velikega kalibra iz smeri Šentvida prav v hišo, kjer so komaj malo prej sedeli štabovci in kamor me je poklical komandant Dragan. Zadelo je prav tisti prostor in komandantova brzostrelka sredi mize je bila zadeta v šaržer. Tudi sicer je bilo polno sledi granate. Če bi ostali v tistem prostoru, bi gotovo koga zadelo.

Po ogledu razdejanega prostora sem se približal štabu. V polkrogu so nekaj metrov pred menoj stali: Jan Lokovšek, Viktor Avbelj-Rudi, Dragan Jevtić, Milovan Šaranović in Nande Kavčič. Namenoma sem stal nekoliko stran od skupine, kar sem delal vedno, da bi ne poslušal njihovega pogovora in vendar, da bi bil pri roki. Nenadoma je treščilo. Zemlja se je dvignila visoko v krošnje dreves. Vse po vrsti je vrglo po tleh. Priskočil sem, da bi pomagal. Sam nisem mogel, zato sem poklical še kurirje in zaščito. Mnogim ni bilo pomoči: Nande je bil smrtno zadet, enako je bilo s komandantom Draganom, Milan Šaranović je izdihnil pol ure kasneje... Izvlekel se je, kljub težkim ranam, Ivan Lokošek-Jan, laže pa je bil ranjen Viktor Avbelj-Rudi. S tovarišem Novljanom, ki je ravno prispel, sta odredila, naj se boji za Sela Šumberg prekinejo, ker so bile izgube pri vodilnem kadru (tudi pri brigadah in bataljonih) precejšnje.

Bila je to zadnja granata, ki je padla tistega dne...

SREČKO GRAŠIĆ
Radeče

To ni bila pravljica

Zgodilo se je 17. aprila 1943 v Lokvicah

Ni še dolgo tega, ko mi je neki kaplan dejal: »Zakaj še vedno pišete in se spominjate tistega, kar je minilo. To bi lahko že enkrat pustili pri miru. Vojni dnevi se nam mladim zdijo kot pravljica.« Zdrznila sem se. Tega, kar smo prestali in to, kar je zapisano v naših srcih, se ne da izbrisati! Kako naj pozabim tisti dan, ko sem bila ranjena v glavo? In tistega, ko so nam sovražniki razdejali domačijo, ko sem izgubila bratca... ko smo se poslavljali od Zeškove mame in mlade Angelce (ubila ju je granata)?! Kraj Lokvice je tedaj izgubil veliko ljudi.

Naša mladina je ob tej priložnosti sestavila tole preprosto pesmico:

Pri nas v vasi bili so partizani,
za to niso nič vedeli Taljani.
Pohitel k njim je izdajalec takrat
in kmalu za tem so k nam poslali mnogo granat.
Granate so se vrstile,
žvižgajočo smrt so v našo vas nosile.
Ne dolgo zatem so Zeškovo mamo ubile
in komaj je črna je zemlja pokopala, že sestra je mrtva obležala.

Za nas to ni bila pravljica! Preveč je bilo groze in hudega – vsega, kar nam je pokopalo brezskrbno mladost.

Zgodilo se je pred šestintridesetimi leti, 17. aprila 1943. Takrat so bili pri nas dlje časa partizani. Tudi prej so hodili k nam, a nikoli za tako dolgo. Metliški kaplan (takratni) je zaslepil nekaj naših ljudi in postali so izdajalci. V vasi sta pogoreli dve hiši, več je bilo razdejanih. K nam sta treščili dve granati. V hiši nas je bilo skupaj s partizani osem. Vsenaokrog je bilo slišati jok in žvižganje granat. Angelco smo kmalu potem pokopali... in še pri tem nas sovražnik ni pustil pri miru. Štorklje so poletele nizko in nas obstreljevale. Takoj, ko so izginile za obzorjem, smo nadaljevali pot v sprevodu za umrlo. Ko so spet priletele, smo plegli po tleh... Nemirna postanem, če se spominjam tega dne.

Takrat sta izgubila življenji tudi mlada partizana, ki imata danes postavljeno skromno spominsko obeležje; ob robu gozda stoji kamen – spomenik, v spomin padlim v spomin na zločinsko delo izdajalcev, ki bo o tem dnevu v Lokvicah pričal še poznim rodovom.

Ni tako, kot je rekel neki kaplan! Tudi mladina se zanima za našo preteklost, jo spoštuje.«

MARIJA NEMANIĆ
Metlika

Odmev na glosu

»Naključje ali...« v 31. št. »TV-15«

»... niti predsednik, niti tajnik krajevnega združenja borcev nista premogla besedice ob odprtem grobu umrlega soborca.«

Tako med drugim piše B. Ž. J. na tem mestu zadnje, 31. številke »TV-15«. Gre za poslovilne besede (pogrebne slovesnosti) borcev s pravilno oceno, da so opuščata nekdanje tovariško itd. Kljub vsej dobronamerni kritiki tega pojava pa ta napis vendarle pušča celotno vprašanje v preozkem krogu, zgolj na ravni ZB. Če se dogaja, da se pri pogrebu nekega borca nihče ne poslovi in zahvali, to ne more biti zgolj pomanjkljivost ZB. Celo nasprotno! Mar naj se borci še vedno le med seboj zahvaljujemo? Ni bil mar naš boj in naša zmaga stvar vseh nas, stvar družbe kot celote? In družba kot taka, organizirana z ZK, SZDL itd. mora prevzeti in nositi odgovornost za to. Zlasti še, ker je danes vse več pogrebov naših naprednih ljudi – ne le iz vrst borcev, ampak nasploh. Se pravi da organizacija teh pogrebnih slovesnosti ne sme biti zgolj skrb ZB namreč splošno družbeno vprašanje.

Stvar je zelo občutljiva. Ne gre le za formalnosti, ampak za ideološko opredeljevanje naših ljudi in njihovih svojcev. Res je tudi, da se navadno celoten postopek organizira po ustaljeni praksi (venec, prapor, pevci, godba itd.). Le poslovilne besede ni moč in se ne sme spraviti v kalup. To je najobčutljivejši in tudi najzahtevnejši del ceremoniala. Toda iz lastne dolgotrajne prakse lahko rečem, da ni opravičila za molk.

KARL MAKUC
KRANJ

Povišanje naročnine

O ceni »TV-15«

Po nedavni podražitvi slovenskih dnevnikov je »TV-15« bržčas če že ne najcenejši pa vsaj med najcenejšimi časniki v Sloveniji. Vsekakor hvale vredno. Žal pa verjetno ne bo mogel prenesti vse bolj vrtoglave rasti cen papirja in tiskarskih storitev ter stroškov založništva nasploh. Edina oprijemljiva rešitev za to neprijetno zagato bi bila kajpada v povišanju naročnine, oziroma povišanju cene posamezni številki tega glasila. Bralci, ki so že po tradiciji močno navezani na to glasilo, prav gotovo ne bo preveliko breme odmeriti še kak dinar ali dva več.

B. Vrhovec
Horjul

V uredništvu se še kako ubadamo s težavami katerih del omenja v pismu tudi bralec B. Vrhovec. Skupaj z našim ustanoviteljem RO ZZB NOV Slovenije iščemo možnosti za dokončno sistemsko rešitev materialnih vprašanj našega časnika. In vendar nam je uspelo letos dobiti le štirideset starih milijonov pomoči (za normalno poslovanje do konca leta bi jo potrebovali trikrat več!). Pri tem nas lahko razumete, kako zelo smo odvisni od oglasne realizacije in pred vsem od vas, drugi bralci. O podražitvi TV-15 pa letos še nismo razpravljali.

Uredništvo

Pridite na Kozjansko!

Letošnji praznik občine Šmarje pri Jelšah 9. septembra bomo proslavljali še posebej slovesno, ker je preteklo 35 let odkar je 13. SNOUB Mirka Bračiča uničila močno sovražno postojanko in osvobodila Kozje.

Vabimo borce Bračičeve brigade, borce Kozjanskega odreda in vse ostale borce in aktiviste kozjanskega okrožja, da se te slovesnosti v čimvečjem številu udeležijo.

Osrednja proslava bo v nedeljo, 9. septembra, ob 11. uri v Lesičnem na Kozjanskem.

Pripravljalni odbor

Sklic zbora borcev 4. SNOUB Matija Gubec

Odbor 4. SNOUB Matija Gubec sklicuje zbor borcev 1. 9. 1979 ob 10. uri v prosvetnem domu v Šentrupertu z običajnim dnevnim redom ter sprejetjem pravilnika o organizaciji in nalogah skupnosti borcev 4. SNOUB Matija Gubec.

Do Šentruperta je zagotovljen prevoz z avtobusom od avtobusne postaje Trebnje 1. septembra 1979 ob 8.30, 9. uri in 9.30. Zagotovljen bo tudi avtobusni prevoz iz Šentruperta v Trebnje. Iz Ljubljane do Šentruperta in nazaj pa lahko pridete tudi z lokalnim avtobusom.

Vabimo vse borce 4. SNOUB Matija Gubec, da se zbora borcev udeležijo v čimvečjem številu. Osebnih vabil ne bo.

Odbor 4. SNOUB Matija Gubec

Program prireditve na letališču Otok KS Podzemelj Metlika

SOBOTA, 8. 9. 1979

- ob 12. uri »zračni napad« na letališče in vas Otok
- ob 12.30. padalski napad na vas Otok

Letališče in vas Otok brani enote TO. Sodeluje tudi civilna zaščita. Alarm napada signalizira COA. Potrebno je pravočasno organizirati enote TO in CZ. V to akcijo lahko vključimo tudi Črnomelj s tem, da izvršimo nalet nad mestom.

Ob 20. uri bo slavnostna akademija s kulturnim programom v kulturnem domu v Metliki. Program pripravi kulturna skupnost Metlika.

NEDELJA, 9. 9. 1979

- Ob 10. uri začetek proslave na letališču Otok
- slavnostni govor
- podelitev spominskih plaket SLOS krajevnim skupnostim
- Ob 12. uri nastop modelarjev
- Od 13. do 14.30 letalski program
- Od 15. ure dalje partizanski piknik

Glede sodelovanja enot TO in CZ dne 8. 9. prosimo občinski štab TO občine Metlika, da zadevo verificira in pravočasno organizira vse potrebno za izvedbo te akcije.

Dva izleta

Mestni odbor ZZB NOV Postojna organizira dva izleta za svoje člane, in sicer 1. in 8. septembra. Obakrat bo odhod izpred Kluba upokojencev v Postojni ob 7. uri zjutraj. Prva pot bo vodila v Kočevje, kjer bodo obiskali partizanske bolnišnice in Bazo 20, druga pa v Breginj in si bodo med potjo ogledali partizansko bolnišnico Franjo.

Cena izleta, enega ali drugega, znaša 170,00 din. Prijave sprejemajo v Klubu upokojencev, ulica 1. maja 2/b, 1. nadstropje, soba 5, vsak ponedeljek in sredo od 16. do 18. ure, in sicer za prvi izlet do 27. 8., za drugi pa do 5. 9. 1979.

Ce ne bo dovolj prijavljenih, bo organizator izlet odpovedal, prijavljenim pa vrnil denar.

Mestni odbor ZZB NOV Postojna

ZAHVALA

Ob smrti našega Staneta Dežmana se zahvaljujemo vsem, ki so ga spremljali na zadnji poti, mu prinesli cvetja ter vsem za tolažilne besede.

Se enkrat vsem skupaj najlepša zahvala.

Dežmanovi

Razstave v Škofji Loki

Zbirke loškega muzeja v Škofji Loki so odprte vsak dan razen ponedeljka od 9. do 12. ure in od 14. do 17. ure. Med stalnimi zbirkami v muzeju si lahko ogledate: zgodovinsko, kulturno-zgodovinsko, etnološko, zbirko NOB, prirodoslovno ter galerijo del slikarjev – loških rojakov.

Vse tiste skupine, ki želijo vodstvo po zbirkah, se morajo predhodno javiti upravi muzeja, kajti le v tem primeru bo vodstvo zagotovljeno.

V galeriji loškega gradu si lahko ogledate razstavo grafik. Razstavlja dvanajst članov 2. grafične Groharjeve slikarske kolonije Škofja Loka 79.

Zbirka v Sorici je odprta vsako soboto od 9. do 12. ure in od 14. do 16. ure, ter vsako nedeljo od 9. do 12. ure in od 14. do 16. ure. Ostale dneve pa je možen ogled po predhodnem naročilu le za večje skupine.

Loški muzej Škofja Loka

J-linija Devetega korpusa, pozor!

Prosim vse tovariše korpusne J-linije, 9. korpusa, kurirskih postaj J1, J2, J3 in J4, da mi pošljejo svoje naslove. Radi bi namreč sklicali vse še živeče tovariše in z njihovo pomočjo zbrali potrebno gradivo o kurirskih vezah med NOB. Oglasite se na naslov Jože Kržišnik, Škofja Loka, Poljanska 42.

Iščemo podatke o Srpovi četi

Pri sestavljanju gradiva za monografijo Zapadnodolenjskega odreda (ZDO) je nastopila težava glede tako imenovane »Srpove« čete. Ker doslej zbrani material ne zadošča za celovit prikaz obstoja in delovanja te partizanske enote, prosimo za pomoč. V podporo nam bo vsak podatek. Predvsem želimo dobiti naslove borcev, ki so pripadali tej četi, da bi v stiku z njimi skušali izluščiti čim več potrebnih podatkov.

Za usmeritev k iskanemu materialu navajamo iz doslej zbranega nekaj pomembnejših okvirnih podatkov:

»Sredi septembra 1942 je sestavilo glavno poveljstvo slovenskih partizanskih čet pri Podlipoglavu posebno enoto in jo poslalo na Dolenjsko, da se vključi v Zapadnodolenjski odred. Borce je (baje) osebno zbral takratni komandant glavnega poveljstva Franc Leskošek-Luka predvsem iz vrst tistih, ki so pripadali 2. bataljonu pohorskega in 1. bataljonu savinjskega odreda. Le-ti so sredi avgusta 1942 prišli z Gorenjske v bližino Lipoglava. Poveljstvo nad četo je bilo zaupano Antonu Strahu-Srpu (r. 1922 v Sostrem). Ob prehodu čez železniško progo pod Grosupljem je padla četa v zasedo. Občutno manjše število se jih je kmalu nato zbralo in nadaljevalo pot. Samo nekaj dni nato je prišla skupina v bližino Kompolj, morda

celo na dan očiščevalnih akcij v Suhi krajini 18. septembra 1942. Od tu je šla proti Žužemberku, kamor je prišla približno 10 dni pozneje. Ze 30. septembra 1942 je bila na Brezovi rebri. Priključila se je četam ZDO, ki so tja prišla s Kočevskega. Uradno je bila vključena v 2. bataljon ZDO, ki ga je vodil Avguštin Vovk-Jurče. Takrat ji je bilo določeno operacijsko območje v prostoru od Brezove rebri do Dolenjskih Toplic. Številčno je bila zelo šibka, vendar dobro oborožena. Dne 24. oktobra 1942 je opravila četa zelo uspešno akcijo na italijansko patruljo na železniški progi med postajama Kandija in Birčna vas. Takrat je padel komandir Srp. Maloštevilno moštvo čete so nato vključili v 1. četo 2. bataljona ZDO. Poveljstvo nad tako organizirano četo je prevzel Avgust Pogačnik-Gustelj. Za pravilen in zadosten prikaz te enote so prav gotovo še potrebni popravki in dopolnilni podatki. Te pričakujemo od vsakega, ki o tem kaj ve. Vsem, ki nam bodo pomagali, se že vnaprej iskreno zahvaljujemo.

Pismene ali ustmene opise, podatke in naslove pošljite na naslov: Jože Lukšič, tajnik odbora ZDO 61000 Ljubljana Tugomerjeva 2 tel. 557-073

O Urški Zatler

Naša organizacija razpolaga z bolj skopimi podatki o revolucionarni poti v mladih letih, to pa je vse do leta 1943. O napredni dejavnosti Urške Zatler, doma v vasi Kleče poleg Ljubljane, vemo le, da je bila tovarniška delavka in se je z napredno inteligenco povezala zelo zgodaj, že leta 1924. Poslali so jo za 4 leta v Moskvo na telegrafsko šolo. Delala je v CK KPJ pri tovarišu Titu v Zagrebu in v centralni tehniki za CK KPS. Bila je instruktoria radiotelegrafskega tečaja v Dolomitih 1942. leta. Nazadnje je vzdrževala radiotelegrafsko vezo od 1943–1944 z vrhovnim štabom NOV in POJ in Moskvo v enem zaselku pred Rigljem pri Dolenjskih Toplicah, kjer je v septembru 1944 padla pod belogardističnimi kroglami.

Urška Zatler praznuje letos svoj 75. rojstni dan, in ker se naša krajevna skupnost in pa DPO imenujejo po njej, bi bila naša organizacija ZZB NOV vesela vseh dopolnilnih podatkov.

Našo organizacijo, kakor tudi širšo javnost, bi zelo zanimal nadvse zanimiv in zgodovinski podatek, ki tiči nekeje v temi, kdo je vzpostavil prvo zvezo s Kominternom v Moskvi? Je bila to mogoče Urška Zatler ali tovariš Kreačič?

Zelo dobro se zavedamo, da je vsako poizvedovanje, iskanje po arhivih dopolnilno delo tovarišev, ki jih je malo, a tudi čas je že odmaknjen.

Za morebitni prispevek se organizacija ZZB NOV iskreno zahvaljuje.

Odbor ZZB NOV Urške Zatler

Iščem nekdanjega intendanta Damjana

Rada bi našla sled za nekdanjim intendantom rekejskega sektorja 9. korpusa, tovarišem Damjanom. Doma je bil iz Pulja. Baje se sedaj nahaja nekeje v Ljubljani. Verjetno se še spominja 20. decembra 1944. Želim, da se oglasi na naslov: Zora Cuderman, Vrhpolje 36, Vipava.

Irena, oglasi se!

Z Ireno Rome-Francelj sva bili skupaj nekeje na Notranjskem leta 1944/45. Spomni se, Irena, takrat si mi dala svojo fotografijo in naslov iz Ljubljane, Hrenova ulica. Ti si bila odrasla partizanka; jaz pa še deklica enajstih let. Že dolgo te iščem, toda brez uspeha. Rada bi te zopet videla. Javi se mi, prosim!

Albina Burnik-Bundalo
Tomšičeva 91, 64270 Jesenice

Pridite v Rut!

Preživele borce Severnoprimskega odreda, borce drugih partizanskih enot, ki so se med NOB borili na območju občine Tolmin, svojce padlih, aktiviste OF, mladino in vse ostalo prebivalstvo vabimo na partizansko slavlje, ki bo 9. 9. 1979 ob 10. uri v znani partizanski vasi Rut – Grant.

Odkrili bodo grobnico znanim in neznanim borcem NOB, odbor borcev Severnoprimskega odreda NOV pa razvije prapor odreda.

Istega dne ob 10. uri bo otvoritev obnovljene in asfaltirane ceste Koritnica do Ruta in sicer v vasi Koritnica pri Grahovem.

Po glavni proslavi v Rutu sledi partizansko srečanje. Borce Svernoprimskega odreda prosimo, da pridejo na zbor, po možnosti v uniformah in z odlikovanji.

Za udeležence, ki bodo prišli z vlakom, ki pripeljeta z Gorenjske in iz Nove Gorice okrog 8 ure na železniško postajo Grahovo ob Bači, je zagotovljen prevoz do slavnostnega prostora. Nasvidenje v Rutu!

Pripravljalni odbor

Iščem fotografijo z ladje

Leta 1945. ko smo se vračali iz Barija v Italijo z ladjo »Ljubljana« v Split, nas je nekdo fotografiral. Menda je bila ta fotografija razstavljena v Ljubljani. Rada bi jo našla in prav tako ime fotografa.

Prosim vsakega, ki je bil na ladji ali ve za ime tega tovariša, naj mi pošlje njegov naslov.

Albina Bundalo
Tomšičeva 91, 64270 Jesenice

4

Vlado Habjan:

Usoda Krvavičnikovih pobov

Če spet povzamemo po sestavku Lojzeta Požuna, se nam razpleta štrana. »...Čmedtem je Hrovat čakal pri Kudrovih. Trboveljska in zagorska skupina sta se vsaka iz svoje strani približali domačiji in obstali v primerni razdalji. Ker o Tonetu Vratnarju in Lojzetu Ribiču ni bilo nobenega sledu, so nemški poveljniki prišli vprašat enega sinov Kudra, če je pri njih kak tuj človek. Zatrdil jim je, da ni nikogar... V resnici pa je ta takoj, ko je opazil prihajati Nemce iz gozda, potisnil Hrovata skozi podna vrata iz sobe v klet. Poskril je tudi njegovo opremo.

Med natančno preiskavo so Nemci poleg Hrovata odkrili v sobi tudi majhen kovček z ženskim perilom. Po oznakah na perilu so takoj ugotovili, da gre za znano aktivistko Tončko Čečevo. Po daljšem trdovratnem zanikanju je eden Kudrov priznal, da je Čečeva nekajkrat prespala v hiši.

Na vso nesrečo so pri Krvavičnikovih naleteli tudi na skojevca Dušana Krena, bivšega frizerskega vajenca pri Josipu Vranešiču v Trbovljah, ki je že v začetku julija odšel v partizane. Kot pastir pri Jožetu Novaku (v Kleku) je bil določen za vzdrževanje zveze med Revirsko četo in trboveljsko dolinsko organizacijo.

Nemci so po Hrovatovih izjavah vedeli, da je prav on pomagal skriti pri Sv. Marku pridobljeno razstrelivo v bližini Šentlenarda. Prisilili so ga, da jih je odpeljal proti Krvavici, ali na koto 972. Tam so približno štiristo metrov pod vrhom našli v težko dostopni votlini zaboj in v njem devet kilogramov kamnokit-amonala in zažigalne vrvice. Torej vse, kar je še ostalo po razstrelitvi ceste v Bevkem, – v okviru prvega napada na Zagorje v noči od 9. na 10. avgust 1941.

Tragedijo bratov Kudrov-Krvavičnikovih je v prijavi takoj po vojni takole opisala njihova oslepela mati:

Usodnega dne se je že zarana pojavilo pri nas v Šentlenardu veliko nemških policistov in vojakov. Menda so prišli iz Trbovelj. Stopila sem ravno iz hleva, ko so se zgnzeli pred hišo. Šla sem bliže. Nek policist me je pograbil in z mesta odpeljal v sobo, kjer sem ostala sama.

Slišala sem njihovo kričanje in hrup po hiši, bilo je čuti, kakor če bi nekoga pretepavali. Zaradi starosti zelo slabo vidim, saj sem rojena 1868. leta in zato nisem pri prihodu mogla razločiti, kdo vse je prišel k nam. Od mojih sinov so bili doma: Franc, Anton in Stanko. Najstarejši fant Ciril je ta dan delal na Sveti planini (Partizanskem vrhu). Sin Alojz pa je peljal les v Zagorje. In zato ga policija ni dobila...

Po tem dogodku je Alojz pobegnil najprej k sosedu Drnovšku, pri Zajcu po domače. Nekaj dni se je tudi zadrževal pri sorodnikih Križnikovih, po domače Letejevih v gorskih Lokah. Potem je dobil zveze in je odšel v Ljubljano. Govorili so, da je nekam odšel, pa spet drugi, da ne. Pogrešamo ga, a do zdaj o njem ničesar ne vem. Gotovo je tudi on mrtev. In tako sem izgubila pet sinov.

Vse premoženje: posestvo, hišo, živino, vse kar smo imeli, nam je bilo zaplenjeno. Čez slabo leto, 4. avgusta 1942 so prišli še po mene in me odpeljali v zapore v Celje. Od tam so me čez pet dni zavlekli v taborišče Tann na Bavarskem, kjer sem bila do 4. avgusta 1944. Med potjo v lager sem na postaji padla in si zlomila nogo. V taborišču pa tako veste, kako so ravnali z nami.

Ko sem se vrnila, sem našla razdejanje in prazne stene. Moje edino upanje je moj poslednji otrok, moj šesti sin Leon, ki je ob zlomu stare Jugoslavije prišel v nemško ujetništvo. Pozneje je šel k partizanom. Ni se še vrnil domov, je pa živ, kot sem izvedela... Kaj več pa bo povedal še naš sosed Jernej Turnšek, po domače Tomažovec; tudi on je takrat trpel.

»Dne 4. septembra okrog desetih je prišel k nam neki nemški orožnik s policijskim psom. Z njim sta bila kot tolmača Franc Arhar, rudniški gozdar z lovsko puško in Stefan Bartolj, rudniški upokojenec, oba iz Trbovelj. S seboj so vodili Franca Kudra. Orožnik je opravil pri meni hišno preiskavo. Arhar in Bartolj pa sta zunaj stražila Kudra in mene. Po preiskavi sem moral h Krvavičnikovim. Med potjo me je Franc Kuder prosil za cigareto. Dal sem mu jo in tedaj je Arhar rekel:

»Za vaju je nevarno, ne smeta govoriti, bosta takoj ustreljena!« Pri Kudrovi hiši je bilo okrog trideset vojakov z nekim poročnikom. Ta je bil majhne, suhe postave, star okrog petindvajset let in se ni dosti menil za to, kar se dogaja. Bila pa sta tam tudi dva gestapovca. Prvi je bil star okrog trideset let, črne polti, močne postave, drugi pa suh, malo upognjen, star okoli dvajset let; ljudje so rekli, da se je pisal Kramberger. Oba gestapovca sta bila Slovenca. Kramberger je jedel hruške in pri tem metal ogризke meni v obraz in me med drugim zmerjal:

– Same svinje ste!... Vse bi postrelil!... Vi greste z nami, ker niste naznanili komunistov!

Med njimi je bil tudi Franc Hrovat, čevljar, sin rudarja iz Trbovelj. Kolikor vem je bil prej partizan, od tam pa je pobegnil in postal gestapovsko orodje. Alojz Kuder, edini Krvavičnikovih, ki se je z begom v Ljubljano rešil, mi je pred odhodom rekel, da je prav ta vsega kriv. Takrat je bil slabih dvajset let star. Kot partizan se je pri Krvavičnikovih večkrat zadrževal. Tako tudi nekaj dni pred aretacijo bratov Kudrov. Obleko, ki jo je dotlej hranil pri njih, pa je vzel s seboj. Mislim, da je on glavni krivec, ki je naznanil brate, da imajo skrito orožje in municijo. Ko sem prišel jaz k sosedovim, so pri njih že končali s preiskavo. Našli so samo en bajonet, v hribu Krvavice pa okoli dvajset kilogramov smodnika. Govorili so še o dvajsetih vojaških puškah. To je Franc Hrovat menda izvedel od Dušana Krena, hlapčiča pri Jožetu Novaku s Kleka. Dušana Krena so prav tako zaprli in je bil nato skupaj s Stankom Kudrom v Trbovljah ustreljen.

Štefan Bartolj in desetina vojakov je odgnala brate Kudre: Franca, Antona, Stanka, pa mene in Hrovata s seboj v Loke nad Taborom. Z Lok so nas z avtom odpeljali v Trbovlje. Ostali pa so šli k nogam čez Sveto planino. Spotoma so vzeli s seboj še Cirila Kudra, ki je delal pri mežnarju Adamiču na Partizanskem vrhu. Odpeljali so tudi Jožeta Novaka, posestnika s Kleka. Hkrati je bil tudi lastnik samotne parne in stalne javke pri Gornjem Tomažovcu na vrheh.

Brate Kuder so že na domu hudo pretepali. To so mi v zaporu sami pripovedovali. Jaz tega nisem videl. Gotovo so jih pretepali preden so mene prignali k sosedovim. Videl sem bil Antona Kudra, ki je bil od udarcev ves črn po životu. A Ciril je povedal, da so ga na Partizanskem vrhu vrgli po mežnarijskih kamnitih stopnicah.

Za samega sebe je ostareli Tomažovec takole zaključeval:

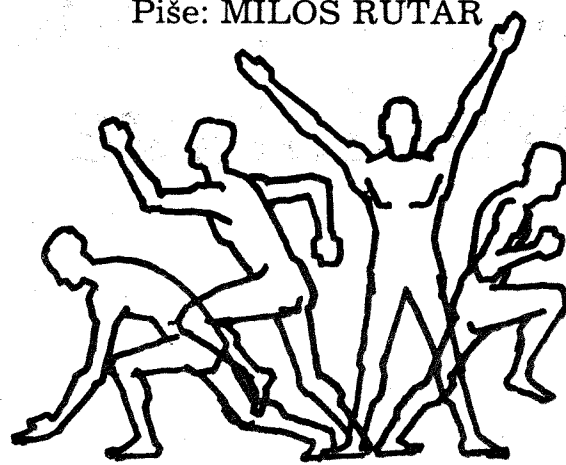
»Jaz sem moral v zapor, ker kot sosed nisem naznanil, da pobje skrivajo orožje in municijo. Zaprt sem bil dober mesec v Trbovljah, do 10. oktobra. Na to so me pustili domov na (gornje) Loke hišna št. 44.«

V tem času okoli 2. oktobra so prehodno zaprli tudi oddaljenega sosedu Pošebala, ki se je pisal Andrej Zakonjšek. V bližini Pošebala je holmec Cvikl, še bolj pa skrivna skalna duplina Dugana pri kmetiji Jamski, kjer se je po 12. avgustu zadrževala Revirska četa. Ob kmetu Pošebalu se odpira veriga nadaljevanih preganjanj na Vrheh, čeprav se je Pošebal vrnil – prvič – iz zapora pred Jernejem Turnškon p. d. Tomažovcem.

(Se nadaljuje)

Borci in rekre- acija

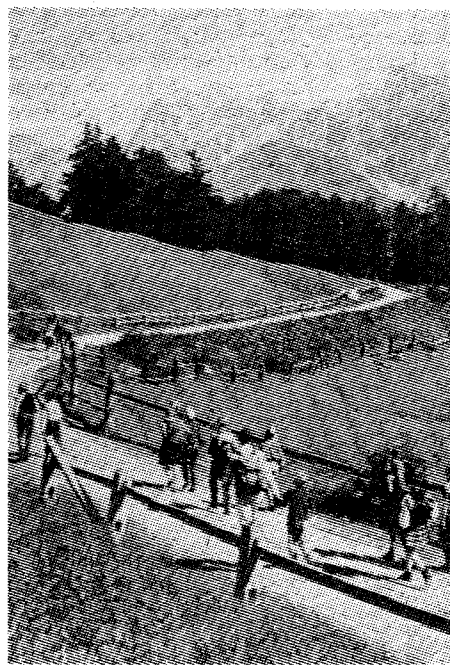
Piše: MILOŠ RUTAR

Kaj je rekreacija?

Kaj je rekreacija? To je aktivnost, ki telesno, socialno in psihično bogati, sprošča in obnavlja človeka, ga oblikuje in ohranja kot aktivno osebnost. To je aktivni počitek, razvedrilo, zdravilo, ki delno zajezi in upočasni staranje. Rekreacija je v današnjem modernem življenju, življenju v avtomobilu, ob celodnevem delu in televizijskih sprejemnikih, življenjska potreba in nujnost, tako za mladega kot za starejšega človeka.

Kakšni so cilji rekreacije pri starejših? Če smo aktivni in če se rekreiramo, utrjujemo organizem pred različnimi boleznimi, ohranjamo vitalnost in razpoloženje, blaži se življenjska naglica, sprošča utrujenost, širijo se poznanstva in krepi tovarištvo, uravnava se ravnovesje med psihično in telesno energijo. Ob rekreaciji imamo občutek zadovoljstva in vedrosti, ki jo daje družba, in če jo preživljamo v krogu svoje družine, seznanjamo svoje otroke in vnuke tudi z lepoto narave. Mar to ni prijetno?

Strokovnjaki in raziskovalci seveda svariijo pred pretiravanjem: »Stari ljudje, ki imajo organizem tako naravnan, da varčujejo z gorivom, živijo dlje... intenzivna energetska izmenjava krajša, počasna pa podaljšuje življenje.« Nemška televizija je, na primer, pred kratkim in med približno dvajset tisoč prispelimi predlogi, nagradila naslednjega: »Ne kadi, pij zmerno, veliko teci in ne bodi požrešen!«

Prve znake staranja pa občutimo že po štiridesetem, petinštiridesetem letu, ko postajajo mišice, hrustanec in vezno tkivo manj gibljivi, utrujeni in atrofirajo. Mnogi krepko pridobijo na teži in če dalj časa stojijo ali hodijo, jih bolijo kolena in noge. Znam je tudi rek, »da nobena znanost in no-

beno zdravilo ne pomaga tako kot aktivnost... človek se mora samo potruditi, dobro spotiti, ker samo funkcija ohranja in napaja organizem«.

In kaj piše in priporoča prof. Drago Ulaga za rekreacijo starejših? Priporočljive so naslednje telesne vaje: hoja po gozdu in tek v naravi, izleti v planine, vsakodnevno jutranje raztezanje in vaje pri odprtem oknu. Nič manj balinanje, plavanje, lov in ribolov, kegljanje, strelstvo, smučanje (ob žičnicah, hoja in teki ter turno smučanje), tenis in tudi delo na vikendu, gobarjanje, vrtničkarstvo in druga domača opravila. Vse to izredno učinkovito vpliva na starejši človeški organizem. Torej: upokojitev nikakor ne sme biti začetek brezdelja, začetek praznega življenja. Nasprotno! To je obdobje, ko mora človek nameniti pozornost dejavnostim, ki so mu najbolj pri srcu, za katere ima posebno veselje. Seveda raziskovalci in strokovnjaki, kot smo že omenili, se posebej svariijo pred pretiravanjem in priporočajo lažje, dolgo trajnejše telesne vaje. Upoštevati je treba zdravstveno stanje in osebno počutje. Če imaš temperaturo – ne smeš na lov, če se slabo počutiš – prekini kolesarjenje in kegljanje, ne pretiravaj v teku na smučeh in v tenisu. Ob delu na vikendu, vrtu in nabiranju gob se rade pojavijo bolečine v križu in hrbtenici, zato se vsakih dvajset minut vzravajte, dvignite glavo, napolnite prsni koš s kisikom, napravite nekaj telesnih vaj in delo bo prijetnejše, učinek večji.

Ko se boste odločili, da začnete z redno rekreacijo, se spomnite, s kakšnimi problemi so se udeleženci narodnoosvobodilnega boja srečevali v življenju. Eden najbolj kritičnih trenutkov v življenju je prav gotovo upokojitev. To je izredno pomemben dogodek, prelomnica. Vemo, da ni bilo malo primerov, ko so se borci zaradi posebnih okoliščin predčasno upokojili in prenekateri se niso znašli v novem položaju. Ni jih malo, ki jih je upokojitev težko prizadela, prišla je kot »strela z jasne neba«.

Kriza je trajala tudi dve do tri leta. Mnogi so le ubrali pravo pot: si našli honorarno zaposlitev, začeli delovati v družbenopolitičnih organizacijah, včlanili so se v ribiška in lovska društva, v planinska društva. Pozimi so smučali, poleti balinali in kegljali, našli so si družbo svojih vrstnikov. Življenje je postalo pestrejše, družabno. Mladi upokojenci niso imeli več občutka odrinjenosti, našli so sebe; postali so spet aktivni člani naše družbe in mnogo osebnih problemov je izginilo čez noč.

Torej: delo in tudi rekreacija sta storila svoje.

**Prihodnjič:
KAKO BOMO PREŽIVELI
DOPUST NA MORJU?**

Spomini skojevke Branislave

»Misel na svobodo je bila v nas močnejša kot okupatorjevo nasilje«

Pogovarjali smo se z Branislavo Leskovec, ki se je rodila v Hrastenicah pri Polhovem Gradcu. Ugotovili smo namreč, da je bila med mladimi, ki niso bili borci v vojaških enotah, prva, ki je bila sprejeta v SKOJ na našem področju. Njen dekliski priimek je Glavič. Zdaj stanuje v Ljubljani, Jamova 64. In tako smo jo povabili medse. Rada se je odzvala naši prošnji in pogovor z njo smo zapisali tudi v TV-15.

Ob začetku vojne je bila še zelo mlada, vendar je že okusila vso resnost življenja. Domačijo so jim v stari Jugoslaviji prodali in potem je družina živela v starem domu – kot najemnik. Še huje je bilo, ko je umrla mama.

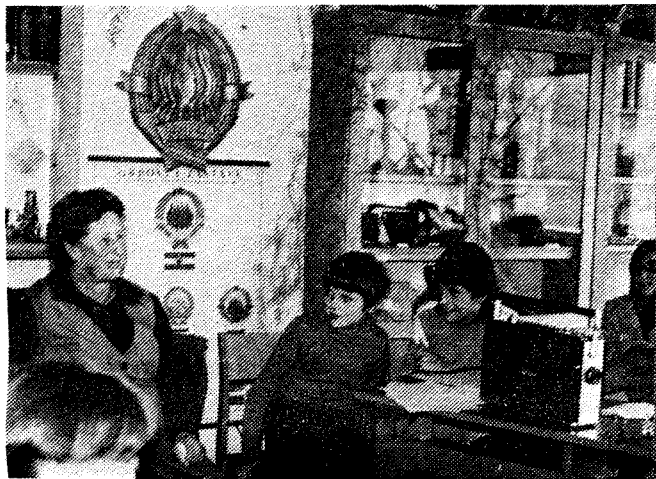
Za organizacijo SKOJ je tovarišica Branislava zvedela med vojno. Borci so prinašali razne brošure, na sestankih je poslušala predavanja in se tako seznavala s cilji in delom te mladinske revolucionarne organizacije. Članica SKOJ je postala decembra 1943. Sprejem je bil v njihovi domači hiši na Hrastenicah. Takrat so v SKOJ sprejeli še dva partizana. Izkaznice ni dobila, vendar ji je takrat največ pomenilo partizansko zaupanje.

»Bil je to tih sprejem,« se spominja teh dni.

Aprila 1944 se je priključila skojevcem v Babni gori, ki jih je organiziral sekretar rajonskega komiteja KPS Dobrova Kmetič Kocijan-Edvard Eržen. Sekretarka je bila Ivka Galič. Dobivali so razne zadolžitve, raznašali Poročevalca, razne letake, zbirali informacije o

gibanju sovražnika, zbirali hrano, obleko, zdravila, cigarete in celo denar za partizane. Največ so dajali kmetje. Vse delo so opravljali ilegalno. Da organizacija obstaja, so skojevci dokazovali s posa-

dnevi. Kako prijetno je bilo na partizanskih mitingih. Največkrat so jih imeli pri Babčerjevih ali pri Zdešarjevih v Babni gori, pri njih doma, pa tudi pri Kelnaču v Gaberju. Marca 1943 so belogar-

Takole smo se aprila 1979 pogovarjali s tovarišico Branislavo

meznimi akcijami in tako vznemirjali sovražnika.

Spominja se, kako je neko nedeljo, po belogardistični hajki – trosila letake, ki jih je imela privedane na podplatih čevljev.

Naloge je dobivala od sekretarke, in njej je tudi poročala o delu. Vse skojevce iz Babne gore je dobro poznala. Sestanke so imeli vedno nad Kosmulom, zatočišče jim je bila košata smreka. Sestanki so bili dogovorjeni vnaprej, navadno so jih imeli po vsaki akciji.

Med narodnoosvobodilnim bojem je bilo velikokrat hudo. Bili so težki, a tudi nepopisno lepi

disti in Italijani, bilo je ob znani hajki v Belški grapi, pri njih doma vse pregledali in pobrali. Nekdo jih je opozoril na partizansko usnjarno, a je niso dobili. Aprila 1943 so bili ponovno izdani. Takrat so dobrovski belogardisti pretaknili vse do zadnjega kotička in odkrili tudi kraj, kjer so oleandri pokrivali skrito usnjarno. Odpeljali so cel voz kož. Tudi hišo so požgali. Branislavo so postavili pred zid in zahtevali, da takoj pove, kje imajo usnjari bunker. Ni jim povedala, čeprav so ji grozili z ustrelitvijo! V bunkerju, ki je bil ob vodi, med jeseni, je bila prvič takoj po vojni. Še vedno so bile notri

odeje. Vedela je za prostor nad bunkerjem. Kasneje je zvedela, da je bil v bunkerju en sam usnjari in obveščevalec, ki so mu rekli »hruševski Jaka«.

Ko so hišo požgali, je Branislava ostala brez vsega; pomagali so ji dobri ljudje, dobila je tudi partizansko podporo.

Potem se je zatekla k sestri v Dvor, z delom pa ni prenehala. Prvič so jo belogardisti zaprli leta 1943, jo izpustili in junija 1944 se je že spet znašla v polhograjskem zaporu. Tretjič so jo aretirali leta 1944. Pretepali so jo in mučili, da bi zvedeli za partizanske bunkerje. Nato so jo prepeljali v ljubljanske zapore. Bila je tako pretepena, da so jo morali dati za teden dni v bolnišnico. Iz policijskih zaporov v Ljubljani so jo prepeljali v Ribnico, nato v Žlebič, kjer je v barakah – zaporih tudi dočakala svobodo.

Največje zadovoljstvo je občutila, ko na zaslišanju, kljub udarcem, ni izdajala. »Misel na svobodo je bila v nas močnejša kot okupatorjevo nasilje!« je rekla tovarišica Branislava Leskovec.

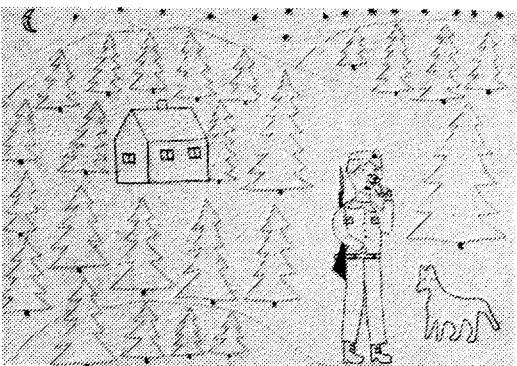
Še smo se pogovarjali. Tudi o svobodi. Kako je pomagala graditi porušeno domovino. Delali so z nič manjšim navdušenjem. Bili so skojevci in pripravljeni, če bi bilo potrebno, tudi za svobodno domovino, žrtvovati življenje.

ČLANI
ZGODOVINSKEGA
KROŽKA
Osnovna šola
»Dolomitski odred«
Polhov Gradec

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Čestitka našim graničarjem

Kristina Pavlovič iz Župeče vasi pri Cerkljah ob Krki je narisala tole risbico:

Pa to še ni vse! Napisala je tudi tole:
– Čestitam našim graničarjem, ki zvesto varujejo našo domovino. To so zares zvesti čuvarji naših meja. Mi, kar nas je mladih, smo jim za to hvaležni. (Tako je prav. Domovina je samo ena, draga Kristina, in naša je še posebno lepa. Prepričana sem tudi, da bi jim, če bi bilo potrebno, priskočili tudi na pomoč. Kajne?)
Ne samo Kristina, takšna je vsa naša mladost.

Milena

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Partizanski kurir

Moj stari ata je bil kurir 9. korpusa.

Ko je nekega dne prišel iz Trnovskega gozda preko Čavna na tamkajšnjo gmajno, je padel v nemško zasedo. Nemci so ga ujeli in vodili proti Gojačam. Malo pred vasjo je začel teči. Nemci so streljali za njim in ga ranili v ramo. Ker je tekel skozi vas, so mislili, da se je skril in so preiskali vse hiše v vasi. On pa je bil medtem že blizu Vrtovine. Tu se je zaradi izgube krvi onesvestil. Imel je srečo, da ga je našel vaščan. Skrili so ga in mu nudili prvo pomoč. Tudi pošto, ki jo je nosil, je prinesel nedotaknjeno, čeprav prepojeno s krvjo.

MATJAŽ KERKOČ
Osnovna šola »Drago Bajc« Vipava

Obrambni dan v Laškem

Zvedeli smo, da bomo imeli obrambni dan. Naročili so nam, da moramo v soboto prinesiti s seboj žlico in skodelico.

Ob 7.30 smo se zbrali na dvorišču. Po zvočniku so nam povedali, kako in kam in tudi to, da je komandant naše čete Mitja. Jaz sem bila bolničarka. Šli smo skozi Laško in kmalu zavili na stransko pot. Hodili smo po strmih hribu. Nismo vedeli, kam gremo, saj je bila to vojna skrivnost. Bilo je zanimivo in marsikaj smo se naučili. V podružnični šoli Reka smo dobili partizanski golaž in poslušali predavanje o teritorialni obrambi. Na tabli je bila narisana Reka z okolico. Predavatelj je rekel, da bi hodili v šolo na Reko – če bi bila vojna.

Takšen je bil naš obrambni dan! Srečna sem, ker živimo v miru in za ta mir se bom borila.

MARJETKA JAZBEC
Osnovna šola »Primož Trubar« Laško

3.8.79
Kranjska gora, 810 m
Hotel Kompas
Pozdravi danu tople planinske
poročane z dopustniškega
pokovanja po našem gostem
svetu.

Alenka

Foto: Mojca 131

27. 7. 79
Lepo vas pozdravljam
s počitnic na otoku
Dagv.

Aleš Močnik, nov. krožek
OŠ. JPV - Koper

NOVALJA

UPRAVA, VEŠNICE, ZARJE

Lepo je biti svoboden

Gusti Ramšak-Brest

Koprivna. Nekdanja partizanska vas. Precej nas je bilo, ki smo se zbrali pri Kebrovem Janezu: Ožbi, Silvester, Janez, Gusti... sami kurirji. Gusti pripoveduje svojo življenjsko zgodbo.

Ni dolgo tega, ko je prišel iz bolnišnice. Posledice vojne se mu niso izognile. V gubah njegovega obraza so zapisana leta trpljenja. Pa vendar je tega dne dobro razpoložen. Kako bi ne bil, saj je med nekdanjimi borci, tovariši.

Vemo, da se je rodil leta 1920. Da bi se lahko bajtarski sin izučil poklica v stari Jugoslaviji, je bilo malo možnosti. Toda, kadar ima človek pridne roke in veliko volje, lahko tudi kot samouk precej doseže. Gusti je postal odličen mizar in kolar, saj so ga po teh veščinah poznali daleč naokrog.

»... S partizani sem začel sodelovati leta 1942. Sredi tistega leta sta se pri meni oglasila partizana Rudi Aram in Ludvik Zajc. Še istega leta sta padla pod streli nemških orožnikov v gostilni pri Stularju v Črni, kjer je danes pošta. Tisto srečanje sploh ni bilo tako nepomembno. Govorili smo o revoluciji, o boju proti sovražniku in o svobodi. Še iste jeseni so začeli partizani s prvimi akcijami proti domačim izdajalcem.

Bilo je januarja leta 1943. Pri kmetu Silvestru v Ludranskem vrhu je Pavle Žavcer-Matjaž organiziral miting. Na njem sem raztegoval harmoniko. Bil je to program, ki ga ni mogoče pozabiti.

Gusti je pripovedoval počasi, kot da bi se bal, da bo kaj pomembnega izpustil iz pripovedi. Govoril je o tem, kako je zbiral podatke o pohodih nemške policije pa o tem, kje so bile zasede, kako je sovražnik oborožen... Zaupano mu je bilo, da je fotografiral posamezne skupine partizanov. Bilo je to v letu 1944. Precej fotografij je odstopil muzeju v Slovenjem Gradcu.

»Razvijanje filmov v takratnih pogojih ni bilo enostavno. Predvsem je

bilo treba upoštevati tajnost. Filme sem razvijal v kletih z baterijo, ker ni bilo elektrike. Človek se je moral pač znajti.

V času, ko je bila osvobodjena Zgornja Savinjska dolina, sem bil v štabu 5. relejnega sektorja za Koroško. Nahajal se je pri kmetu Pečovniku v Lučah. Tudi tu smo večkrat prirejali mitinge, na katerih sem igral na harmoniko. Pozneje, ko so decembra 1944 Nemci ponovno zasedli to dolino, sem bil premeščen z nekaterimi kolegi v Bistvo. Naš komandir je bil tovariš Rafael. Ožji štab se je preselil v Koprivno. V tisti decembrski ofenzivi so bile za nekaj časa prekinjene vse zveze. Spominjam se, da smo bili takrat v neki uti iz ljubja, in sicer pod Raduho. Do nje smo hodili po vodi, da ne bi puščali za seboj sledov.

Po novem letu smo si pripravili kurirsko postajo v Režiji. Tudi tja smo hodili po vodi. Ko nas je obiskal komandant druge relejne linije, tovariš Petja, smo vzpostavili prvo zvezo z neko kurirsko postajo na Koroškem. Javka je bila tik nad Lipševim mlinom. V to kurirsko postajo so v začetku leta 1945 pribežali ranjenci iz bolnišnice B-11. Bolnišnica je bila namreč izdana. Na srečo pa so se ranjenci še pravočasno umaknili.

V začetku leta 1945 je dobil Brest (Gustijevo partizansko ime) nalogo, da vzpostavi zvezo z vojaško postajo v Raduhi. Vse ostale zveze v Savinjski dolini so bile prekinjene. Toda med potjo v Raduho je padel pri Ratihu v nemško zasedo.

»Zvezanega kot najhujšega zločinca so me odgnali v Črno. Na žandarmeriji so me zasliševali vso noč. Dva policista sta me tepla z gumijevko, ne da bi pazila, kam so padali udarci. Na koncu pa mi je ostal prijeten občutek, da nisem ničesar izdal.

Naslednjega dne so me odpeljali v gestapovski zapor v Dravograd. Po zaslišanju me je gestapovec, po rodu je bil Čeh, na hodniku premlatil, da še dolgo za tem nisem mogel odpreti oči. Grobo me je sezul in slekel ter golega pahnul na beton v temnico. Tako sem preživel štiri dni.

Po tistem, ko sem prišel na hodnik, sem se moral hitro bleči. Še danes ne vem, kako mi je to uspelo tako zmrznjenemu in strtemu od bolečin. Čez čas so vrgli pred mene porcijo mrzlega krompirja rekoč: »Požri, banditski pes!« Zapornike, razvrščene po hodniku, so začeli klicati po imenih. Tudi mene. Odgnali so nas na železniško postajo, strpali v živinske vagone ter nas močno zastražene odpeljali v Celovec. Mišlim, da nas je bilo v takšnih gestapovskih zaporih 85.

Šestega februarja 1945 so nas prignali v Dachau. Strpali so nas v veliko kopalnico, postrigli in po vsem telesu premazali z neko rjavo tekočino, ki je bila podobna lizolu. Vražje nas je peklo. Po tistem so nas odvlekli na taboriščno dvorišče. Oštevilčili so nas. Jaz sem postal številka 146446. Od tam smo morali v karanteno v blok 19. V sobah smo bili nagneteni kot šibice v škatli. Po nekaj dneh sem bil premeščen v četrto sobo triindvajsetega bloka. Tudi tam ni bilo nič boljše. Smrt je neusmiljeno kosila, razsajala sta tifus in griža. Vsak dan je umrlo ogromno ljudi. Pogosto si se zbudil ob mrliču.

Pa kaj bi opisoval podrobnosti trpljenja v taborišču. O tem je bilo že veliko napisanega. In vendar se zdi, da o teh grozotah ne bo nikoli dovolj povedanega. Kadar razmišljam o tistih časih, se mi jeziho lasje. Naj vam povem – ko so nas 27. aprila 1945 v Dachau osvobodili Američani, sem tehtal 38 kilogramov. S skrajnimi naporami sem se obdržal na nogah. Domov sem se vrnil 12. junija s prvim transportom. V njem je bilo 56 tovarnjakov, okrašenih z jugoslovanskimi zastavami.

Prihod v Ljubljano mi je pomenil novo rojstvo. Le zakaj bi me bilo sram povedati, da sem jokal kot otrok. Biti živ in svoboden...

V Koprivni je noč. Sedimo in se pomenkujemo. Zdaj pripoveduje Janez, potlej bo govoril Ožbi... So stvari, ki ne bodo nikoli do kraja povedane.

Ignac Zdovec

Vemo, samo...

Ljubiša Djokić, kmet iz Gornje Crnelove v Semberiji:

– Vprašate me za skupni dohodek? Malo je zaživel! Še prevladujejo tržni odnosi. Vemo, koliko stane liter mleka, ko se ga proda v sladoledu, vemo pa tudi, koliko na odkupni postaji v Crnelovu. Samo, kako naj si priborimo udeležbo v skupnem dohodku industrije sladoleda pri tolikih posrednikih?

SVIJET – 13. julija 1979

Sobote za stabilizacijo

Ze prve dni, to je od marca 1973, je bila v konfekciji »Obedska bara« v Obrežu, sprejeta neka odločitev. In ta odločitev velja še danes. Odločili so se, da vse sobote delajo za stabilizacijo kolektiva. To je postalo pravilo, nič se ni spremenilo, a minilo je šest let in pol. Vse sobote se ve: ni počitka.

To je velik primer tega malega kolektiva! V njem mesečno poprečno zasluži 3400 dinarjev, kar sodi v sam vrh tekstilne veje v Jugoslaviji. »Sobote za stabilizacijo« je akcija, ki je še kako prispevala k gospodarski stabilnosti kolektiva. Za sobote delavkam izplačajo del osebnega dohodka, ustvarjeni dohodek pa gre v sklad za stabilizacijo.

V »Obedskoj bari« so potrdili, da stabilizacijo ne razumejo samo kot akcijo, marveč kot stalni proces. Kar se tiče rezultatov, so tu. Tako krepijo sklade in z njimi se vztrajno viša tudi standard delovnih ljudi, zaposlenih v tem delovnem kolektivu.

DNEVNIK – 12. avgusta 1979

Vi ste prihodnost Jugoslavije

V Baru, kjer teče letošnja največja zvezna mladinska delovna akcija »Bratstvo – enotnost 79«, so mi v štabu pokazali nenavadno pismo, ki so ga dobili iz Združenih držav Amerike. Pišeta jim Mike Rampey in Genny Brush, ki sta tukaj delala v prvi izmeni kot brigadirja mladinske delovne brigade iz Zagreba. Del pisma se glasi takole:

– Sprejeli sta nas ne samo kot tujce oziroma Amerikanca, marveč kot osebi, posebni osebnosti – Mika in Gennyja. Zaradi tega se vam zahvaljujemo. Niste mogli biti bolj odprti in bolj prijateljsko razpoloženi. Za nas sta bili tudi neverjetna vaša volja do dela in vaša domovinska čustva. Vi ste prihodnost Jugoslavije. Če je vsa mladost lahko takšna, kakršni ste bili vi, potem ima Jugoslavija bogato prihodnost. V to verjamemo s srcem in vas zato še bolj spoštujemo. Čas, ki smo ga preživeli z vami, je bil za nas ena najboljših življenjskih izkušenj...

Vidite, kaj so naše delovne akcije! Tujci so jih lepo ocenili.

MLADOST – 10. avgusta 1979

Vsak četrti zaposleni Jugoslovan – član ZK

Najnovejši podatki in analize o gibanju članstva v Zvezi komunistov Jugoslavije govore o tem, da je bilo v minulemu letu sprejetih 181.320 novih članov. To pomeni, da je zveza komunistov ob koncu leta 1978 štela milijon 774.624 članov ali 151.012 članov več kot ob enakem času leto poprej.

KOMUNIST – 3. avgusta 1979

Na Poreznu

Ob spomeniku padlim borcem na Poreznu, ki se z enim pobočjem spušča na gorenjsko, z drugim pa na primorsko stran, so se v nedeljo zbrali številni preživeli borci, pripadniki JLA in milice, planinci, mladina in drugi občani Primorske in Gorenjske – med gosti je bil tudi predsednik predsedstva SRS Viktor Avbelj – da počastijo spomin na tragične dogodke pred 34 leti, ko je padlo kar 135 partizanov.

K spomeniku so zatem položili venec brigade Srečka Kosovela, gorenjskega vojnega področja in inženirskega bataljona 31. divizije ter družbenopolitičnih organizacij.

Slovesnost so s pesmijo obogatili pevci pevskega društva France Prešeren iz Cerkna, vod vojakov iz Pivke, ki nadaljuje tradicijo Kosovelove brigade, pa je izstrelil častne salve.

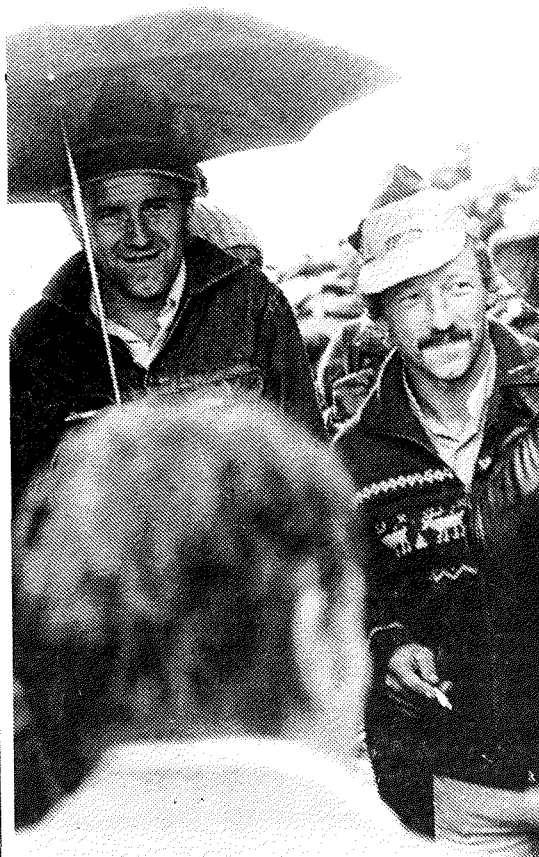

Foto: Jože Čurin